Step by Step ČR, o.p.s.

Miroslava Škardová

Plánujeme spolu

Průvodce plánováním s respektem k potřebám každého dítěte v mateřské škole

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Začít spolu

step by step CZECH REPUBLIC

Plánujeme spolu
Průvodce plánováním s respektem k potřebám
každého dítěte v mateřské škole

Autorka: Miroslava Škardová
Vydává: Step by Step ČR, o.p.s.
Grafická úprava a obálka: Jan Šiller
Odborná garantka: Věra Váňová Krejčová
Jazyková korektura: Petra Blahnová, Karolina Voňková
Tisk: Carter Reproplus s.r.o., Ohradní 1424/2b, 140 00 Praha 4
Praha, 2020, 1. vydání

Publikace vznikla v rámci projektu *Učíme se spolu*
Číslo projektu: CZ. 02.3.68/0.0/0.0/16_010/0000546

ISBN 978-80-907802-1-7

© Step by Step ČR, o.p.s. Praha 2020

Step by Step ČR, o.p.s.
Ortenovo náměstí 1487/12
170 00 Praha 7
www.zacitspolu.eu
Telefon: +420 222 963 596
Email: info@sbscr.cz

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Step by Step ČR, o.p.s.

Miroslava
Škardová

Plánujeme spolu

Průvodce plánováním
s respektem k potřebám
každého dítěte
v mateřské škole

Průvodce *Plánujeme spolu* vznikl v rámci čtyřletého projektu *Učíme se spolu* realizovaného Step by Step ČR, o.p.s. a financovaného MŠMT prostřednictvím *Operačního programu Výzkum, vývoj a vzdělávání.*

Projekt si kladl za cíl tříbit vnímavost vyučujících pro individuální potřeby a možnosti každého dítěte a rozvíjet pedagogické dovednosti tak, aby byla individualizace přirozeným principem práce, a nikoli strašákem.

Step by Step ČR, o.p.s. je odborným garantem pro vzdělávání pedagogických pracovníků v programu *Začít spolu* v České republice. Projekt byl realizován v patnácti mateřských školách, které tento program používají, a proto bylo přirozené spolupracovat na přípravě průvodce právě s nimi. Mateřské školy *Začít spolu* vychází ze závazného RVP PV, a tak mohou být jejich zkušenosti inspirací i pro vyučující, kteří pracují s jinými pedagogickými koncepty.

Protože klíčovým nástrojem pro individualizované vzdělávání je oblast plánování, věnujeme průvodce plánováním právě této nesnadné pedagogické disciplíně. Naším záměrem nebylo pouze ukázat, jak široké pole možností vyučující mají, ale také popsat způsoby, jak k plánování přistupují.

V průvodci se snažíme propojovat svět školy a svět mimo ni, což přináší oblasti předškolního vzdělávání nečekané možnosti, pozornost zaměřujeme třeba na spolupráci s rodinami dětí a širším prostředím, které školu obklopuje a nabízí zajímavé příležitosti k učení se.

Zvykli jsme si rovněž uvažovat v kategoriích mateřských a základních škol. Průvodce překračuje tyto hranice a nabízí jejich propojení. Plánování dle nabízených schémat proto mohou využít pedagogové jak mateřských, tak i základních škol.

Jeden ze způsobů plánování, který průvodce nabízí, je plánování společně. I příprava této publikace a pilotáž jeho praktické části umožnila setkání osob z různých mateřských škol, mnoho hodin společné práce, konzultací při hledání smysluplnosti plánovaných aktivit a zejména reflexe vlastní praxe. Společnou tvorbou jsme tak naplnili projektový záměr *učit se spolu.*

Iveta Pasáková, Step by Step ČR, o.p.s.

A

Plánujeme spolu

1 Plánování, cesta k individualizaci 12
Východiska pro plánování v *Začít spolu* 15
Jak využít přehled východisek pro plánování? 15

2 Plánování v mateřské škole *Začít spolu* 16
Než začneme plánovat do center aktivit 18
Podnětné prostředí pro učení: ukázky center aktivit 19

3 Různé způsoby plánování v mateřské škole 24
Plánuji od tématu k činnostem 28
Plánuji od výchovně vzdělávacích cílů 31
Plánuji přes příběh 32
Plánuji podle oblastí RVP PV 33
Plánuji na základě potřeb a zájmů dětí 34
Plánuji na základě autentických situací 35
Plánuji centra aktivit venku 36
Plánuji přes badatelské aktivity a zvídavé otázky 37
Plánuji tak, abych využíval/a příležitosti pro spolupráci s blízkou komunitou 38
Plánuji podle teorie mnohačetných inteligencí Howarda Gardnera 40
Při plánování vycházím z pozorování dětí a diagnostiky 41
Při plánování vycházím z celoročního kalendáře 42
Plánuji podle materiálního vybavení 43
Vybírám si ze zásobníku dílčích témat a podtémat 44
Plánuji do jiných než týdenních cyklů 45
Plánujeme společně 46
Plánování pomocí myšlenkové mapy 47

4 Plánování krok za krokem 48
Postup plánování: z praxe paní učitelky Martiny 49
Ohlédnutí za plánováním paní učitelky Martiny 51

5 Čtyři zásady pro plánování v centrech aktivit 60
Dejme slovo ještě paní učitelce Martině… 62
Jak využít čtyři zásady v rámci našeho plánování? 63

B Námětové listy

K čemu námětové listy slouží 67
Co v námětových listech najdete? 67
Struktura námětových listů 68
Poznámka k obsahu aneb co v průvodci nenajdete 69

01 Stromy, králové a královny kolem nás 70
02 Jak se dělá muzika? 77
03 Život v moři 82
04 Všechno, co se točí 86
05 Barevný podzim 90
06 Je hlína líná? 96
07 Já jsem 100
08 Povolání našich dědečků a babiček 106
09 Kdo přiletěl na krmítko? 112
10 Letem světem Afrikou 117
11 Pod zemí 122
12 Aby nám tady spolu bylo dobře 127
13 Ten dělá to a ten zas tohle 131
14 Vesmír 135
15 Vzhůru na palubu, dálky volají 140
16 Co už znám a dovedu 144
17 Jaké tajemství ukrývá zahrada 148
18 Před miliony let obývali zemi dinosauři 152
19 Voda, poklad našeho života 156
20 Voda živá a životodárná 160

6 Co jsme se při plánování naučili my sami? 164

Použitá literatura 168

Co najdete v průvodci plánováním v mateřské škole

Milé kolegyně, milí kolegové, držíte v ruce průvodce plánováním v mateřské škole. Tento materiál nabízí mozaiku pohledů na každodenní proces plánování, ukazuje nejen co, ale také jak. Není to definitivní seznam všech možných plánovacích strategií, přesto věříme, že právě užší výběr několika cest, které jsou podrobně popsány a reflektovány, představuje srozumitelnou a dostupnou nabídku, jak s programem *Začít spolu* začít, či jak v něm úspěšně pokračovat dále.

Co lze považovat za úhelný kámen plánování v *Začít spolu*? Dovolím si tvrdit, že je to respekt k individuálním potřebám a možnostem každého dítěte, potažmo respekt k různým možnostem, zkušenostem a potřebám učitelek a učitelů mateřských škol. Tomu, jak vnímáme individualizaci, jakými pedagogickými cestami se ji snažíme uskutečňovat v každodenním kontaktu s dětmi, se budeme věnovat v první části průvodce.

První část se věnuje stručnému představení základních principů a východisek důležitých pro plánování v *Začít spolu* a nabízí přehled několika vybraných způsobů plánování. Dále podrobněji představuje jeden tematický celek, na kterém lze sledovat, jak učitelka Martina postupovala při plánování, co všechno brala v úvahu, jak se v rámci jednoho tématu pokusila zajistit širokou nabídku rozmanitých činností, ze kterých si mohly děti samy volit, jak v plánování zohledňovala individuální možnosti dětí atd.

Druhá část obsahuje dvacet praktických příkladů zpracovaných do podoby námětových listů. Ty vychází z různých integrovaných bloků, které byly realizované v mateřských školách *Začít spolu*. Každý námětový list obsahuje konkrétní příklady, jak rozpracovat jedno téma do všech center aktivit, jak jej propojit s ranními úkoly, činnostmi v ranním kruhu, jak téma přiblížit dětem i mimo mateřskou školu, nabízí možnosti, jak zapojit rodiče apod.

Činnosti do center aktivit v námětových listech jsou formulovány tak, aby byly srozumitelné a přenositelné do praxe co nejvíce učitelů a učitelek bez ohledu na vzdělávací program, který ve své práci uplatňují. Jsou psány v podobě přímých instrukcí pro děti. Mají jednotnou strukturu, která umožňuje snadnou orientaci v textu.

Přestože je příručka určena primárně učitelům a učitelkám mateřských škol, věříme, že může být svým obsahovým zaměřením a zpracovanými tématy inspirací i pro vyučující na prvním stupni základních škol. Přeji vám mnoho inspirace a smysluplného učení.

Mirka Škardová

Plánujeme spolu

1 Plánování, cesta k individualizaci 12

2 Plánování v mateřské škole Začít spolu 16

3 Různé způsoby plánování v mateřské škole 24

4 Plánování krok za krokem 48

5 Čtyři zásady pro plánování v centrech aktivit 60

1

Plánování, cesta k individualizaci

Oblast plánování považujeme v programu Začít spolu za klíčový nástroj individualizace. V průvodci plánováním vám nabídneme několik konkrétních příkladů, jak připravit vzdělávací nabídku tak, aby umožňovala co možná nejširší prostor pro autentickou individualizaci vzdělávání.

Průvodce plánováním nabízí konkrétní odpověď na časté nářky, že individualizovat ve třídě s dvaceti osmi dětmi nelze, a nabízí různé možnosti, jak v každodenní práci učitelů a učitelek toto hledisko zohlednit, a přesto efektivně plánovat s respektem k individuálním možnostem dětí.

Opíráme se přitom o *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*, který říká: *Didaktický styl vzdělávání dětí v mateřské škole by měl být založen na principu vzdělávací nabídky, na individuální volbě a aktivní účasti dítěte. Pedagog má být průvodcem dítěte na jeho cestě za poznáním, probouzet v něm aktivní zájem a chuť dívat se kolem sebe, naslouchat a objevovat, nikoli tím, kdo dítě úkoluje a plnění těchto úkolů kontroluje. Úkolován je pedagog – jeho hlavním úkolem by mělo být iniciovat vhodné činnosti, připravovat prostředí a nabízet dítěti příležitosti, jak poznávat, přemýšlet, chápat a porozumět sobě i všemu kolem sebe stále účinnějším způsobem* (RVP PV, 2004, s. 9).

Takto koncipované plánování předpokládá, že je třeba dobře znát své možnosti, silné a slabé stránky, vědomě rozvíjet práci se svobodnou volbou, umět se rozhlížet kolem sebe a využívat autentických příležitostí k učení ve smyslu tady a teď, a to nejen na straně pedagogů a pedagožek, ale také na straně dětí. To je samozřejmě velká výzva a takové plánování a posléze i učení je znakem vynikajících pedagogických dovedností. Cesta k takové pedagogické virtuozitě je dlouhá a je třeba po ní kráčet pomalu, skutečně krok za krokem. Co je nejpodstatnější: pro každého vede jinudy.

Přesto program *Začít spolu* nabízí určité jednotící styčné plochy. Kromě toho, že mateřské školy *Začít spolu* vychází (tak jako všechny předškolní zařízení v ČR) ze závazného RVP PV, učitelé a učitelky *Začít spolu* se mohou opírat ještě o jeden unikátní materiál. Je jím tzv. *Duhová kniha*, která nás podrobně seznamuje se standardy a kritérii kvality pedagogické práce v programu *Začít spolu*. Přesný název tohoto mezinárodně platného dokumentu zní *Kompetentní učitel 21. století*. Pro vyučující *Začít spolu* je to nástroj profesního seberozvoje a sebereflexe, poskytuje jim vodítko a rozvíjí jejich kompetence v sedmi základních oblastech výchovně vzdělávací práce:

1. **Komunikace**
2. **Rodina a komunita**
3. **Inkluze, rozmanitost a demokratické hodnoty**
4. **Plánování a hodnocení**
5. **Výchovně vzdělávací strategie**
6. **Učební prostředí**
7. **Profesní rozvoj**

Kořeny našeho vzdělávacího programu mají živnou půdu v mnoha ověřených pedagogických systémech, jejichž přirozenou součástí je respekt k jedinečnosti každého člověka. Ať už zmíníme Marii Montessori, Johna Deweyho, Susan Kovalik, Howarda Gardnera, Carla Rogerse, Helen Pankhurst či Jana Amose Komenského. Právě z jejich odkazu, z principů inkluzivního vzdělávacího konceptu *Head Start* a z konstruktivistického modelu vzdělávání vznikly obrysy programu *Začít spolu*.

Iveta Pasáková, ředitelka *Step by Step Česká republika* o programu *Začít spolu* říká:

Vzdělávací program Začít spolu je cenný zejména z toho důvodu, že nabízí ucelený didaktický systém, nezabývá se jen atraktivními pedagogickými prvky, ale ukazuje učitelům způsob, jak mohou o své práci uvažovat jinak, např. jakými principy se řídit, jak spolupracovat s kolegy, rodinami dětí, jak rovnocenně komunikovat s dětmi, jak umožnit, aby se učilo a rozvíjelo skutečně každé dítě.

Plánování v programu *Začít spolu* je jako společně sdílený prostor, na kterém platí určitá rámcová pravidla pro jeho užívání, ale je na každém učiteli či učitelce, jak jej budou využívat. Způsoby plánování se liší od školky ke školce, od učitele k učiteli. Přesto je možné zamýšlet se pokaždé nad stejnou otázkou: jak respektující je má výuka k jedinečnosti každého dítěte?

Co je pro Začít spolu důležité?

(Východiska pro plánování v *Začít spolu*)

1. **Propojení učení s reálným životem a aplikace poznatků do života.**
2. **Aktivní spolupráce dětí a převzetí odpovědnosti za vlastní učení.**
3. **Aby děti měly možnost volby, aby mohly spolurozhodovat o svém učení a být za ně zodpovědné.**
4. **Učení v souvislostech, protože tím je učení mnohem efektivnější.**
5. **Aby učení dávalo dětem smysl.**
6. **Aby plánování vznikalo s respektem k potřebám a zájmům dětí.**
7. **Nabízet dětem rozmanité typy činností, aby každé dítě mohlo zažít úspěch.**
8. **Podnětné prostředí pro učení a jeho organizace (centra aktivit).**
9. **Vyváženost z hlediska sociokulturní rozmanitosti, genderové citlivosti a specifických vzdělávacích potřeb.**
10. **Rodiče jako partneři, kteří jsou ve školce vítáni nejen jako každodenní hosté, ale také jako participanti na obsahu vzdělávání svých dětí.**
11. **Aby se děti učily v bezpečném prostředí.**
12. **Učení hrou.**

Jak využít přehled východisek pro plánování?

Sejděte se v celém týmu a reflektujte, do jaké míry se vám daří potkávat se ve vašem plánování s jednotlivými myšlenkovými východisky programu *Začít spolu*. Která východiska jsou vám blízká a jsou pevnou součástí vašeho plánování? Která východiska jsou výzvou?

2

Plánování v mateřské škole Začít spolu

V této části vás provedeme různými způsoby plánování, se kterými mají zkušenosti učitelé a učitelky v programu *Začít spolu*.

Proč jsou důležité různé cesty? Každé dítě je jedinečná osobnost s různými potřebami, schopnostmi, zájmy, silnými a slabými stránkami, s rozlišným rodinným zázemím atp. A zrovna tak každý učitel nebo učitelka má řadu zkušeností, potřeb, talentů, které uplatňuje ve své práci, stejně jako kostlivců ve skříni, kterým se naopak vyhýbá.

Všichni, kteří jsme zapojeni do procesu výchovy a vzdělávání malých dětí, plánujeme s největší pravděpodobností tak, jak nám to nejlépe jde a vyhovuje. Brzy se ukotvíme v jednom či několika způsobech plánování, které nám sedí. To může být naše silná stránka, protože nám zvolený způsob šetří čas, ale zároveň i slabina, protože můžeme rychle sklouznout ke stereotypnímu a zacyklenému uvažování, které nám zakrývá další příležitosti, a my je kvůli tomu nevidíme. Můžeme mít tendenci zaměřovat se na stále stejná témata, nabízet typově podobné činnosti a opomíjet potřeby dětí, které jsou nastavené jinak než my.

Základním kamenem, od kterého se budou dále všechny uvedené způsoby odvíjet, je *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání* (RVP PV). Není to ale jediný zdroj našeho přemýšlení o tom, jak bude vypadat vzdělávací nabídka, kterou poskytneme dětem. Při plánování vycházíme samozřejmě také ze zájmů a potřeb dětí, z aktuálních situací, z materiálního zázemí, které máme momentálně k dispozici, z diagnostiky, hledáme příležitosti pro zapojení rodičů a pro spolupráci s okolní komunitou, promýšlíme, jak propojit téma s reálným životem. Nacházíme vlastní způsoby, cesty a formy plánování, které nám budou nejlépe vyhovovat.

Právě tuto mnohovrstevnatost a různé způsoby toho, jak učitelé o plánování přemýšlejí, se vám pokusíme přiblížit následujícími modelovými příklady. Využijeme k tomu autentické příběhy konkrétních učitelů a učitelek.

Přes popisy jejich praxe se také dostaneme k otázkám, jaké si možná kladou i další pedagogové a pedagožky a které mohou být užitečné pro další profesní rozvoj a podporu kolegiální spolupráce.

Stejně jako u dětí respektujeme jejich cestu v učení, je důležité, aby si i učitelé a učitelky našli vlastní způsob a formát plánování, který jim bude nejlépe vyhovovat.

Než začneme plánovat do center aktivit

Linda: Úplně na začátku, než jsem začala plánovat činnosti do jednotlivých center aktivit, se mi osvědčilo věnovat (spolu s dětmi) čas seznámení se s prostředím mateřské školy, s pomůckami, materiály a hračkami, které mají děti v centrech k dispozici, a vyvození jednoduchých pravidel. Moje doporučení pro začínající učitele a učitelky, kteří zavádí program *Začít spolu*, by byla asi následující:

1. Projděte si s dětmi všechna centra.

2. Ukažte jim, jaké pomůcky a materiály v nich mohou nalézt. Zeptejte se dětí, na co by se předměty daly použít.

3. Seznamte je se způsobem ukládání věcí a hraček. Děti se mohou při výběru či úklidu pomůcek a hraček orientovat podle piktogramů, názvů psaných velkým tiskacím písmem či fotografií, které jsou v každém centru aktivit na místě, kam daná věc patří. Kromě toho, že podpoříme děti ve větší samostatnosti a sebeobsluze, umožňujeme jim také přirozeným způsobem rozvíjet jejich čtenářskou gramotnost.

4. Na začátku nechte děti v centrech si co nejvíce spontánně hrát, objevovat, zkoušet.

5. Můžete využít různé překážky a problémové situace, na které s dětmi při práci v centrech narazíte, k autentickému učení a společnému vyvození potřebných pravidel. (V centrech zůstaly neuklizené hračky, rozlitá voda. Co s tím uděláme?)

6. Ukažte dětem, jak může fungovat systém rozdělení do center. Například v každém centru může v danou chvíli pracovat jen určitý počet dětí. Kapacitu centra pomáhá dětem poznat např. počet háčků, kam si umísťují svoji fotografii nebo značku se jménem, číslo či grafický symbol.

7. Zaměřte se v začátcích na to, proč je to důležité, k čemu jim tato zkušenost bude, jak respektovat daný počet míst, aby se jim dobře pracovalo. Povídejte si a vyzkoušejte si respektující způsoby vzájemného domlouvání a spolupráce.

Podobným způsobem můžeme seznámit s fungováním center aktivit i rodiče. Osvědčilo se mi pozvat rodiče hned na začátku školního roku do třídy, aby si sami (nebo se svými dětmi) vyzkoušeli pracovat v centrech aktivit, zjistili, jak to chodí, seznámili se s tím, co jednotlivá centra nabízí, rozvíjí, vyzkoušeli si pracovat v malé skupince, seznámili se s ostatními atp.

Ukázku realizace úvodních center aktivit najdete v námětových listech (*Aby nám tady spolu bylo dobře*).

Podnětné prostředí pro učení: ukázky center aktivit v programu *Začít spolu*

Fotografie poskytly: MŠ Čeladenská Beruška, MŠ Lodička Šestajovice, MŠ Duha Třebíč, MŠ Kurandové Praha.

DOMÁCNOST

ŠTĚTCE

MBT
JUST DO IT.

METRY
home

3

Různé způsoby plánování v mateřské škole

V následující části průvodce vám ukážeme několik konkrétních příkladů, jak může vypadat plánování do center aktivit. Každý příklad uvedeme krátkým příběhem konkrétní učitelky či učitele, kteří popisují, co je pro ně v daném způsobu plánování přínosné, proč tento způsob zvolili, co na něm vnímají jako smysluplné, v čem jim pomáhá.

Každý popis plánování je ukončen sadou otázek, které jsou určeny vám, čtenářům a čtenářkám. Otázky směřují k reflexi vašeho vlastního způsobu plánování, nabízejí zamyšlení a naznačují příležitosti pro další profesní rozvoj či kolegiální spolupráci a podporu. U každého příkladu plánování nabízíme možnost dělat si přímo k textu vlastní poznámky, případně využít pracovní list či schéma.

Přestože jednotlivé cesty plánování předkládáme odděleně, je více než pravděpodobné, že se při reálném plánování snoubí více cest, které se vzájemně prolínají a doplňují.

Každý učitel si může vybrat takovou variantu, která mu nejvíce vyhovuje. Připomeňme si, že ani RVP PV nestanovuje přesné požadavky na obsah i formu plánování na úrovni třídy. V RVP PV se doslova říká: *Školní vzdělávací program by měl být společným východiskem pro práci pedagogů v rámci jednotlivých tříd. Na jeho základě a v souladu s ním by si měl pedagog připravovat svůj plán (třídní vzdělávací program) tak, aby svým obsahem odpovídal věku, možnostem, zájmům a potřebám dětí konkrétní třídy a svou formou způsobu práce pedagoga. Pedagogové si je připravují většinou průběžně a operativně je dotváří a upravují. TVP by měly být dokladem plánovité práce pedagoga, resp. pedagogů, a proto by měly být vytvářeny ve spolupráci s druhým pedagogem na třídě. Mělo by být ale umožněno, aby si TVP jako pracovní materiály připravoval každý pedagog sám a v takové podobě, která mu vyhovuje.* (RVP PV, 2004, s. 43)

V úvodní části popíšou paní učitelky Dana a Jana pravděpodobně dva nejčastější způsoby plánování, se kterými se setkáváme v mateřské škole: plánování od tématu a plánování od cíle. Kromě těchto dvou reflektovaných způsobů vám představíme další možnosti plánování, které využívají učitelé a učitelky *Začít spolu* ve své práci a které dva předchozí způsoby doplňují, jsou jejich součástí či impulsem pro jejich plánování.

Přehled způsobů plánování

1	Plánuji od tématu k činnostem	28
2	Plánuji od výchovně vzdělávacích cílů	31
3	Plánuji přes příběh	32
4	Plánuji podle oblastí RVP PV	33
5	Plánuji na základě potřeb a zájmů dětí	34
6	Plánuji na základě autentických situací	35
7	Plánuji centra aktivit venku	36
8	Plánuji přes badatelské aktivity a zvídavé otázky	37
9	Plánuji tak, abych využíval/a příležitosti pro spolupráci s blízkou komunitou	38
10	Plánuji podle teorie mnohačetných inteligencí Howarda Gardnera	40
11	Při plánování vycházím z pozorování dětí a diagnostiky	41
12	Při plánování vycházím z celoročního kalendáře	42
13	Plánuji podle materiálního vybavení	43
14	Vybírám si ze zásobníku dílčích témat a podtémat	44
15	Plánuji do jiných než týdenních cyklů	45
16	Plánujeme společně	46
17	Plánování pomocí myšlenkové mapy	47

1

Plánuji od tématu k činnostem

Dana: Při svém plánování se nechám vést tématem. Volím si téma, které vychází z ŠVP nebo z nějaké aktuální situace, inspiruji se nápady od dětí atp. Obvykle plánuji ve dvou až třech týdenních cyklech.

Nejdříve vymyslím aktivity do jednotlivých center aktivit, činnosti do ranního kruhu, ranní úkoly atd. Prostě si sednu a házím na papír všechno, co mě napadá. Nechávám si tento brainstorming na pracovním stole i více dní a připisuji další a další nápady. Jsme s kolegyní domluvené, že když bude mít k tématu nějaký nápad i ona, dopíše jej. Díky tomu se na činnostech podílíme obě, aniž se nad tím extra scházíme.

Dalším krokem je uspořádání myšlenek. To, co jsme s kolegyní původně psaly bez ladu a skladu, přetřídíme a do plánu zapíšeme už jen ty činnosti, které se nám jeví jako nosné. Osvědčil se nám k tomu *grafický organizér* (matice). Je přehledný, plánované činnosti máme díky němu ve vizuálně jednoduchém schématu. Svojí strukturou nám dává větší jistotu, že jsme na něco nezapomněly, že náš plán obsahuje všechny typy činností charakteristických pro jednotlivé fáze dne v programu Začít spolu (ranní úkoly, činnosti do kruhu, nabídku do center aktivit…).

Na počátku svého plánování nepracuji se vzdělávacími cíli. Nepotřebuji je mít konkrétně pojmenované a zapsané. Není to ale tak, že bych na cíle nemyslela. Jsou pro mě stěžejní hlavně po realizaci tématu. Na konci týdne nebo po čtrnácti dnech s jejich pomocí provedu evaluaci tématu. To znamená, že si vezmu k ruce přehled všech dílčích cílů z pěti oblastí RVP PV a přehled klíčových kompetencí (mám je z RVP PV vytištěné a zpracované do přehledné tabulky) a kladu si otázku: *Ke kterým cílům a kompetencím měly děti díky realizovaným činnostem příležitost směřovat?*

Například když děti dělaly pokusy s vodou (zkoumaly, co plave a co se potopí), kladu si otázku, jaké vzdělávací cíle tato konkrétní činnost postihovala? V evaluačním archu s klíčovými kompetencemi si označím (puntíkem, odrážkou) ty, kterých se to nejvíce týká: *Postupuje cestou pokusu a omylu, zkouší, experimentuje.*

Tímto způsobem projdu všechny dílčí cíle a klíčové kompetence. Myslím na to, co jsme v uplynulém jednom nebo dvou týdnech dělali, a označuji cíle, u nichž jsem si jistá, že jsme k jejich naplňování opravdu směřovali. Pomáhá mi, když u toho mám otevřenou i třídní knihu a nemusím složitě vzpomínat, co se každý den dělo. Obvykle zjišťuji, že činnosti směřovaly k naplňování většiny cílů z RVP PV. Protože tímto způsobem vyhodnocuji každé téma, během měsíce či dvou se mi začne ukazovat, které cíle naplňujeme s dětmi často (mám u nich několik odrážek) a které naopak vynecháváme, a je třeba na ně myslet při plánování témat následujících.

Otázky

Která fáze plánování je pro vás nejnáročnější? Co se vám naopak plánuje snadno?

Využíváte některé své plány opakovaně? Archivujete si někde například ranní úkoly?

Je pro vás důležité promyslet u jednotlivých činností, ať už jsou do center nebo se jedná o ranní úkoly, jejich cíle, nebo naopak cíle považujete za spíše formální záležitost?

V čem podle vás může být přínosné přemýšlet nejen o aktivitách, ale i o tom, jaký mají cíl?

Znáte někoho, kdo s cíli pracuje skutečně efektivně? Je téma cílů v plánování námětem pracovních porad? Pokud ne, navrhněte to :).

Další inspirace: Matice

► *https://www.storyboardthat.com/cs/storyboards/cs-examples/graficky-organizer-pro-graficke-organizery*

Ukázka společného plánování učitelek MŠ rozpracovaná do grafického organizéru/matice

Zdroj: Společné plánování učitelek, Letní škola Kadaň 2018

2

Plánuji od výchovně vzdělávacích cílů

Jana: Východiskem pro plánování je mi náš školní vzdělávací program. Máme v něm šest integrovaných bloků. Každý obsahuje návrh témat a vzdělávací cíle (očekávané výstupy a klíčové kompetence), které bychom v rámci bloku měli naplňovat.

Ve chvíli, kdy si ujasním téma na příští týden, si k němu nejprve stanovuji vzdělávací cíle. Vybírám je ze školního vzdělávacího programu, z daného integrovaného bloku. Zaměřuji se na takové, které nejvíce sedí k aktuálním potřebám dětí ve třídě, hodí se k tématu a současně k nim mám nápady.

Většinou si vyberu tři až pět cílů, nechci honit mnoho zajíců najednou. Cíle si zapíšu do šablony na týdenní plánování (máme ji s kolegyní zpracovanou v podobě tabulky) a přemýšlím, jaké aktivity pro děti by v rámci tématu byly vhodné a k těmto cílům vedly. Své nápady zapisuji do příslušných kolonek, ke každému cíli se snažím vymyslet několik činností.

Vím, že každodenními aktivitami s dětmi naplňuji i mnoho dalších (afektivních, kognitivních, psychomotorických, sebeobslužných…) cílů, které v přípravě zapsané nemám. Jak už jsem ale říkala, vědomě zaměřuji svoji pozornost jen k jejich omezenému počtu. To mi umožňuje jít u každého cíle do větší hloubky, tzn. plánovat ke každému cíli ne jednu dvě, ale vícero činností, nabízet je dětem ve variantách, odstupňovat je podle obtížnosti. Děti si tak mohou v souvislosti s jedním cílem vybírat z širší nabídky ty aktivity, které sedí úrovni jejich dovedností. Já díky tomu zase vidím, jak na tom každé dítě je, co potřebuje. To mi následně umožňuje plánovat dětem ještě více na míru, což je pro mě asi to nejpodstatnější.

Otázky

Stanovujete stejné cíle pro všechny děti, nebo cíle nějakým způsobem diferencujete?

Jak jste se učili stanovovat cíle vy? Z jakých zdrojů jste se dozvěděli, jak plánovat od cílů? Co pro vás bylo užitečné?

Vypadalo by to dneska ve školce jinak, kdyby tam byl/nebyl daný cíl? Pokud ne, co to říká o tom, jak pracujete s cíli?

Jak se vám daří vybrat cíle z celého integrovaného bloku? Často jeden integrovaný blok zahrnuje mnoho cílů. Podle čeho se rozhodujete, který cíl vybrat, ke kterým cílům v konkrétním tématu mířit?

Kterých témat se dotýkáte při svém plánování méně často?

Vyzkoušejte si s kolegyněmi/kolegy analyzovat jeden integrovaný blok. Nabídněte pouze činnosti (bez cílů). Pokuste se definovat pravděpodobné cíle. Shodujete se? V čem se vaše cíle liší?

3

Plánuji přes příběh

Michal: Náš třídní vzdělávací program je inspirovaný knihou Pavla Čecha *O klíči*. Od příběhu z knihy se odvíjí různé integrované bloky.

Mnohokrát jsem se přesvědčil, že řada knih má velký potenciál oslovit děti skrze příběhy a témata, která v sobě nese. Někdy může být pro prožití příběhů, objevování sebe sama i okolního světa prostřednictvím činnostního učení a hrou i rok velmi krátký.

V loňském roce jsme pro třídní vzdělávací plán využili také jedinečnost místa naší mateřské školy. Velká lípa na školní zahradě byla inspirací pro třídní vzdělávací program, který jsme nazvali *Co nám lípa vyprávěla*, a od toho se odvíjel i výběr témat, podtémat, kterým jsme se s dětmi v průběhu roku věnovali.

Otázky

S kterou knihou jste měli v mateřské škole hezký čtenářský zážitek?

Máte ve škole nějaký osvědčený způsob, kdy si s ostatními vyměňujete tipy na různé knihy? Máte třeba sdílenou knihovničku?

Slyšeli jste doma, na ulici, v obchodě, v televizi nějaký příběh, který vám pořád rezonuje v hlavě? Napadá vás, jak ho propojit s plánováním integrovaného bloku?

Znáte nějaké místo, které má vnitřní sílu?

Vyprávěly děti ve školce nějaký silný příběh, na který by se dalo navázat?

Která kniha vás poslední dobou oslovila svým příběhem?

Inspirativní knihy k tématu

Pavel Čech. *O klíči*
Jiří Trnka. *Zahrada*
Eduard Petiška. *Birlibán*
Tove Jansson. *Příběhy Mumínků*
Michal Černík. *Slovo, slovíčko, otevři se maličko*
Marka Míková. *Varvara. Kniha o velrybím putování*

4

Plánuji podle oblastí RVP PV

Zuzana: Při plánování vycházím z pěti oblastí RVP PV (*Dítě a jeho tělo, Dítě a jeho psychika, Dítě a ten druhý, Dítě a společnost, Dítě a svět*).

Při vytváření vzdělávací nabídky se však záměrně a mechanicky nesoustřeďuji jen na tyto oblasti. Ověřila jsem si, že pokud mám ve třídě zastoupené celé spektrum center aktivit a každé z nich je vhodně vybaveno širokou škálou rozmanitých materiálů a pomůcek, je více než pravděpodobné, že při plánování činností v takto zajištěném prostředí přirozeně nabízím komplexní vzdělávací nabídku, jež propojuje všech pět vzdělávacích oblastí RVP PV.

Někdy mi také pomáhá udělat si inventuru a zamyslet se, ke kterým vzdělávacím oblastem RVP PV se aktivita vztahuje, jak rezonuje se skutečným životem dětí, zda vzdělávací nabídka skutečně poskytuje dětem dostatečnou příležitost pro rozvoj schopností, dovedností a znalostí ve všech pěti vzdělávacích oblastech, zda jsem se při plánování vyvarovala rizikům uvedených v RVP PV, která by můj záměr ohrozila atp.

Otázky

Zkuste zapátrat v paměti, kdy jste četli RVP PV/ŠVP naposledy? Co jste v něm hledali?

Kdy do RVP PV nejčastěji nahlížíte?

Kdy jste se naposledy jako tým mateřské školy zabývali RVP PV ve vztahu k plánování?

Jak seznamujete nové kolegy/kolegyně s vaším ŠVP?

5

Plánuji na základě potřeb a zájmů dětí

Štěpánka: Vzdělávací nabídku přizpůsobuji potřebám dětí, které zjišťuji díky cílenému pozorování, ale také tím, že do jejího plánování a průběžného vyhodnocování zapojuji přímo samotné děti. Na základě podnětů od dětí upravuji její náplň, aby charakterem co nejvíce odpovídala jejich potřebám.

Náměty od dětí získávám z evokace, kterou provádím se všemi dětmi na začátku školního roku (či na začátku každého tematického celku). Ptám se dětí, co by chtěly ve školce dělat, co by se chtěly naučit, o čem by si chtěly povídat, co by si chtěly vyzkoušet, koho by chtěly do školky pozvat atp.

Výbornou příležitostí pro sbírání nápadů a otázek jsou každodenní ranní kruhy. Osvědčilo se mi zapisovat nápady dětí na velký arch, který visí na viditelném místě ve třídě. Tento záznam využívám také při vyhodnocování činností či celého tematického celku v hodnoticím kruhu.

I v průběhu realizace tématu přizpůsobuji vzdělávací nabídku potřebám dětí. Doplním např. další činnosti, nebo naopak upustím od činností, které děti neoslovily. Mojí snahou je, aby témata nebyla násilně ukončována po týdnu, protože v pondělí už na děti čeká téma nové, ale aby děti mohly téma prožít a činnostmi se dostatečně nasytily.

Otázky

Jakým způsobem zjišťujete potřeby a zájmy dětí? Vedete si nějakou evidenci?

Zkusili jste metodu *myšlenkové mapy*, *pavouka* či jiný grafický organizér?

Sdílíte v týmu nápady, jak zrealizovat analýzu potřeb dětí?

Stalo se vám někdy, že jste nevěděli, jak nápady dětí zrealizovat? Co (by) vám v danou chvíli pomohlo?

Sdílíte společně v týmu své přípravy a plány, které vznikly na základě analýzy potřeb?

Další inspirace: Myšlenkové mapy

▶ *https://www.mindmeister.com*

6

Plánuji na základě autentických situací

Eva: Často od svých kolegyň slýchávám, že plánování je pro ně hodně náročné. V přímém kontaktu s dětmi je to čirá radost a spontánní hra, ale když přijde na plánování, hodně z nich se zasekává například na formulaci cílů, na časovém rozvržení atd. Já to tak vůbec nemám. Samotné plánování se mi daří lehce, přirozeně ke mně přicházejí nápady, často pomáhám s plánováním i kolegyním.

Co mi ale připadá na plánování klíčové, je umět upustit od toho, co jsem si naplánovala, pokud si o to říkají okolnosti. A to se děje opravdu docela často. Hodně důležité pro mě je pozorovat, vnímat náladu, chytat příležitosti ke spontánnímu učení, jak se říká, za pačesy.

Někdy mé plánování ovlivní nenadálá situace, která se najednou stane středem pozornosti dětí. V takové chvíli opouštím stávající plán, pokouším se využít situace tady a teď a pružně na ni zareagovat změnou plánu. To sice vyžaduje občasné sebezapření a vrhnutí sil do nových inspirací, ale tato nečekaná příležitost mi umožňuje zareagovat cíleně na zájmy dětí a témata, která do vzdělávání samy vnesou a ke kterým budou vnitřně motivované.

Určitě by nikdo z nás dopředu nenaplánoval a nenačasoval situace, které se přirozeně vyskytnou: vichřice, která poničila okolí, zásah hasičů, ztvrdlý chleba pokrytý plísní nalezený za lavičkou, vosí hnízdo objevené na zahradě atp. Nutno podotknout, že spoustu podnětů v těchto situacích nabídnou samy děti.

Otázky

Jak reagujete, když ve třídě nastane nenadálá situace, na kterou jste vy ani děti nebyli připraveni? Vybavte si konkrétní situaci a přemýšlejte, do jaké míry se vám v ní podařilo zachytit pro děti učící příležitost.

Potřebujete v plánování spíše volnost a improvizaci, nebo řád a předem danou strukturu?

Zkuste si v týmu vytvořit pravidelný prostor pro reflexi vašeho vztahu mezi řízeným učením a plánováním a spontánním improvizováním.

7

Plánuji centra aktivit venku

Lída: V naší škole využíváme venkovní prostory a zahradu, do které situujeme centra aktivit.

Některá centra jsou shodná s těmi ve třídě (*Voda a písek*, *Dílna*, *Ateliér*), jiná vychází z venkovního prostředí: např. *Bylinkové centrum*, *Chovatelské centrum*, *Kytičkové/rostlinné centrum*, *Dopravní hřiště*, *Relaxace*, *Hmatové/kinestetické chodníky*, *Vodní hrátky*.

Snažíme se být s dětmi co nejvíce venku, poznávat své nejbližší okolí a pečovat o něj, učit se z okolní přírody.

Venkovní centra jsme si postupně vybudovali ve spolupráci s dětmi a rodiči.

Když jsme ještě neměli na zahradě zřízená centra, uzpůsobovali jsme činnosti možnostem, které jsme na zahradě měli, aby byly autentické a pro děti inspirativní. Někdy jsme přenášeli pomůcky a materiály ze třídy na zahradu, což bylo poměrně náročné.

Otázky

Co a jak se s dětmi venku učíte?

Jaké máte osvědčené aktivity pro učení venku?

Co je pro vás podnětné venkovní prostředí? Jaké podnětné prostředí máte kolem sebe?

Jaké jsou vaše hlavní argumenty pro centra venku? Zkuste si je pro sebe formulovat a posléze sdílet v týmu. Povedou vaše argumenty k potvrzení smysluplnosti center venku? Pokud je neprovozujete, vyzkoušíte tento model plánování?

Další inspirace: Tereza

Mnoho nápadů pro učení venku nalézáme díky vzdělávacímu centru *Tereza*. Vytváří praktické programy, materiály a metodiky pro mateřské a základní školy, které vedou děti k zodpovědnosti vůči životnímu prostředí.

► *http://terezanet.cz/cz/ucime-se-venku*

Poznámka: Nápady do venkovních center naleznete v námětovém listu *Voda živá a životodárná*.

8

Plánuji přes badatelské aktivity a zvídavé otázky

Alice: Někdy se stačí napojit na zvídavé otázky dětí a téma k bádání je tu! Proč se to točí? A proč to nespadne? A proč? Mistrovstvím pro mě je přetavit tyto impulzy na badatelské otázky, které budeme naopak my pokládat dětem a stanou se určujícími i pro naše plánování.

Je velká pravděpodobnost, že téma, které vzejde ze zájmu a potřeb dětí, z toho, co vidí kolem sebe, a z jejich přirozené touhy objevovat svět, bude tématem, kdy děti budou vnitřně motivované samy přicházet věcem na kloub, hledat odpovědi na své otázky, dávat si věci do souvislostí. Tato přirozená zvídavost dětí mě podporuje, abych se zabývala oblastmi ze světa fyziky, na které bych si s malými dětmi dříve nikdy netroufla.

Témat máme kolem sebe vždycky dost. Jen týden jsme si vystačili třeba s tím, že jsme zkoumali, kde všude můžeme vidět svůj odraz, hráli jsme si se zrcadly, zkoušeli, co umí, vytvářeli jsme pomocí zrcadel různé obrazy a odrazy, duhu… Zjistili jsme, že zrcadlo máme blízko naší školky u křižovatky, objevili jsme jej také v reflektorech jízdního auta, u zářivky, v baterce, v zrcadlových brýlích. Při praktických činnostech v centrech aktivit jsme hledali odpovědi na otázky a hypotézy, které jsme si kladli na začátku našeho bádání, a zažívali velkou radost z našich objevů.

Otázky

Jak jste na tom s badatelsky orientovanou výukou vy?

Vnímáte oblast vědy jako výlučnou, do které mají přístup jen vědci a vědkyně, nebo jako součást našeho každodenního života?

Kdy jste s dětmi naposledy bádali ve školce? Kdy doma?

Kdy jste se naposled sami něčemu podivili? Komu jste dnes položili nějakou otázku? Jakou?

Měli jste ve škole rádi fyziku a chemii? Proč ano/ne?

Zkuste v týmu společně přemýšlet nad těmito otázkami a vytvářet si vlastní osobní výzvy. Například: každý den položím někomu badatelskou otázku. Sdílejte, jak se vám to daří.

Další inspirace: Elixír do škol

Praktické nápady, jak nadchnout děti už v mateřské škole pro objevování tajů třeba fyziky, nabízí například organizace *Elixír do škol* (i mateřských).

▶ *https://www.elixirdoskol.cz/ms-a-1-st-zs/*

9

Plánuji tak, abych využíval/a příležitosti pro spolupráci s blízkou komunitou

David: Velkou pomocí při plánování jsou pro mě nejrůznější instituce a organizace, které máme ve svém okolí. Při plánování využívám jejich jedinečnosti, přemýšlím, jak a v čem bychom se mohli v tématu propojit, jak rozšířit dětem nabídku i mimo prostor mateřské školy.

Jsem si vědom, že výhoda velkého města je právě v tom, že můžeme spolupracovat s řadou zajímavých zařízení a nemusíme se daleko přesouvat. Využíváme také netradiční, autentické prostory, kde se snažíme propojit obsah vzdělávání s reálným životem. Např. *Techmania*, *IQ park*, galerie, muzeum, ZOO, botanická zahrada, planetárium, divadlo, knihovna, nádraží, letiště, čistička odpadních vod…

Mateřská škola je vždy součástí okolní komunity, a proto hledáme co nejvíce příležitostí pro vzájemnou a smysluplnou spolupráci v rámci různých subjektů, hledáme průniky ve vzájemné užitečnosti a podpoře.

Aneta: Dříve jsem učila v malé vesnické školce. Tam jsme zase snáze mohli s dětmi, jejich rodinami a v podstatě celou okolní komunitou zažívat aktivity, které jsou ve velkém městě obtížně uskutečnitelné. Spolupracovali jsme se spolkem místních včelařů, myslivců, hasičů, s pečovatelskou službou, společně jsme nacvičovali ochotnické divadlo nebo připravovali *Slavnost jablek*.

Povzbuzením do mé další práce je, když vidím, jak komunita funguje ve vzájemné symbióze, když si lidé, rodiny a různé organizace, které ji vytvářejí, vzájemně pomáhají, doplňují se, jsou si prospěšní. Tuto zkušenost jsem si přenesla i do své nové práce.

Bez ohledu na to, zda jsme školka městská či vesnická, můžeme využít potenciál rodičů, jejich povolání a koníčky k tomu, aby je představili dětem přímo ve školce nebo na pracovišti či doma. Děti zbožňují, když do školky přijdou jejich rodiče a představí svoji profesi či koníček nebo nás pozvou k sobě do práce či domů.

Otázky

Jaké zdroje k obohacení vzdělávací nabídky vám poskytují rodiny dětí a širší komunita, experti, organizace a instituce ve vašem okolí?

Jakým dalším způsobem podporujete osobní zkušenost dětí, že se mohou i ony samy podílet na utváření prostředí kolem sebe a že i jejich představy a názory mohou být realizovány?

Máte za sebou nějakou akci, na které se podílelo více různých organizací? Uspořádali jste např. společně se seniory večírek jindy než před Vánoci?

Jak vnímáte jako organizace svou užitečnost v místní komunitě? Přemýšlíte spíše tak, které subjekty mohou být užitečné pro vás, nebo vnímáte svou školku jako subjekt, který může být užitečný pro jiné subjekty vaší komunity?

Kdo všechno a jak se podílí na plánování a organizování komunitních aktivit? Jak váš tým spolupracuje?

Další inspirace

Jana Kargerová. *Spolupráce s rodinou a komunitou v programu Začít spolu*

10

Plánuji podle teorie mnohačetných inteligencí Howarda Gardnera

Běla: Při plánování v programu Začít spolu vycházím také z *teorie mnohačetných inteligencí* Howarda Gardnera.

Jeho teorie vychází z toho, že každý člověk má minimálně osm typů inteligencí (schopností): *verbální*, *matematicko-logickou*, *prostorovou*, *hudební*, *tělesně-kinestetickou*, *interpersonální*, *intrapersonální* a *přírodní*. Samotná inteligence je souborem mnoha schopností, které uplatňujeme při řešení situací každodenního života.

Tato teorie mi pomáhá při plánování činností v jakémkoli tematickém celku. Nikoli proto, abych u všech dětí rozvíjela všechny typy inteligence, ale aby si každé dítě mohlo vybrat činnost, která ho zajímá a odpovídá jeho možnostem a schopnostem a umožňuje mu rozvíjet jeho silné stránky.

Není to tak, že bych děti škatulkovala či kategorizovala podle toho, jaký kdo má typ inteligence: Ta je na knížky. Ten je vizuální typ. Ta je sportovkyně. Tím bych mohla děti snadno odradit od toho, aby zkoušely i jiné způsoby myšlení a učení. Důležité pro mě je nabízet dětem různé činnosti a vyhledávat příležitosti, které je mohou všestranně rozvíjet. Zároveň respektuji jejich volbu.

Teorie mnohačetných inteligencí mi také pomáhá připomínat si, na co přirozeně zapomínám nebo mám tendence se tomu vyhýbat, protože se necítím být v této oblasti obdařená. Zde vnímám velký prostor pro spolupráci s ostatními kolegyněmi, protože se můžeme vzájemně doplňovat a inspirovat.

Otázky

Jak používáte teorii multičetných inteligencí vy? Vnímáte škatulkování dětí jako riziko, které se vás také týká? Jak se mu bráníte?

Víte, jaké jsou vaše silné stránky a v čem vynikáte? S kým si v tomto ohledu ve své třídě notujete? Které děti ve vaší třídě jsou zaměřené jinak než vy? Mohou být podle vás některé děti ve vaší třídě trochu v nevýhodě? Jak? V čem?

Jak můžete využít teorii mnohočetných inteligencí při týmové spolupráci?

Jak lze poznatky o existenci rozmanitých inteligencí využít při plánování a realizaci vzdělávacích činností?

K čemu vám může být užitečná znalost rozložení svých vlastních inteligencí?

Zdroj

Věra Krejčová a Jana Kargerová. *Vzdělávací program Začít spolu: Metodický průvodce pro 1. stupeň*

Howard Gardner. *Dimenze myšlení: Teorie rozmanitých inteligencí*

11

Při plánování vycházím z pozorování dětí a diagnostiky

Bára: Jednou ze zásad plánování v programu Začít spolu je, aby děti dělaly činnosti samostatně, bez přímého vedení učitelkou. Pokud se mi podaří dobře naplánovat činnosti do center, mám více času zaměřit se na pozorování dětí. Někdy může být mé pozorování cílené, jindy neplánované. Z pozorování si vedu krátké, epizodické záznamy, kde popisným jazykem zaznamenávám např. chování dítěte v určité situaci, jeho samostatnost či míru závislosti na dospělé osobě, všímám si, jak komunikuje s ostatními. Někdy se zaměřuji na úroveň jeho jemné motoriky, způsoby vyjadřování či na to, jak řeší konfliktní situaci. Snažím se vyvarovat jakéhokoliv hodnocení či škatulkování. V tom mi pomáhá právě popisný jazyk.

Konkrétnost těchto záznamů, které vždy datuji, mi umožňuje sledovat pokroky dítěte, zjišťovat jeho aktuální dovednosti, promýšlet individuální způsoby, které by podpořily jeho další rozvoj v určité oblasti. Slouží mi také jako podklad pro konzultace s rodiči nebo zprávu pro pedagogicko-psychologickou poradnu.

Záznamy mi poskytují také zpětnou vazbu v tom, jak se mi daří plánovat činnosti, aby zasáhly široké spektrum dětí s nejrůznějšími potřebami, nebo mi naopak ukazují oblasti, na které bych se měla ve svém plánování dále zaměřit.

K diagnostice využívám např. *Oregonskou metodu hodnocení*, která se zaměřuje zejména na mapování a rozvoj dítěte v sociální oblasti, klade důraz na emocionální a osobnostní rozvoj dítěte, na řešení problémových situací, na schopnost spolupracovat atp. Využívám také schůzek dítě–rodič–učitel, kdy se společně bavíme o pokrocích dítěte. Skvělým a podpůrným nástrojem pro rozhovor s rodiči je portfolio dítěte. Společně si jej procházíme, bavíme se o pokrocích dítěte, o jeho silných stránkách, o možnostech jeho dalšího rozvoje, ve spolupráci s rodiči také stanovujeme individuální cíle pro dítě.

Otázky

Jakou podobu má portfolio dítěte? Co a jak v něm zakládáte, jak ho využíváte, jak s ním pracují děti?

Vedete si i vy své profesní portfolio? Co do něj zakládáte? Jak jej dále využíváte? K čemu je vám užitečné?

Jak se vám daří vytvářet prostor pro pozorování? Kdy k tomu máte nejlepší příležitost?

Jaké jsou vaše zkušenosti s konzultací dítě–rodič–učitel? Jaký vidíte největší přínos? V čem vám pomáhají z hlediska plánování?

Jakým způsobem si vedete a zpracováváte záznamy z pozorování?

Zdroj: Oregonská metoda hodnocení předškolních dětí

► *https://www.zacitspolu.eu/wp/wp-content/uploads/2019/10/oregonska-metoda.pdf*

12

Při plánování vycházím z celoročního kalendáře

Andrea: Při plánování také zcela přirozeně využívám nejrůznější tradice, roční období a svátky, kulturní či společenské události.

Vycházím z kalendáře, z tradičních svátků, které se slaví v průběhu celého roku: *Hromnice*, *Velikonoce*, *slunovrat*, *Svatomartinské posvícení*, *Mezinárodní den rodiny*. Využívám také situačních (kulturních, historických, sportovních) událostí: olympijské hry, 100 let republiky atd.

Zkrátka mi vyhovuje, když se mohu při plánování opřít o nějaký systém zvnějšku, když na to nejsem takříkajíc sama. Přiznám se, že se nebráním ani takovým variantám, kdy mi zpracovaný celoroční tematický plán od kolegyně připadá natolik dobrý, že ho víceméně sleduji i já se svou třídou. Plánování je pro mě náročné a jakákoliv berlička je vítanou pomocí. Jediné riziko, které tady vnímám, je určitá paušalizace. Témata jdou jedno za druhým a někdy mám pocit, že se nedostáváme do potřebné hloubky. Vlastně to někdy může sklouzávat do stereotypů a zjednodušování, které spíš realitu zkreslují, než by ji dětem přibližovaly. A to mě samozřejmě trápí, to nechci.

Otázky

Jakou máte zkušenost se sdílenými přípravami? Jak moc jsou pro vás zdrojem inspirace a jak moc jsou pro vás svazující?

Co pro vás osobně znamenají zmiňované tradice, státní svátky a jiné významné události v kalendáři? Věnovali byste jim stejnou pozornost, kdybyste je nezpracovávali pro děti v rámci integrovaného bloku? Které svátky a slavnosti ve vašem osobním životě hrají zásadní roli, nebo naopak malou?

Daří se vám nabízet témata všeobecně uznávaných tradic, slavností a svátků s důrazem na rozdílné vnímání jednotlivců, nebo předpokládáte, že je vnímají všichni stejně?

Máte ve vaší školce nějaké konkrétní téma, integrovaný blok či jednodenní projekt týkající se všeobecně uznávané události, který se osvědčil a který můžete každoročně opakovat? Například oslavy *Dne Země*, *Vánoce*, *Velikonoce*? Pokuste se v týmu ověřit, že v daném projektu vytváříte prostor pro diverzitu a respekt k individualitám dětí a jejich rodin.

13

Plánuji podle materiálního vybavení

Aneta: Při plánování také zohledňuji materiální vybavení mateřské školy a jednotlivých center aktivit. Buď sedím přímo ve třídě, nebo si v hlavě promítám, co všechno ve škole máme a jak by se to dalo využít.

Promýšlím také to, co by se mi k danému tématu ještě hodilo. Velmi často také oslovuji rodiče. Mnohokrát se nám k tématu sejde ve třídě řada zajímavých knih, které si děti přinesou ze svých domovů. Mnozí rodiče nabízí svoji pomoc již automaticky.

Nevídaným pokladem, jenž skvěle poslouží učení a objevování, může být třeba starý budík, který děti mohou rozebrat, vyřazený psací stroj, klávesnice, staré kalendáře atp.

V naší školce také funguje výborná a pravidelná spolupráce s místní knihovnou. Někdy jdeme s dětmi na návštěvu my, někdy nám knihy donese přímo do naší třídy paní knihovnice. Máme tak pravidelný přísun knih, které obohatí naši třídní knihovničku i téma, které zrovna probíráme.

Otázky

Jak často obměňujete pomůcky a materiál v centrech?

Jak vybíráte vhodný materiál a pomůcky do center? Čím se inspirujete?

Liší se nějak zásadně vybavení ve třídách různých učitelů? V čem? Jak?

Máte ve škole nějaký sdílený prostor pro půjčování materiálů, pomůcek, knih atp.?

14

Vybírám si ze zásobníku dílčích témat a podtémat

Ivana: Při výběru konkrétního krátkodobého tématu vycházím ze zásobníku dílčích témat a podtémat, které jsme společně s kolegyní zpracovaly na základě integrovaných bloků z našeho ŠVP. Vybíráme si témata, která reagují na momentální dění v mateřské škole, situaci v rodině, co se děje v blízkém okolí, obci, městě nebo v přírodě. Při volbě témat také zohledňujeme potřeby, zájmy a přání dětí (dinosauři, vesmír…).

Většinou máme integrované tematické bloky na úrovni ŠVP formulovány jen velmi obecně, aby si jejich rozpracování do podoby podtémat a konkrétní vzdělávací nabídky dělal každý sám ve své třídě a mohl tak lépe zohlednit specifika a konkrétní potřeby skupiny dětí, s níž pracuje.

Velkou podporou jsou pro mě přípravy/plány od ostatních kolegů a kolegyň, které si sdílíme na Google úložišti. Každý se může inspirovat nápady ostatních a navíc doplnit plán podle svého, nabídnout další činnosti, hry a techniky.

Stává se, že se témata opakují, ale ještě nikdy se nestalo, abych téma realizovala totožně. Nejen kvůli tomu, že se sama posouvám a přemýšlím jinak, ale také proto, že každá skupina dětí je jiná a má jiné potřeby.

Z minulých let máme přípravy také v papírové podobě (kroužkový pořadač), což zase více vyhovuje některým kolegyním, pro které je tento způsob záznamu přehlednější. Mohou jej mít fyzicky u sebe, volně jím listovat, doplňovat, vybírat z něj, co potřebují.

Otázky

Vymýšlíte pokaždé nové věci, nebo si je sdílíte s ostatními? Máte k tomu vytvořený nějaký pravidelný prostor?

Víte, že v síti škol *Začít spolu* existují *Centra kolegiální podpory* (CKP)? Jste vy sami součástí nějaké sítě/učící komunity? Co vám to přináší?

Jste online? Jakou platformu pro sdílení a komunikaci používáte?

Pokud máte v mateřské škole *nápadník*, do kterého se občas podíváte, když hledáte aktivity pro děti, co obsahuje, co do něj zakládáte?

Kde berete tipy a inspirace na činnosti? Jaké máte osvědčené zdroje?

15

Plánuji do jiných než týdenních cyklů

Jarmila: Společně s dětmi se scházíme nad plánováním činností k určitému tématu (buď je dopředu vymezený, či úplně nový, který vznikl z aktuální situace zpravidla ve čtvrtek).

V pátek máme většinou celý den vyhrazený pro pohybové aktivity v tělocvičně nebo celodenní pobyt venku.

Obvykle v pondělí otvíráme s dětmi nové téma. Počítáme s tím, že nám zabere více času vstup do tématu, evokační část a navázání na otázky a nápady dětí, které vzešly ze čtvrtečního sběru nápadů.

To znamená, že následující středu (čtvrtek) počítáme s delším časem pro reflexi a zhodnocení předchozího tématu, někdy pokračujeme v tématu i v dalších dnech a týdnech.

Ve třídě u mojí kolegyně mají například pro práci v centrech (v rámci nepřímo řízených činností) vyhrazené tři dny v týdnu. Další den věnují pohybu, ať už v přírodě nebo v tělocvičně, jeden den jsou s dětmi venku, plánují akce s přesahem mimo mateřskou školu nebo nechají dětem celý den pro spontánní činnosti.

Téma samozřejmě nemusí být ukončeno po týdnu, ale můžeme na něj podle zájmu dětí navázat v dalším časovém období, jít více do hloubky a zaměřit se na oblast, která je pro děti aktuálně zajímavá.

Otázky

Jaké spatřujete výhody a nevýhody v tomto netradičním časovém uspořádání?

Jak konkrétně s dětmi plánujete? Jsou do plánování zapojeny všechny děti?

Jakým způsobem plánujete celodenní aktivity mimo školku? Kdo všechno se na plánování podílí?

16

Plánujeme společně

Jana: Mám nové kolegyně, které v Začít spolu začínají, takže se učíme plánovat společně. Sejdeme se, domluvíme si dané téma, stanovíme cíle a podtémata a pak jedna z nás zpracuje plán, do kterého ostatní přispívají. Domluvíme se, kdo si co vezme na starost. Plán ukládáme na sdílené úložiště dostupné přes internet, takže se na něj může kdokoliv kdykoliv podívat a doplnit ho. Jsme dvoutřídní škola a plány máme pro obě třídy stejné. Činnosti někdy vyplníme na celé téma hned, někdy je doplňujeme postupně. Každá učitelka obohacuje plán o své silné stránky a nápady, navzájem se inspirujeme.

Činnosti se ve třídách mohou lišit, protože i každá skupina dětí je jiná. Plány jsou pružné a mění se podle potřeby. Jsou podrobné, ale vzhledem k tomu, že je plánujeme cca na tři týdny a jsme čtyři učitelky, více energie do něho investuju tak jednou za tři měsíce. Jinak využívám inspirace ostatních kolegyň, které si doplňuji o vlastní nápady.

Plánujeme tak, aby každé centrum bylo v týdnu zastoupeno alespoň jednou. Vždy otevíráme více center, než je počet aktuálně přítomných dětí.

Otázky

Jaký máte ve školce nastaven formát společného sdílení a plánování? Jakou má podobu? Jaké máte příležitosti pro společné plánování?

Jak se dozvídáte o tom, jaké téma realizují v ostatních třídách?

Máte někdy možnost jít se podívat do tříd k ostatním kolegům/kolegyním? Kdy naposledy byl někdo u vás?

V čem může být způsob vzájemných návštěv pro vás přínosný/ohrožující?

Zdroj

Anna Babanová. *Dvanáct ověřených metod pro rozvoj kolegiální spolupráce*

17

Plánování pomocí myšlenkové mapy

Na závěr bychom ještě rádi zmínili jednu strategii, kterou řada učitelů a učitelek při svém plánování využívá. Dejme na závěr slovo Lence, která popisuje, jak jí při plánování pomáhá myšlenková mapa.

Lenka: Při plánování využívám záznamu pomocí myšlenkové mapy. Sepisuji si první myšlenky, které se mi s tématem pojí. Píšu vše, co mě v danou chvíli napadá, nijak se ve svých nápadech neomezuji. Ráda při vymýšlení činností spolupracuji se svou kolegyní ve třídě. Víc hlav víc ví. Někdy se do vymýšlení zapojuje celý tým školy. Následně předložím návrhy dětem a vyzvu je, aby doplnily vlastní náměty, které je k tématu napadají a kterými by se chtěly zabývat. Někdy zapojím i rodiče. Inspirace od dětí doplním do myšlenkové mapy. Přemýšlím o nosné myšlence, která z tématu vychází nebo se s ním nějak pojí. Potom k tématu vytvářím plán činností do jednotlivých center aktivit a promýšlím, kolik času budeme tématu věnovat, zda k tomu budu potřebovat nějaké speciální pomůcky a materiály.

Někdy naopak začínám tím, že se nejprve zeptám dětí, posbírám prvotní nápady od nich a teprve až pak přicházím s vlastními návrhy.

▶

Záznam prvních myšlenek a nápadů k tématu *Příroda* pomocí myšlenkové mapy. Konkrétnější zaměření na rozpracování podtématu *Moře*.

Materiál vznikl na letní škole Začít spolu 2020. Autorka záznamu a fotografie Mirka Škardová.

Plánování krok za krokem

Jak uvádíme v kapitole Různé způsoby plánování, v programu Začít spolu neexistuje žádný univerzální postup a předepsaný formát plánování. Každý učitel či učitelka si volí vlastní způsob, který jim bude vyhovovat. Jednotná zůstávají základní východiska a zásady pro plánování.

V této kapitole si na jednom konkrétním příkladu ukážeme, jak učitelka Martina dospěla od prvotního nápadu k vytvoření integrovaného bloku na téma *Život v moři*. Podíváme se, jak vypadala její nabídka činností pro jeden konkrétní den, a budeme sledovat, jak přemýšlí o cílech a reflektuje svoji přípravu. Všimneme si spolu s ní možných úskalí, na která ve svém plánování narazila a která pro nás komentuje.

Postup plánování: z praxe paní učitelky Martiny

Ve třídě máme dvacet sedm dětí ve věku od tří do sedmi let.

Evička byla se svými rodiči o jarních prázdninách u moře v Egyptě. Vrátila se nadšená a přivezla film, který natočila se svým tatínkem vodní kamerou, když se společně potápěli. Ve filmu byla vidět spousta barevných ryb, rostlin, korálů a dalších živočichů. Evička zmiňovala, že moře mělo každý den jinou barvu. Děti se zajímaly, co všechno Evička viděla, doptávaly se na otázky, které je zajímaly.

To byl první zárodek tématu, které vzešlo z přirozené situace a které chtěly děti prozkoumat více.

Na začátku jsem se dětí zeptala, co by je ještě zajímalo, co by se chtěly o životě v moři dozvědět, jestli je napadá, jak a kde bychom se mohly informace dozvědět, požádala jsem je, zda by zkusily vymyslet i nějaké činnosti do center aktivit. Zajímala jsem se také o jejich zkušenosti, kdo už byl u moře, co se jim nejvíce líbilo atp. Všechny nápady a otázky dětí jsem sepsala na velký papír.

Pak jsem si sedla se svojí kolegyní a společně jsme promýšlely, jaké činnosti nás k tématu napadají, jaké aktivity by dětem umožnily získat odpovědi na jejich otázky. Jsme zvyklé, že jedna z nás vždy nápady zapisuje na papír.

V dalším kroku jsme se více zaměřily na to, jak budeme s tématem pracovat v jednotlivých centrech. Do tabulky jsme k jednotlivým centrům aktivit a dnům v týdnu napsaly činnosti, které jsme vymyslely nebo které navrhly děti.

Další nápady jsme nalezly v našem sdíleném *Nápadníku témat a činností*. Vybraly jsme si činnosti, které nám pomohly doplnit naši nabídku zejména v těch centrech, kde nás toho napadlo méně. Inspirovaly nás také aktivity, které nám přišly důležité z hlediska pokrytí různých stylů učení a všech typů inteligence. Když jsme si zpětně dělaly evidenci toho, jaký typ činností dětem v průběhu týdne nabízíme, zdálo se nám, že naše nabídka pro rozvoj prostorové a hudební inteligence nebyla příliš široká, proto jsme ještě některé činnosti doplnily.

Snažily jsme se, aby každé centrum aktivity bylo, v době nepřímo řízených činností, otevřeno minimálně dvakrát v týdnu. Činnost, o které tušíme, že bude děti hodně zajímat (to bývá zpravidla v centru *Domácnost*, kde děti vaří, v centru *Voda a písek*, kde různě experimentují s vodou), ponecháváme v centrech klidně celý týden, aby se mohly děti prostřídat, případně ji doplníme o další, aby měly na výběr.

Vždy otevíráme více center, než je počet aktuálně přítomných dětí. To znamená, že i dítě, které si vybírá činnost jako poslední, bude mít vždy na výběr.

Promýšlely jsme také, jaký bude vstup do tématu, jak budeme děti motivovat, sepsaly jsme si různé otevřené otázky, na které bychom se mohly dětí (nejen v úvodu) ptát. Tyto otázky se nám osvědčilo také zapsat. Využily jsme je při setkání v hodnoticím kruhu i při závěrečné reflexi celého integrovaného bloku. Často si zapisujeme i odpovědi dětí: na co v průběhu přišly, co se důležitého naučily/dozvěděly a doplňujeme také nové otázky, které se ještě v průběhu vyrojily.

Domluvily jsme se na čase, který budeme tématu věnovat. Ideální se nám v tuto chvíli zdál týden. Je možné, že se na základě reflexe a zpětné vazby od dětí na konci týdne ještě rozhodneme, zda budeme téma dále rozvíjet, nebo jej ukončíme. Určující pro naše rozhodnutí bývá zájem dětí a také to, zda téma nevyčpělo nebo nevzešlo téma nové.

Další hledisko, které při plánování společně promýšlíme, jsou cíle. Obvykle se snažíme vybrat jeden až tři cíle (podle délky integrovaného bloku), které pro nás budou stěžejní. Někdy je těžké vybrat, na co se zaměříme konkrétněji.

Přirozenější pro nás však je plánovat od tématu a činností a cíli se zabývat (zpětně) ve chvíli, kdy s jejich pomocí provádíme evaluaci a klademe si otázku: Ke kterým všem cílům a kompetencím (z RVP PV) měly děti v průběhu týdne příležitost směřovat?

Dále uvažujeme o tom, co všechno budeme potřebovat, zda máme k dispozici dostatek různorodých materiálů a pomůcek, nebo zda budeme muset něco speciálního zajistit. Tady nám často vypomohou rodiče, na které se můžeme kdykoliv obrátit a požádat je o spolupráci. Domluvily jsme se např. s Eviččiným tatínkem, že přijde ve čtvrtek do ranního kruhu i v potápěčské výstroji. Připravily jsme jej na to, jak náš ranní kruh obvykle probíhá, jak děti komunikují (aby nebyl zaskočen, že se hodně ptají, a mohl jim dát příležitost doptat se na věci, které je budou zajímat). Přiblížily jsme mu, o čem všem jsme si s dětmi už povídaly, s jakým časem může asi počítat a nabídly mu, že můžeme společně připravit nějaké otázky.

U každého tématu se vždy snažíme hledat příležitosti, jak zapojit rodiče, jak téma zprostředkovat dětem i mimo školu a ukázat jim spojitost se skutečným životem. Často využíváme možnosti okolní komunity či spolupráce s dalšími organizacemi.

V rámci našeho tématu nás nejdříve napadlo, že by bylo hezké navštívit s dětmi *Mořský svět*. To jsme ale vzápětí zavrhly, protože by finanční spoluúčast určitě vyloučila některé děti (byla bariérou pro některé rodiny dětí). Napadlo nás, že podnikneme výpravu do našeho okolí a uděláme si takový malý průzkum mořského světa v nedalekém supermarketu, v místní restauraci či přímo v rybárně.

Nejmenší práci nám asi dá vymyslet ranní úkoly, které se vztahují k tématu, přestože na děti čekají každý den (za měsíc je to i více než 20 úkolů). Možná je to také díky tomu, že nám úkoly pomáhají vymýšlet děti.

Náročné naopak je dobře promyslet, jak do celkového plánu ještě začlenit individuální plány jednotlivých dětí. Pro představu uvádím, jaké individuální cíle jsme zvolily pro Karolínku a Honzíka. U Karolínky máme nabídkou činností podporovat

rozvoj vyjadřovacích schopností, proto ji vyzveme ke spolupráci a nabídneme možnost vybrat si centrum, které by Karolínka dětem v tomto tématu představila, popsala jeden z úkolů, které pak děti budou v centru dělat. Honzík má v individuálním plánu rozvoj paměti a soustředěnosti. Vyzveme ho k tomu, aby se pokusil zapamatovat si centrum, které bylo konkrétní den otevřeno, a před rozchodem dětí do center je shrnul.

Na závěr se s kolegyní domluvíme, co je potřeba ještě zajistit, kdo si co vezme na starost, která bude za co zodpovědná atp.

Ohlédnutí za plánováním paní učitelky Martiny

S kolegyní jsme se podívaly na soubor úkolů, které jsme sesbíraly ze všech zmiňovaných zdrojů, a zařadily je do konkrétních center v plánu. Zamýšlely jsme se, jestli vede tento soubor týdenních činností k nějakému cíli jako celku. Například: Budou děti skrze úkoly v centrech poznávat, seznamovat se s podmořskými živočichy a rostlinami? Nebo se budou seznamovat s tím, co život v moři ohrožuje a jak ho můžeme chránit? Nebo budou rozvíjet spolupráci skrze motivaci hry na námořníky, objevitele, cestovatele a učit se, jak přežít na moři? Nebo máme zvolit jiný záměr a cíl, nebo naopak nechat všechny zmíněné cíle, respektive od každého trochu? Zjistily jsme, že úkoly jsou opravdu takový pelmel, tedy asociace k moři převedené do typu činností daného centra, ale nejsou tematicky (cíleně) provázané (chybí téma týdne či jen tematické linky dne).

Přesto jsme zaznamenaly, že formulace činností, vycházejících zejména z námětů od dětí, nejčastěji směřují k tvoření. Z toho nám vyplynul cíl (dílčí z RVP PV): rozvoj tvořivosti (tvořivého myšlení, řešení problémů, tvořivého sebevyjádření).

Skrze optiku tohoto cíle jsme se zpětně podívaly na úkoly a přemýšlely, jak je formulujeme (viz *Tabulka 1*). Položily jsme si otázky: Bude podporovat konkrétní činnost rozvoj tvořivosti, tvořivého myšlení, sebevyjádření dětí? A jak? K jakým výstupům by měly takové činnosti směřovat?

Někdy nám pomáhá úplně jednoduchá otázka: Jaký vztah má tato činnost k tématu, jak souvisí se stanoveným cílem?

Oporou nám je nabídka možných činností, které učitel/ka dítěti nabízí (uvedená v RVP PV), nebo přímo konkretizované výstupy RVP PV. Na základě toho jsme si ověřily, které námi vymyšlené činnosti obsahově korespondují se stanoveným cílem a které nikoliv.

Příklad jednoho z konkretizovaných výstupů podoblasti *Tvořivost, vynalézavost, fantazie*: tvořivě využívat přírodní i ostatní materiály při pracovních a výtvarných činnostech, experimentovat s materiály, poznávat a využívat výrazové možnosti, vytvářet různé plošné a prostorové útvary, mísit barvy aj. nabízíme např. v těchto (aj.) centrech aktivit, když děti experimentují s mícháním barev při malbě moře, experimentují s pískem při tvorbě obrázku, vytvářejí námořnické tričko, vyrábějí lodičky, vytvářejí mořské dno, staví úkryty pro ryby dle vlastní představivosti, fantazie atd.

Příklady některých námi vymyšlených činností, které po revizi nekorespondují se stanoveným cílem rozvoj tvořivosti, nabízíme např. v centrech, když děti připravují tuňákovou pomazánku podle receptu, zpívají společně námořnickou písničku, chytají rybičky na udici s háčkem a sledují, kolik se jich podaří chytit za minutu, skládají obrázek kraba z puzzle. Pokus s ropnou skvrnou

by se nám možná více hodil k podtématu *Ekologické katastrofy*. Aktivitu *Balení kufru na dovolenou* jsme rovnou vyřadily, protože s tématem ani cílem vůbec nesouvisela.

Stanovený cíl nám pomohl přeformulovat zadané úkoly takto: *Vymyslete pomazánku z darů moře, co by v ní mohlo být, jak byste v přípravě pomazánky postupovali? Vymyslete svou námořnickou písničku a tu si zazpívejte. Vymyslete a vyzkoušejte si, jakým způsobem byste mohli nalovit ryby, kolik vymyslíte způsobů, co k tomu můžete použít? Z různých kousků puzzle zkuste vytvořit vlastní představu živočicha, který žije v moři.*

Zaměřily jsme se také na diagnostiku. S kolegyní jsme si rozdělily konkrétní děti, které jsme pozorovaly v době, kdy budou samostatně pracovat v centrech. Vzhledem k cíli plánu činností jsme se v pozorování zaměřovaly na to, jestli jsou konkrétní děti tvořivé, vynalézavé, mají fantazii. Vzhledem k týdenní časové dotaci jsme se zaměřily v této oblasti zejména na předškoláky, kteří by už mohli konkrétních výstupů dosahovat.

Z povahy pozorované oblasti (projevů tvořivosti, tvořivého sebevyjádření, fantazie) jsme se domluvily, že pozorované jevy si zkusíme zapisovat popisným jazykem tak, aby i pro ostatní (kdokoli nahlédne) bylo zřejmé, z čeho mimo jiné (každodenní projevy dítěte) usuzujeme, vyhodnocujeme.

Příklady

Honzík vymyslel šest různých způsobů, jak nachytat ryby, některé i vyzkoušel: udicí, nohama, rukama, bodákem-napichovátkem, nalákal by je na knedlíky, poprosil by zlatou rybku.

Evička experimentovala s tahy štětcem a zjistila, že když se otáčí, vytváří jakoby vlny v moři, které viděla na dovolené.

Janička pozorovala při malbě moře kamarádku, postupovala podle ní, volila stejné barvy, napodobovala tvar vln.

Josífek postavil z různých (do sebe nezapadajících) kousků puzzle podmořskou příšeru, která umí střílet pod vodou.

V začátku nám hodně pomáhalo učit se formulovat a psát činnosti rovnou ve druhé osobě množného čísla. Výhodou konkrétního a stručného záznamu bylo, že byl mnohem srozumitelnější i pro ostatní kolegy a kolegyně. Ti jej tak mohli snáze využít ve své práci, aniž by se nás museli chodit doptávat, co jsme myslely tím a tím, co tedy měly děti přesně dělat, když je napsáno: *stavba úkrytů*.

Tabulka 1

Tak vypadal náš záznam týdenního plánu.

Život v moři

Dílčí cíl: Rozvoj tvořivosti (tvořivého myšlení, řešení problémů, tvořivého sebevyjádření).

	Pondělí	Úterý	Středa	Čtvrtek	Pátek
Ateliér	Vytvořte z keramické/ rychleschnoucí hlíny rybičky různých tvarů a velikostí.	Jaké barvy má moře? Vzpomeňte si, když jste plavali v moři, jaké barvy jste viděli? Podívejte se také na různé obrázky. Pokuste se namíchat všechny barvy moře a namalovat s nimi obrázek. Namalujte, co vidí zvířata, která žijí v moři.	Namalujte obrázek klidného/ rozbouřeného moře. Jak se budou od sebe lišit?	Vytvořte pískovou malbu pomocí barevného písku, trychtýřů, štětců, brček a dalších materiálů. Potřete čtvrtku lepidlem a nasypejte na ni písek. Můžete tvořit různé obrazce. Až váš výtvor uschne, opatrně z něj oklepejte přebytečný písek.	Vyrobte si námořnické triko. Můžete využít různá razítka nebo namalovat vlastní obrázky.
Dílna	Vytvořte loutky různých mořských živočichů. Na zadní stranu nalepte tyčku.	Vyrobte udici na chytání ryb.	Vyrobte z provázků rybářskou síť.	Vyrobte závěsnou zvonkohru z mušliček.	
Domácnost		Původní zadání: Podívejte se do knihy, jak tuňák vypadá. Udělejte tuňákovou pomazánku podle receptu a namažte ji na chleba. Po změně: Vymyslete pomazánku z darů moře. Co by v ní mohlo být? Jak byste při přípravě pomazánky postupovali?	Už jste viděli živého kraba? Jak vypadá? Udělejte jednohubky z krabích prstů. Proč se říká krabí prsty?	Podívejte se, jak vypadá mořská řasa, která je pro suši typická. Přivoňte si k ní. Vyzkoušejte si ubalit rýžové suši.	
Dramatika		Napodobujte pohyby různých mořských živočichů. Můžete si je sami vymýšlet nebo využít obrázkové karty. Nechte ostatní hádat.	Zahrajte si na potápěče. Využijte ploutve, masky, brýle, dýchací trubičky atp.		Vymyslete a zahrajte společně divadlo na téma Život v moři. Jako kulisy můžete využít obrázky, které vznikly v centru *Ateliér* a loutky na špejli, které vytvořily děti v centru *Dílna*.

	Pondělí	Úterý	Středa	Čtvrtek	Pátek
Hudba	Lehněte si na deku a poslouchejte relaxační hudbu (moře, delfíni…). Co vám běží hlavou? Co si představujete?		Hledejte mezi materiály takové, pomocí kterých lze vyloudit zvuky podobné šumění moře (igelitové pytlíky, miska s vodou apod.). Varianta: Napodobte svým hlasem zvuky moře (šeptání, hlasité dýchání, syčení apod.). Nahrajte je na mluvící skřipce.	Představte si, že jste rostliny na mořském dně. Pusťte si hudbu a napodobujte pohyb rostlin.	Vymyslete skladbu, kterou budete doprovázet divadelní představení o moři.
Knihy a písmena		Vystřihněte z různých časopisů obrázky související s mořem. Nalepte je na velký papír a vytvořte z nich plakát.		Prohlédněte si knihu Petra Horáčka *Papuchalk Petr*. Zkuste odhadnout, o co v příběhu jde. Vyprávějte děj podle obrázků. Všímejte si, jak autor nakreslil moře. Jaké barvy použil? Co jste se dozvěděli o moři? A o životě zvířat, která v knize vystupují?	Vyrobte plakát k divadlu *Život v moři*.
Kostky	Postavte z velkých kostek, krabic a dek velkou loď.	Postavte z kostek přístav pro lodě. Promyslete, co všechno může v přístavu být. Využijte nejrůznější hračky a materiály k doplnění.	Vytvořte úkryty pro ryby.		Postavte z kostek nepravidelné pobřeží/maják.
Pokusy a objevy	Vytvořte si lodičku z plastelíny. Vyzkoušejte, jaký náklad uveze. Zkuste odhadnout, kolik kuliček/mincí/kostiček lega atp. lodička uveze, aniž by se potopila. Svůj odhad nejdříve zapište na papír.		Pokus s ropnou/mastnou skvrnou. Jak se změní voda? Jaká je na omak? Jakou má barvu? Jak voní? Namočte do kádinky s čistou vodou a se znečištěnou vodou filtrační papír. Co vidíte? Jak se od sebe liší? Jak může ropa uškodit mořským živočichům? Co se stane, když se ryby ropy napijí?		Porovnejte slanou a sladkou vodu.

Stolní a manipulační hry	Vytvořte z různých kousků puzzle vlastní představu živočicha, který žije v moři.			Původní zadání: Chytej rybičky na udici s háčkem. Kolik se ti jich podaří chytit za 1 minutu? Použijte k měření přesýpací hodiny, minutku nebo velkou časomíru. Po změně: Vymyslete a vyzkoušejte si, jakým způsobem byste mohli nalovit ryby. Kolik vymyslíte způsobů? Co k tomu můžete použít?	
Voda a písek		Vytvořte úkryty pro ryby.		Vytvořte písečnou pláž.	Vytvořte mořské dno.

Ranní úkol	Vylov z vody pomocí sítka modrou rybičku a dej ji do sklenice.	Domaluj na papír jednu vlnku.	Seřaď rybky podle velikosti.	Pomocí stužky přidělej chobotnici jedno chapadlo.	Přilož si mušli k uchu. Co slyšíš?
Zapojení rodičů	Požádat rodiče o fotografie z dovolené u moře.	Poprosit rodiče, aby přinesli suvenýr z dovolené. Ptát se dětí: co mi napovídá tento suvenýr o místě, odkud ho máme?	Anketa pro rodiče: Jaké máte rádi ryby?	Eviččin tatínek přinese do ranního kruhu potápěčskou výstroj a bude si s dětmi povídat o potápění.	
Přesah mimo mateřskou školu			Návštěva místní rybárny. Jaké mají ryby?	Supermarket. Odkud vozí ryby? Restaurace. Mají nabídku nějakých mořských živočichů v menu? Odkud je mají atd…	

Tabulka 2

Jaká je naše obvyklá realita záznamu?

Pro větší přehlednost zapisuji do tabulky jen stručnou (heslovitou) verzi plánovaných činností do center. Namísto *Představte si, že jste rostlinami na mořském dně, pusťte si hudbu a napodobujte pohyb rostlin* zapíšeme: *Nápodoba pohybu rostlin na mořském dně.* Stejnou formu zápisu volím obvykle i do třídní knihy.

Život v moři

Centrum	Pondělí	Úterý	Středa	Čtvrtek	Pátek
Ateliér	Výroba různých rybiček z rychleschnoucí hlíny.	Míchání barev moře, malování obrázku.	Malba obrázku klidného/ rozbouřeného moře.	Písková malba pomocí barevného písku, trychtýřů, štětců, brček a dalších materiálů.	Výroba námořnického trika.
Dílna	Výroba dřevěné lodičky.	Výroba udice na chytání ryb.	Rybářská síť z provázků.	Závěsná zvonkohra z mušliček.	
Domácnost		Pomazánka z darů moře podle fantazie.	Jednohubky z krabích prstů.	Výroba rýžového suši.	
Dramatika		Nápodoba pohybu mořských živočichů.	Hra na potápěče.		Loutkové divadlo, *Život v moři.*
Hudba	Poslouchání hudby z mořského světa, popisování představ, relaxace.		Vytváření a nápodoba zvuků moře.	Nápodoba pohybu rostlin na mořském dně, výběr hudby.	Vlastní skladba na téma *Život v moři.*

Knihy a písmena		Vytváření koláže/plakátu z vystříhaných obrázků z novin a časopisů.		Vyprávění příběhu podle obrázků Petra Horáčka *Papuchalk Petr*.	Výroba plakátu k divadlu *Život v moři*.
Kostky a doprava		Stavba přístavu pro lodě.	Stavba úkrytů pro ryby.		Stavba pobřeží/majáku.
Pokusy a objevy	Zkoumání hmotnosti, kterou unese loďka z plastelíny (odhad × realita) a záznam.		Pokus s ropnou/mastnou skvrnou a vodou.		Porovnávání vlastností slané a sladké vody.
Stolní a manipulační hry	Skládání mořského živočicha z různých dílků dle své fantazie.			Chytání rybiček na udici s háčkem.	
Voda a písek	Vytváření mořského dna.	Stavba úkrytu pro ryby.	Pokus s lodičkami z různých materiálů, zjišťování, která plave a která se potopí.	Budování písečné pláže.	Vytváření mořského dna.

Ranní úkol	Vylov pomocí sítka modrou rybičku z vody a dej ji do sklenice.	Domaluj na papír jednu vlnku.	Seřaď rybky podle velikosti.	Pomocí stužky přidělej chobotnici jedno chapadlo.	Přilož si mušli k uchu. Co slyšíš?
Zapojení rodičů	Požádat rodiče o fotografie z dovolené u moře.			Návštěva Eviččina tatínka v ranním kruhu.	
Přesah mimo mateřskou školu			Návštěva místní rybárny.	Supermarket, restaurace, mořské ryby.	
Poznámky					

Z předchozího záznamu je patrné, že jsme v průběhu celého týdne dětem nabídly k danému tématu přes třicet rozmanitých činností zahrnutých do všech deseti center. Každý den měly děti v čase nepřímo řízených činností možnost vybrat si aktivity z minimálně pěti center aktivit. Každé centrum bylo v týdnu otevřeno alespoň dvakrát.

Centra aktivit samozřejmě zůstávají ve škole po celý rok, nikam se neuklízí. Děti je využívají při ranních hrách, spontánních činnostech, volné hře podle vlastního uvážení, v podstatě kdykoliv. Budou-li chtít, mohou pokračovat v rozdělaných činnostech z dopolední nabídky i odpoledne či v dalších dnech (není připravena nabídka činností).

Život v moři

	Úterý
Ateliér	Jaké barvy má moře? Vzpomeňte si, když jste plavali v moři, jaké barvy jste viděli? Podívejte se také na různé obrázky. Pokuste se namíchat všechny barvy moře a namalovat s nimi obrázek.
Dílna	Vyrobte udici na chytání ryb.
Domácnost	Vymyslete pomazánku z darů moře. Co by v ní mohlo být? Jak byste při přípravě pomazánky postupovali?
Dramatika	Napodobujte pohyby různých mořských živočichů. Můžete si je sami vymýšlet nebo využít obrázkové karty. Nechte ostatní hádat.
Hudba	
Knihy a písmena	Vystřihněte z různých časopisů obrázky související s mořem. Nalepte je na velký papír a vytvořte z nich plakát.
Kostky	Postavte z kostek přístav pro lodě. Promyslete, co všechno může v přístavu být. Využijte nejrůznější hračky a materiály k doplnění.
Pokusy a objevy	
Stolní a manipulační hry	
Voda a písek	Vytvořte úkryty pro ryby.
Poznámky	

Tabulka 3

Jak může vypadat plán na jednotlivý den?

Co můžeme z plánu vyčíst?

V úterý mají děti nabídku činností do sedmi center. Centra *Hudba*, *Pokusy a objevy* a *Stolní a manipulační hry* jsou v době nepřímo řízených činností zavřena.

Díky paní učitelce Martině jsme se mohli detailněji ponořit do procesu plánování a sledovat konkrétní kroky, kterými postupuje při přípravě vzdělávací nabídky v rámci jednoho integrovaného bloku. Mohli jsme vidět, jakým způsobem si vede záznamy plánovaných činností k jednomu tématu do všech center aktivit v průběhu jeho realizace, v tomto případě týdne.

V procesu plánování jsme se zde dostali až na samý konec. Jsme těsně před tím, než předstoupíme před děti se svým (nebo ještě lépe: společně s dětmi vytvořeným) plánem. Zbývá nám zamyslet se nad čtyřmi jednoduchými zásadami, které rychle a efektivně odzrcadlí, zda jsme připravili plán, který respektuje individualitu jednotlivých dětí v potřebné míře.

5

Čtyři zásady pro plánování činností v centrech aktivit

1 **Činnosti děti provádějí samostatně (bez přímého vedení učitele/ky).**

2 **Činnosti jsou většinou založeny na spolupráci dětí nebo ji alespoň umožňují (kooperace).**

3 **Činnosti dětem umožňují volit vlastní postup a způsob řešení.**

4 **Činnosti umožňují dětem vybrat si pomůcky a materiály, samostatně si je přichystat i uklidit.**

Krejčová, 2015, s. 127

Tyto zásady jsou důležité zejména pro typ samostatných činností, které označujeme jako nepřímo řízené činnosti. Jedná se zpravidla o část dne, kdy si děti samostatně volí z nabídky připravených úkolů v jednotlivých centrech aktivit. To je nejčastěji po ranním kruhu, kde jsou děti seznámeny s nabídkou činností pro konkrétní den. Dítě vykonává činnosti samostatně, bez vedení učitele/ky. Dostává však k jejich realizaci od pedagoga vnější impulz.

Nepřímé řízení spočívá zejména v jejich přípravě pedagogem. Tedy v tom, že učitel/ka činnosti předem promyslí, prováže je k tématu, zajistí, aby jejich nabídka odrážela různé učební styly a typy inteligencí dětí a aby k činnostem nalezly děti ve třídě materiál a pomůcky. Formou jednoduché pobídky/instrukce vyzve děti k činnostem. Jejich samotnou realizaci už ale nechává na dětech, ustupuje do role pozorovatele. Činnost probíhá jako samostatná (ať už individuálně, ve dvojicích či ve skupinách), pedagog je v pozadí.

Vliv na kvalitu tohoto typu činností má pedagog díky své předchozí přípravě a podmínkám, které pro jejich realizaci zajistil (dostatek pomůcek a materiálů, jejich různorodost, časový prostor pro samostatné činnosti…).

Z hlediska individualizace vzdělávání považujeme (stejně tak jako spontánní dětskou hru) tento typ činností za velmi nosný. Jejich potenciál spočívá v tom, že umožňují propojit pedagogické záměry učitele/ky vycházející z cílů vzdělávání v RVP PV s prostorem pro uplatnění individuality každého dítěte. (*Krejčová, 2015, s. 98*)

Dejme slovo ještě paní učitelce Martině...

Martina: Když chci mít jistotu, že jsem při plánování na nic nezapomněla, podívám se na svoji přípravu ještě okem *čtyř zásad*. Někdy si vezmu k ruce tabulku: *Ohlédnutí za plánováním*, která mi pomocí položených otázek dává vodítko a kontrolu v tom, zda:

1. Jsou v nabídce činností rovnoměrně zastoupeny úkoly rozvíjející všechny typy inteligence? Může každé dítě rozvíjet své silné stránky?

2. Umožňují nabízené činnosti dětem zvolit si vlastní postup a způsob řešení?

3. Jsou v plánu zastoupeny jak individuální, tak skupinové činnosti a aktivity, při kterých mohou děti spolupracovat, učit se vzájemně od sebe? Je zde prostor i pro společné aktivity?

4. Zahrnuje plán činnosti různých obtížností? Mohou si děti samy zvolit náročnost aktivity, na kterou si aktuálně troufají? Nejsou jim nabízeny činnosti jen podle věku (pro mladší/starší děti) a podle pohlaví (pro kluky/pro holky)?

5. Mají děti dostatečný prostor pro spontánní činnosti a volnou hru?

6. Mají děti ke svému učení, zkoumání, práci dostatečné množství rozmanitého materiálu a pomůcek, které si mohou samy vybrat?

7. Mají děti možnost zažít téma v propojení s reálným světem, každodenním životem? Mají děti šanci propojit si téma s konkrétní zkušeností i mimo školku?

8. Zahrnuje plán i činnosti, které navrhly děti?

9. Mohou se děti učit skutečně všemi smysly a zejména prostřednictvím vlastní činnosti?

10. Mohou děti navazovat na vlastní zkušenosti a předcházející dovednosti? Zohledňuje nabídka úkolů všechny styly učení?

11. Je tematický plán vyvážený z hlediska sociokulturní rozmanitosti, genderové citlivosti, speciálních vzdělávacích potřeb atp. Nepodporují nabízené aktivity a materiály stereotypní myšlení a zevšeobecňování?

12. Mají děti možnost prostřednictvím připravené vzdělávací nabídky naplňovat stanovené cíle?

Není to tak, že bych se u každé otázky zastavila a podrobně ji pitvala. Stačí mi, když si jednotlivé body projdu, abych si sama pro sebe udělala v duchu evidenci, že jsem na nic nezapomněla, respektive udělala maximum pro to, abych v plánovaných činnostech zohlednila většinu těchto kroků.

A jak jsem už zmiňovala dříve, samozřejmě sleduji také dílčí cíle z pěti oblastí RVP PV a přehled klíčových kompetencí, které mám z RVP PV okopírované a zpracované do přehledné tabulky. Ty jsou mi však vodítkem zejména po ukončení integrovaného bloku, kdy s jejich pomocí provádím evaluaci.

Jak využít čtyři zásady v rámci našeho plánování?

Doporučujeme umístit si *čtyři zásady* na viditelné místo ve třídě. Tak si zajistíme neustálou možnost reflektovat, do jaké míry je naše práce v souladu s principy nejen *Začít spolu*, ale také zda se pohybujeme na dostatečné úrovni individualizace. Zásady lze využít také jako jednoduchou pomůcku při kolegiální podpoře. Pozvěte kolegyni či kolegu do své třídy a vyzvěte je, aby pozorovali dění z hlediska zmíněných čtyř zásad. Jak se vám dařilo je naplňovat? Jaká doporučení pro posun směrem k jejich většímu naplňování vás napadají?

Skutečnost, že je dobré plánovat, promýšlet činnosti (i když často trvají jen dvacet minut), si ukážeme na konkrétních příkladech plánování do center aktivit v následující části.

Námětové listy

3

1 Stromy, králové a královny kolem nás 70

2 Jak se dělá muzika? 77

3 Život v moři 82

4 Všechno, co se točí 86

5 Barevný podzim 90

6 Je hlína líná? 96

7 Já jsem 100

8 Povolání našich dědečků a babiček 106

9 Kdo přiletěl na krmítko? 112

10 Letem světem Afrikou 117

11 Pod zemí 122

12 Aby nám tady spolu bylo dobře 127

13 Ten dělá to a ten zas tohle 131

14 Vesmír 135

15 Vzhůru na palubu, dálky volají 140

16 Co už znám a dovedu 144

17 Jaké tajemství ukrývá zahrada 148

18 Před miliony let obývali zemi dinosauři 152

19 Voda, poklad našeho života 156

20 Voda živá a životodárná 160

Námětové listy

Nyní se dostáváme k praktické části, ve které naleznete dvacet konkrétních příkladů plánování zpracovaných do podoby námětových listů. Ty vychází z různých integrovaných tematických bloků, které byly realizované v mateřských školách *Začít spolu*.

K čemu námětové listy slouží

Smyslem námětových listů je nabídnout každému učiteli, každé učitelce, bez ohledu na program, který ve své mateřské škole realizuje, inspirace a nápady pro vlastní práci. Námětové listy nebyly zamýšleny jako hotový materiál, který se dá celý (tak, jak je popsán) přenést do jakéhokoliv dalšího prostředí. Listy vznikaly v kontextu konkrétní třídy, konkrétních dětí za konkrétních podmínek. Učitel/ka má možnost si z jejich nabídky vybrat takové činnosti, které budou nejlépe odpovídat potřebám dětí ve třídě, a doplnit je o vlastní nápady, náměty od dětí, rodičů či inspirace od dalších kolegů a kolegyň. Ty si může zapsat přímo do námětového listu.

Konkrétní a stručná formulace zadání do center aktivit umožňuje širokému spektru uživatelů si lépe představit danou činnost bez toho, aniž by se museli doptávat, jak byla přesně zamýšlena. To přispívá také ke snazšímu sdílení příprav/plánů mezi učiteli a učitelkami.

Námětové listy umožňují učiteli/ce, kteří s plánováním do center aktivit teprve začínají, lépe se zorientovat ve struktuře plánování, porozumět způsobu plánování pomocí integrovaných bloků, inspirovat se různými typy úkolů, které se vztahují k jednomu tématu.

Učitelé a učitelky, pro které je plánování do center aktivit již zavedeným způsobem plánování, mohou vyhledávat nové inspirace a impulzy, které obohatí jejich práci a mohou jim zabránit uvažovat v tzv. vyjetých kolejích.

Co v námětových listech najdete?

Každý námětový list obsahuje konkrétní příklady, jak rozpracovat jedno téma do všech center aktivit, jak jej propojit s ranními úkoly, činnostmi v ranním kruhu, jak téma přiblížit dětem i mimo mateřskou školu, nabízí možnosti, jak zapojit rodiče atp.

V každém námětovém listu je uvedena nabídka různých činností k jednomu tématu rozpracovaná do všech center aktivit. Centra jsou řazena abecedně, což by mělo usnadňovat snazší orientaci v textu. Činnosti do center jsou formulovány tak, aby byly srozumitelné a přenositelné do praxe co nejvíce učitelů a učitelek. Jsou psány v podobě přímých instrukcí pro děti (druhá osoba množného čísla). Některé úkoly jsou doplněny otázkou, ke které se mohou děti vyjádřit v hodnoticím kruhu.

Vzdělávací nabídka do center aktivit (nepřímo řízené činnosti) vychází ze *čtyř zásad*:

Krejčová, 2015, s. 127

1. **Činnosti děti provádějí samostatně (bez přímého vedení učitele/ky).**
2. **Činnosti jsou většinou založeny na spolupráci dětí nebo ji alespoň umožňují (kooperace).**
3. **Činnosti dětem umožňují volit vlastní postup a způsob řešení.**
4. **Činnosti umožňují dětem vybrat si pomůcky a materiály, samostatně si je přichystat i uklidit.**

Struktura námětových listů

Námětové listy mají pro snadnou orientaci ustálenou strukturu.

Název
Délka trvání
Ranní úkol
Náměty na zapojení rodičů
Evokační otázky
Náměty do ranního kruhu
Společné činnosti ve třídě
Pobyt venku
Přesah mimo mateřskou školu
Organizační poznámky
Nabídka činností do center aktivit

Název
Někdy už samotný název (jeho atraktivita) může vzbuzovat zájem dětí o to, čím se budou v následujících dnech ve školce zabývat. Často pojmenování vymyslí samy děti. Název může být formou otázky, může v sobě obsahovat již velkou myšlenku. (*Ptáci v zimě: Kdo přiletí na krmítko? / Ptáčci v zimě potřebují krmítko.*)

Délka trvání
V námětových listech jsou zařazeny příklady témat, která byla realizována v různé délce (1 až 3 týdny). Někdy se může stát, že téma opustíme dříve, někdy jej naopak rozvíjíme dále. Vycházíme ze zájmu dětí a aktuální situace.

Ranní úkol
Čeká na děti každý den. Je provázaný s tématem, které děti právě ve škole prožívají. Často motivuje děti pro následné činnosti v centrech aktivit. Je každý den jiný. Zaměřuje se na různé dovednosti. Podporuje spolupráci dítěte a rodiče. Jeho splnění vyžaduje krátký čas. Je situovaný obvykle hned u vstupu do třídy.

Náměty na zapojení rodičů
Pro program *Začít spolu* je klíčová spolupráce s rodinami dětí. V námětových listech naleznete různé příklady zapojení rodičů do realizace tématu, které přispěly k jeho obohacení.

Evokační otázky
U jednotlivých námětových listů jsou uvedené také otázky, které pomáhají učiteli/ce zjišťovat, co už děti o tématu vědí, co by je zajímalo nebo co by chtěly v rámci tématu zažít. Umožňují jim sbírat od dětí konkrétní náměty na činnosti, které následně promítají do přípravy vzdělávací nabídky. Evokační otázky v dětech často vyvolávají zvědavost a touhu zjistit, jak to tedy ve skutečnosti je. Plní funkci vnitřní motivace a propojují stávající zkušenost dítěte s nadcházejícím probíraným tématem nebo problémem. Otázky si na začátku kladou i samy děti.

Náměty do ranního kruhu
V námětových listech jsou uvedené jen některé příklady možných aktivit v ranním kruhu. Vycházíme z toho, že řada učitelů a učitelek zařazuje do ranního kruhu činnosti, které nejlépe odpovídají věkovému složení třídy, prostorovým možnostem, že mají k tématu sami řadu osvědčených pohybových her, říkadel, dechových cvičení, písniček, rituálů a publikací, ze kterých čerpají. Ze stejného důvodu se v námětových listech detailněji nevěnujeme ani námětům pro společné činnosti ve třídě.

Pobyt venku
Možnosti pro venkovní aktivity se budou opět v jednotlivých školkách lišit. Do námětových listů jsme zařadili vždy několik příkladů činností, které většinou nejsou vázány na specifický prostor a dají se dělat kdekoliv. Speciální příklad realizace center aktivit venku naleznete v námětovém listu *Voda živá a životodárná*.

Přesah mimo mateřskou školu
Při plánování promýšlíme také příležitosti k propojení učení s reálným životem, hledáme průnik s tím, co děti zažívají, co se dotýká jejich života, kde se mohou s tématem potkat ve svém okolí atp.

Organizační poznámky
Slouží jako připomenutí toho, na co v průběhu týdne nezapomenout, kdo je za co zodpovědný apod.

Nabídka činností do center aktivit
Jedná se o nabídku aktivit v době nepřímo řízených činností. V *Začít spolu* je to zpravidla doba po ranním kruhu, kdy jsou děti seznámeny s připravenými činnostmi pro daný den v jednotlivých centrech aktivit a samy si vybírají, kde budou pracovat. Nabídka je v námětových listech rozpracována do všech center aktivit Vychází z výše uvedených *čtyř zásad*.

Poznámka k obsahu aneb co v průvodci nenajdete

V průvodci se primárně nevěnujeme důležité a nezastupitelné složce, kterou je spontánní činnost – dětská hra, dítě ji realizuje z vlastní potřeby, na základě vnitřních motivů a zájmů. K tomu mají děti samozřejmě jedinečnou a každodenní příležitost. Mohou využívat centra aktivit pro volnou hru, hrát si individuálně nebo spolupracovat s ostatními dětmi – ve dvojicích či menších skupinách, využívat nejrůznější pomůcky a materiál, který mají volně k dispozici.

V námětových listech záměrně neuvádíme inspirace pro různé pohybové a tělovýchovné chvilky. Každý učitel a učitelka tyto aktivity řeší individuálně podle svých podmínek. Někdy probíhá cvičení každý den v určitý čas (např. před ranním kruhem), některé mateřské školy mají v nabídce každodenních aktivit zařazená centra *Pohyb*, některé školky řeší tělocvik tak, že mu věnují jeden den v týdnu (např. mají vlastní tělocvičnu nebo chodí cvičit do tělocvičny základní školy). Některé mateřské školy zařazují častější a delší pobyt venku, který je spojen s pohybovými aktivitami (např. každý pátek jsou celý den venku, chodí na výlety atp.).

V námětových listech nejsou záměrně uvedené cíle. Předpokládáme, že si každý učitel a učitelka vybere z námětových listů aktivity, které budou nejlépe odpovídat cílům, které si stanovili, složení třídy, individuálním potřebám dětí, prostorovým a materiálním podmínkám školy a obohatí je o další nápady.

01 Stromy, králové a královny kolem nás

Délka trvání

2 až 3 týdny

Ranní úkoly

Co to je? Z čeho to asi je?

Poznámka: Děti mají připravenou kůru ze stromu (např. borovice, bříza, jabloň...).

Přiřaď k stromům jejich plody.

Napiš název jednoho stromu, který poznáš (o pomoc můžeš požádat toho, kdo tě přivedl). Strom nakresli, podepiš se a obrázek připevni kolíčkem na síť.

Postav se jako strom s velkou korunou a zůstaň takto stát, než napočítáš do pěti.

Vyber obrázky věcí, o kterých si myslíš, že jsou vyrobené ze dřeva.

Natři list barvou, kterou můžeš vidět na listech stromů na podzim. List obtiskni na papír.

Co potřebuje ke svému životu strom, aby dobře rostl? Nakresli to nebo napiš k obrázku.

Nakresli stromu jeden malý zelený lísteček a jeden velký hnědý list.

Sáhni do krabice, poznáš, co je uvnitř? Přiřaď k obrázku, ke kterému podle tebe patří. (Např. kaštan ▸ obrázek jírovce, žalud ▸ obrázek dubu, jablko ▸ obrázek jabloně, šiška ▸ obrázek borovice.)

Ze kterého je to stromu? Najdeš ho na obrázku?

Náměty na zapojení rodičů

Domluvit návštěvu Barčina tatínka, který je řezbářem loutek. Seznámení se s jeho prací a vyrábění jednoduchých loutek v centru *Dílna*.

Domluvit návštěvu truhlářské dílny na SOU, požádat rodiče o doprovod.

Evokační otázky k tématu

K čemu jsou na světě stromy? Proč jsou důležité?

Z čeho je strom? (Kůra, kmen, kořeny, listy, koruna, větve, plody, květy.)

Které stromy máme na zahradě školy? Které v okolí školy? Které stromy rostou u vás na zahradě a v okolí vašeho bydliště?

Jaký je rozdíl mezi jehličnatým a listnatým stromem?

Plody a stromy, co k sobě patří?

Mohou mít stromy žízeň? Jak to poznáme?

Mohou stromy dýchat? Jak to dělají?

Mohou mít stromy z něčeho strach? Co stromům škodí?

Co můžeme pro stromy dělat my sami?

Poznámka: Toto jsou jen příklady otázek, které by mohly zaznít v některém z ranních kruhů. Osvědčuje se, pokud učitelé/učitelky zapisují odpovědi dětí na velký flipový papír, který následně vyvěsí ve třídě. V průběhu tematického projektu do něj mohou postupně zapisovat odpovědi, které se dozví (na které si děti přijdou) při práci v centrech aktivit, při vycházce, pobytu v lese atp., nebo do něj mohou vpisovat otázky nové, které dětem v průběhu práce ještě vyvstanou. Tyto informace využijeme i při závěrečné reflexi s dětmi.

Náměty do ranního kruhu

Vyvození tématu společně s dětmi

Děti se rozdělí do čtyř skupin. Všechny skupiny dostanou stejnou krabičku s pěti různými předměty. Každá skupina bude mít za úkol vybrat z krabičky jednu věc, která tam nepatří, a své rozhodnutí odůvodnit. Obsah krabičky: např. listy, jehličí, kůra, plody stromů, obrázek královské koruny, papír, kostka lega. Ze zbylých předmětů se děti pokusí vyvodit téma, kterému se budou v následujících dnech věnovat.

Časosběrná fotografie dětí u lípy na zahradě (třítýdenní cyklus fotografií na stejném místě).

Poznámka: Každý den bude mít dvojice dětí službu a vyfotí lípu na tablet.

Pohybové ztvárnění čteného příběhu o stromu.

Hmatový pytlík: Po kruhu bude kolovat sáček s přírodninou (šiška z borovice, kaštan). Děti budou odhadovat, co asi v sáčku je. Svůj tip nebudou nikomu sdělovat. Až sáček doputuje na konec, postaví se děti k obrázku stromu, ze kterého je podle jejich názoru plod.

Posílání přírodnin po kruhu, co je drsné, hladké…? Jaké to je?

Děti si vyberou vždy jednu přírodninu a zkusí se rozhodnout, zda je drsná, hladká, případně přidají další charakteristiku.

Hlazení tváří listy stromů (sám sobě, kamarádovi).

Poznámka: Respektujeme, pokud dítě nechce.

Jak voní les? (Přivoníme si, jak voní šiška, žalud, list, smola, mech…)

Které zvíře žije na (ve) stromech? Nejdříve necháme děti říct, co už ví. Pak mohou vybírat obrázky různých živočichů (datel, veverka, kůň, červotoč, slepice…) a třídit je podle toho, kdo žije na stromě a kdo ne.

Jak využíváme stromy: Obrázky rozdělte podle toho, jestli k jejich výrobě stromy potřebujeme, nebo nepotřebujeme (stůl, skříň, kniha, papír, táborák, vařečka, sklenice, auto, tričko, PET lahev…).

Vennův diagram: Co mají společného a co odlišného listnaté a jehličnaté stromy.

Společné činnosti ve třídě

Pohybové hry

Na stromy: Děti se pohybují po třídě podle rytmu bubínku. Když bubínek přestane hrát, děti se zastaví a podle vzoru dospělého dělají ze svého těla kořeny (stoj s roztaženýma nohama), korunu (stoj s roztaženýma rukama), jako je koruna stromu, kmen (obejmu kamaráda/kamarády v blízkosti).

Obměna: Děti neztvárňují strom podle vzoru, ale pouze podle ústního pokynu. Můžeme vyzvat děti, aby samy zkusily vymyslet nějaký postoj, který bude připomínat strom.

Houpání na větvích: Jedno dítě si lehne, ostatní děti pod něj dají ruce (učitel/ka jistí hlavu), jemně ho zvednou kousek nad podložku a mírně, potichu houpají.

Po lese jsme chodili, někoho jsme ztratili, hádej, hádej, kdo to byl, kdo nám v lese zabloudil?: Děti běhají po třídě nebo venku a společně říkají básničku. Na konci se schoulí na zem do klubíčka, zavřou oči a jedno dítě se zakryje dekou. Všechny se probudí a hádají, který kamarád je schovaný.

Pobyt venku

Procházky do lesa (v pátek celodenní výlet do lesa).

Sbírání listů, kůry, plodů a náletových dřevin k zasetí.

Změřit pomocí provázků šířku/obvod některých stromů, porovnat.

Hrabání listí na zahradě, kompostování.

Zasadit společně s dětmi (nebo s dětmi a rodiči) na zahradě strom.

Vytvořit mapu stromů našeho okolí. Nechat děti nakreslit mapu, do které doplní stromy a jejich listy.

Ozdobit (omotat) vybraný strom nebo větve vlnou, stužkami, barevnými provázky (*Stromy, králové a královny kolem nás*).

Hra *Stromoví chmatáci*:[1] Vyhledávání stromů podle pěti charakteristik: *Mrňous*, *Chňapka*, *Škrtič*, *Mazel*, *Obr*.

Organizační poznámky

Udělat rozpis na časosběr fotografií lípy.

Vybavit centrum aktivit *Pokusy a objevy* přírodním materiálem: listy, různé plody, kůry, náletové dřeviny k sázení. Využít k tomu vycházky, pobyt na zahradě atp.

Nabídka úkolů do center aktivit

Ateliér

Namalujte kmen stromu. Rozetřete na místě koruny klovatinu a zapouštějte do ní vodové barvy či barevné tuše (v podzimních barvách).

Vyhlédněte oknem ze třídy a nakreslete jeden strom, který se vám líbí.

Dejte na podložku bílý papír a z nasbíraných přírodnin sestavujte obrázky lesních skřítků. Podložku opatrně přeneste na výstavku a přidejte svoji jmenovku.

Ateliér	Vytvořte pomocí frotáže kmeny konkrétních stromů. Inspiraci najdete na obrázcích a v encyklopediích. Využít jako výukový plakát, umístit do centra *Pokusy a objevy*. Slepte mozaiku z kousků frotáže do tvaru kmene. Vzpomeňte si na strom, který máte rádi, a zkuste jej nakreslit. Podaří se vám zachytit všechny jeho části? Proč jste vybrali právě tento strom?	Podle básničky domalujte zahradu vytvořenou v centru *Dílna*. *Podzim přišel do zahrady, všechny barvy namíchá, s každým lístkem ví si rady, barvy na něj nadýchá.* Dokreslete tváře stromů (vytištěné fotky kmenů vyhledané na procházce, zajímavé suky, různá struktura dřeva atp.). Pokud budete chtít, můžete vymyslet, co by *oživlé* stromy mohly říkat.
Dílna	Vytvořte stromy z ruliček od toaletního papíru a zmuchlaných papírových kuliček, které rozmístíte a nalepíte na karton. K dotvoření můžete využít i další materiály. Vytvořte z dřívek od nanuků strom. Vyberte si, zda bude listnatý, jehličnatý, ovocný. Použijte další materiály k dozdobení/dotvoření.	Vytvořte pomocí hřebíčků a vlny letokruhy. Zatlučte hřebíky do kulatého dřeva a omotejte je vlnou. Pomocí kladívka otiskněte (čerstvě nasbírané) listy na plátno. *Poznámka: Je dobré, pokud jedna látka bude dole, na ni se poskládají různé listy a přikryje se druhým plátnem. Vznikne tak větší moment překvapení, kdy děti sundají horní vrstvu a uvidí obraz/otisk, který vznikl.*
Domácnost	Z plodů a větví stromů vytvořte chrastítka a jiné hudební nástroje. Upečte jedlé kaštany. Co nám stromy dávají k jídlu? Připravte hostinu z různých plodů (ovoce, ořechy…).	Rozválejte listové těsto. Nakrájejte širší pás jako kmen a spoustu tenčích proužků. Opatrně je rozložte jako větve kolem kmenu, ozdobte je paprikou, kmínem, kurkumou… a upečte.
Dramatika	Kam se schovávají broučci? O čem vyprávěl vítr? Vymyslete a zahrajte příběh. *Poznámka: Dramatizace scének z artefiletiky.*	Společně vymyslete a zahrajte příběh na téma *Stromy, králové a královny lesa*. Zahrajte příběh o semenáčkovi, který hledá svůj strom (viz příběh Kateryny Michalicyny *Kdo roste v parku*).[2]
Hudba	Vyberte ze všech hudebních nástrojů jen ty, které jsou ze dřeva, a společně na ně zahrajte písničku.	Roztřiďte skupinu dřevěných nástrojů podle zvuku. Společně zahrajte a zazpívejte písničku tak, aby se postupně přidávaly všechny hudební nástroje.

Hudba	Najděte ve třídě různé dřevěné předměty a vyzkoušejte jejich zvuk. Znějí některé jako hudební nástroje? Zkuste je využít jako doprovod k písničce. Vyjádřete pomocí různých nástrojů či melodií zvuk: stromu ve větru, padání listí, ptáčka, který přilétl na větev, zvuk lesa…	Využijte různá chrastítka a hudební nástroje, které vytvořili vaši kamarádi/ky v centru *Dílna*. Můžete zkusit jejich zvuk porovnat s ostatními nástroji, které jsou v centru. V čem se jejich zvuk liší, v čem podobá? Poznáte se zavřenýma očima, který nástroj právě hraje?
Knihy a písmena[2]	Nalepte na zelený papír trojice obrázků jehličnatých stromů a na žlutý papír listnatých stromů. Najděte trojici obrázků jednoho stromu (strom, list, plod) a nalepte je k sobě na papír. Vyberte si obrázek stromu. Sestavte z písmen (karet) jeho název. Jméno stromu můžete i sami napsat. K obrázku dolepte list stromu, který k němu patří (např. dub, javor apod.). *Poznámka: Některé děti pravděpodobně poznají název i podle délky slova. Náročnější variantou může být skládání slov, kde budou i jiná písmena než ta, která jsou obsažena v názvu stromu. Dětem můžeme nabídnout také názvy stromů na kartičkách. Popisky části stromů lze využít na výukový plakát. Je dobré vybrat názvy stromů, které se vyskytují v okolí školky, na zahradě apod. Postupně může vzniknout kniha o stromech, která bude součástí třídní knihovničky.* Vyhledejte a vystříhejte z časopisů a kalendářů stromy. Můžete je vy nebo vaši kamarádi využít v ateliéru k výrobě koláží.	Vyhledejte knihy, ve kterých je zobrazený nějaký strom. Poznáte, který je to strom? Připravte pro ostatní galerii. Otevřete knihy na stránce se stromem a vystavte je na stole/parapetu. Můžete ostatní kamarády/ky galerií provést a představit jim jednotlivé stromy. Poskládejte obrázky podle posloupnosti děje (semínko, výhonek, malý stromek, větší strom, květ, plod, jablko). *Poznámka: Jednodušší verze se čtyřmi obrázky, náročnější varianta s šesti obrázky.* Zakreslete mapku jednotlivých stromů v okolí školy. Označte jednotlivé stromy pomocí symbolů, piktogramů, tvaru listů atp. *Poznámka: Lze využít i satelitní mapku okolí školy. Vznikne výukový plakát, který si můžete vystavit ve třídě.* Kdo ve (na) stromě bydlí? Najdi v knihách nejčastější obyvatele stromů. Ve které části stromů bydlí? Jak vypadá jejich obydlí?
Kostky a doprava	Postavte z kostek plán cesty od školky k lesu. Umístěte po cestě i stromy, které můžeme cestou vidět. *Poznámka: Přenést 2D plán (z centra Knihy a písmena, vytvořené stromy z centra Dílna nebo karty s obrázky) do 3D stavby plánu.*	Přeneste pomocí provázku, kterým jste měřili obvod stromů na zahradě, tuto délku na koberec. Obestavte míru obvodu kmene kostkami. Který strom měl největší obvod? Který nejmenší? Můžete využít i metr a změřit délku provázku.

Kostky a doprava	Postavte les podle plánku. Snažte se rozestavit stromy do prostoru co nejpřesněji, dodržet správnou výšku stromů i jejich vzdálenosti od sebe.	*Opačný postup:* Už postavený les zaznamenejte do plánu. Obestavte obrys stromu různými větvemi či dřívky.
Manipulativa a stolní hry	Zahrajte si s kamarády pexetrio. Podle symbolů nebo části stromu hledejte tři obrázky, které k sobě patří. Sundejte si bačkory, ponožky a přenášejte pouze pomocí nohou kaštany z tácu na tác. Kolik jich dokážete přenést? Udělejte na papír tolik teček, kolik kaštanů jste přenesli (pokud víte, napište rovnou číslo). Na papír se podepište. Vytvořte pomocí hříbečkové mozaiky letokruhy.	Roztřiďte do mističek smíchané druhy různých plodů stromů. Ve které mističce je nejvíc plodů, ve které je nejméně? Sestavte strom z plodů kaštanů. K dozdobení můžete využít další stavebnice. Postavte z různých manipulativ strom, aby se dal postavit do prostoru. V jednodušší variantě vytvořte jen plošný reliéf.
Pokusy a objevy	Co potřebují stromy a rostliny k růstu? Zasaďte do tří květináčů řeřichu. Jeden zalijte, druhý zalijte a přikryjte černým papírem, třetí nezalévejte a nepřikrývejte. V dalších dnech budeme květináče pozorovat. Co myslíte, že se stane? Zkuste odhadnout, jak se bude řeřiše v každém květináči dařit. Zasaďte semínka ze šišek, plody stromů a náletové dřeviny do květináčků. Nezapomeňte označit obrázkem, které semínko je v kterém květináči.	Namáčejte list stromu do speciální kapaliny. Co se stalo? Popište ostatním. Který strom by mohl ze semínka/plodu vyrůst? Podle čeho to poznáte? Přiřaďte plod k obrázku stromu. Pomůže vám encyklopedie. Lze vypěstovat stromek z větvičky? Co myslíte? Ověřte svoji hypotézu pokusem. Postupuj podle návodu v knize Jitky Macenauerové *Přírodovědné hry*,[3] strana 31.
Voda a písek	Vytvořte v písku zahradu se stromy. Můžete využít různé větvičky a materiály, které jsme nasbírali venku, stromy vytvořené vašimi kamarády v centru *Dílna*. Doplňte vaši zahradu o cokoli, co byste v ní chtěli mít. Udělejte do písku prstem či klacíkem letokruhy stromu. Můžete je také vyskládat pomocí kamínků, korkových špuntů či dalšího materiálu.	Pomocí obarvené tekutiny nabatikujte látku do letokruhů. Pomůcky: Provázky, látka, ideálně plátno (prostírání). Vodu obarvit např. řepou, čajem, cibulí, kurkumou atp. Děti mohou odhadovat, co tekutiny obarvily a jak. Rozmělněte barevné listí v hmoždíři a zalijte vodou. Co se stane? Které vznikly barvy? Jak si to vysvětlujete? Vytvořte si malou japonskou zahradu.

Zdroje

1 **Hra *Stromoví chmatáci***

https://jdeteven.cz/_files/userfiles/Portfolio/Stromovi_chmataci.pdf

2 **Inspirativní knihy k tématu**

BOLFOVÁ, Kamila a Jan KRŠŇÁK. *Kdyby lidi byli jako stromy.* Praha: Grada, 2020.

HANÁČKOVÁ, Pavla. *Vezmi mě domů: Do jakého lesa patřím?* Praha: B4U Publishing, 2019.

HILBERT, Jörg. *Kolik pater má strom?* Praha: Fragment, 2020.

MICHALICYNA, Kataryna. Kdo roste v parku. Brno: Host, 2019.

3 MACENAUEROVÁ, Jitka. *Přírodovědné hry*. Olomouc: Rubiko, 2019.

SILVERSTEIN, Shel. *O stromu, který dával.* Ostrava: Librex, 1999.

WOHLLEBEN, Peter. *Slyšíš, jak mluví stromy?* Brno: Kazda, 2018.

02 Jak se dělá muzika?

Délka trvání	1 týden	
Ranní úkoly	Podívej se do kalendáře, kdo má dnes svátek. Vyťukej jméno oslavence na ozvučná dřívka. Vyber si barevný papír a nakresli na něj notu.	Nasyp do plechovky pět kávových zrnek. Nasaď si sluchátka. Poslechni si melodii. Které nástroje slyšíš? Podle barevných notiček vyťukej na zvonkohru melodii.
Náměty na zapojení rodičů	Pozvat rodiče na páteční muzicírování.	Domluvit s Dominikovými rodiči hraní na kytaru a ukulele.
Evokační otázky k tématu	Kde všude můžeme slyšet hudbu/melodii? (Např. fotbalový zápas, chorály, vyzváněcí melodie telefonu, metro, zpěv ptáků, vodopád…) *Poznámka: Nechte děti přicházet na co nejrozmanitější odpovědi.* Která je vaše oblíbená písnička nebo melodie?	Jak se dělá muzika? Jak vznikají písničky? Co je potřeba k tomu, aby vznikla písnička? Jaká může být hudba? Které znáte hudební nástroje?
Náměty do ranního kruhu	Zazpíváme písničku tomu, kdo slaví tento týden svátek nebo narozeniny. Proč se často zpívají oslavencům písničky? Znáte nějakou speciálně narozeninovou?	Vyťukáváme rytmus na různé části těla, pomocí různých nástrojů napodobujeme rytmus. Poznáváme nástroj podle zvuku.

Náměty do ranního kruhu	Písničky: *Já jsem muzikant*, oblíbené písničky, učíme se novou písničku apod. Na závěr uděláme orchestr a využijeme k hraní všechny možné nástroje, které děti vyrobily v průběhu celého týdne.	Chodíme do rytmu: rychle, pomalu, s výskokem atp. Různá dechová cvičení. Společné čtení knihy Keitha Richardse *Děda Gus a já.*[1] *Příběh o mém dědečkovi a mojí první kytaře.*
Společné činnosti ve třídě	Páteční muzicírování s rodiči. Sdílení dojmů z návštěvy koncertu (orchestr v Českém rozhlase). Společné bubnování (bubínky, krabice, misky, kbelíky). Komunikace pomocí zvuků bubnů.	Můžete si také s dětmi domluvit signály, které budete používat celý týden. Tiché a pomalé ťuknutí ▸ *začínáme uklízet*, tři silnější údery ▸ *sejdeme se v kruhu*, střídání dlouhého a krátkého bubnování může znamenat, že je čas jít ven atp. Signály vymyslete společně s dětmi. Svolávací signály mohou hrát samy děti.
Pobyt venku	Posloucháme zvuky kolem nás. Vytváření nástrojů z přírodnin.	Sbírání větviček na výrobu paliček.
Organizační poznámky	Vypůjčit si z ostatních tříd různé hudební nástroje. Domluvit podrobnosti návštěvy v Českém rozhlase.	Doplnit do centra aktivit *Knihy a písmena* časopisy či staré kalendáře s hudební tematikou (*Report*, *Rock & Pop*, *Raketa*…).

Nabídka úkolů do center aktivit

Ateliér	Zaposlouchejte se do hudby z CD. Pomocí barev či obrazů zkuste vyjádřit náladu, kterou ve vás hudba vyvolává. Co vidíte? Co slyšíte? Co si představujete? *Poznámka: Lze pracovat jen s jednou melodií nebo vybrat více odlišných. Děti mohou vytvářet více obrazů, povídat si o tom, která melodie byla pro ně nejhezčí a proč, která v nich vzbudila spíše nepříjemný pocit, čím to bylo apod.*	Namalujte svoji oblíbenou písničku. Vyrobte si fazolovou tamburínu z papírových talířků. Na jeden talíř nasypte sušené fazole. Přiklopte jej druhým talířkem a dobře slepte. Ozdobte nástroj podle své fantazie. Využijte jakýkoliv materiál v centru.

Dílna	Obalte větvičky, které jste nasbírali na vycházce, alobalem a dozdobte je papírovými fábory nebo jinými předměty. Vyrobte chrastítko pomocí kovových víček. Do víček provrtejte dírky a provlečte jimi provázek. Až budete mít víčka navléknutá, nezapomeňte na provázku udělat kličku nebo uzlík. Vytvořte notovou osnovu. Zatlučte do prkýnka pět hřebíčků na každou stranu. Hřebíčky by měly být od sebe přibližně ve stejné vzdálenosti. Natáhněte mezi hřebíčky provázek.	Vyrobte zvukové pexeso. Do neprůhledných stejných krabiček, např. od filmů či léků, nasypte různé náplně (rýži, písek, zrnkovou kávu, fazole…). Vyzkoušejte, zda pexeso funguje a zda poznáte po zvuku dvě stejné náplně. Využijte různé druhy luštěnin a prázdné PET lahve k výrobě hudebních nástrojů s odlišnou intenzitou zvuku.
Domácnost	Pomocí formiček vykrajujte z perníkového těsta různé hudební nástroje.	Ozdobte perníčky motivy hudebních nástrojů.
Dramatika	Zahrajte si na orchestr. Jeden bude dirigent/dirigentka. Taktovkou bude udávat rytmus a tempo hraní. Domluvte si společně signály, kdy budete hrát nahlas, potichu, vůbec, rychle, pomalu…	Zahrajte si společně, že jdete na koncert. Zvolte si vhodné oblečení. Vezměte si malé igelitové pytlíčky a pokuste se šustěním vytvořit zvuky křídel letících ptáků nebo déšť.
Hudba	*Motivace:* V afrických džunglích býval v noci slyšet zvuk bubnů, který se nesl mnoho kilometrů. Údery bubnů jsou zašifrované informace, jimiž se jednotlivé kmeny dorozumívají. Vymyslete si vlastní způsob komunikace a vyzkoušejte, zda se vám podaří domluvit se na dálku. Společné bubnování (bubínky, krabice, misky, kbelíky). Komunikace pomocí zvuků bubnů. Zašifrované zprávy. Přesné opakování rytmů. *Jiná varianta signálů:* Jedno ťuknutí na buben znamená *ano*, dvě ťuknutí znamenají *ne*. Dětem pokládáme různé otázky a ony pomocí signálů odpovídají, co si myslí. Děti si mohou otázky pokládat také vzájemně.	Ukážeme dětem, že mohou pomocí úderů do bubnu doprovodit svoji otázku. Jak se jmenuješ? (pět úderů ▸ pět slabik.) Dítě odpoví např. Filip (dva údery ▸ dvě slabiky). Poslouchejte různé zvuky. K číslu, které určuje pořadí zvuku, si zapište jakýmkoli způsobem (např. symboly), zda je vám zvuk příjemný, či nepříjemný. (Hluk na křižovatce, kostelní zvony, kvákání žab, vážná hudba, techno, dudy, start letadla, rolničky, chorály na fotbalovém zápase, vyzváněcí melodie telefonu, zpěv ptáků, vodopád…) Podle barevných not zahrajte melodii na xylofon.

Hudba	Nacvičte společně jednu písničku. Jako doprovod využijte různé nástroje. Nahrajte svoji hudbu na tablet. Můžete ji pustit ostatním v hodnoticím kruhu.	*Poznámka: Nechte po celou dobu v centru dětem sluchátka a přehrávače, ze kterých si mohou kdykoli pouštět různou hudbu.*
Knihy a písmena[1]	Vystříhejte z různých časopisů fotografie hudebníků, zpěváků, zpěvaček, obrázky lidí, kteří hrají na nějaké hudební nástroje. Můžete je nalepit do pasparty a umístit v galerii, která vznikla v centru aktivit *Kostky a doprava*.	Vytvořte leporelo. Na jednotlivé kartičky nakreslete různé hudební nástroje. Můžete k nim dopsat či natisknout jejich názvy. Vymyslete příběh o opici (různé varianty), která hraje na buben (různé varianty). Kde všude by mohla hrát? Co by se mohlo v příběhu stát? Nahrajte svůj příběh a pak si ho poslechněte.
Kostky a doprava	Vytvořte z kostek koncertní síň. Vybavte si návštěvu koncertu v Českém rozhlase nebo v divadle. Co by nemělo chybět? Můžete využít i různé figurky, nápisy atp.	Vytvořte z kostek galerii, v níž vystavíte hudební nástroje, které jste v průběhu týdne vyrobili. Galerii také můžete doplnit obrázky a fotografiemi různých hudebníků, kapel, zpěváků, lidí, co hrají na různé hudební nástroje apod.
Manipulativa a stolní hry	Pomocí barevných korálků/koleček pokračujte v řazení not do notové osnovy podle barevného klíče (střídání barev, tvarů atp.). Zahrajte si zvukové pexeso. Roztřiďte hudební nástroje podle různých společných znaků.	Navlékněte na barevné stužky rolničky a zvonky. Stužky přivažte na ramínko. Požádejte paní učitelku, aby vám pomohla ramínko zavěsit do prostoru u vstupních dveří. Až půjdeme na vycházku, mohou si všichni před odchodem zazvonit.
Pokusy a objevy	Experiment s vodou. Do stejných sklenic nalijeme různé množství vody. Nechte děti nejdříve odhadnout, jak se budou zvuky lišit u sklenice s větším a menším množstvím vody. Zkuste jemně klepat na hrdlo sklenice a poslouchejte zvuky. Jsou zvuky stejné, nebo odlišné? Čím je to způsobeno?	Vyzkoušejte hlasitost a zvuky různých nástrojů. Který hraje nejtišeji? Který vydává nejhlubší tón? Které nástroje mají podobný zvuk? Svá zjištění napište nebo nakreslete na papír. Můžete pro ostatní vymyslet hádanky, které jim sdělíte v hodnoticím kruhu. *Poznámka: Doplňte centrum Pokusy a objevy také o různé nosiče hudby: gramofonové desky, kazety, CD, MP3, mikrofon…*

Voda a písek

Nakreslete si prstem do písku notovou osnovu. Kolik bude mít linek? Do osnovy vyskládejte barevná víčka jako noty. Můžete vymyslet vlastní melodii, nebo naopak poskládat písničku podle návodu.

Přelévejte vodu do různých nádob, z různé výšky, různé množství. Co jste zjistili? Jaké zvuky jste slyšeli?

Zdroje

Inspirativní knihy k tématu

1 RICHARDS. Keith. *Děda Gus a já.* Praha: Slovart, 2014.

LESIV, Andrij a Romana ROMANYŠIN. *Nahlas, potichu, šeptem.* Praha: Argo, 2019.

03 Život v moři

Délka trvání

1 týden

Ranní úkoly

Pomocí sítka vylovte modrou rybičku z vody a dejte ji do sklenice.

Domaluj na papír jednu vlnku.

Seřaď rybky podle velikosti.

Pomocí stužky přidělej chobotnici jedno chapadlo.

Přilož si mušli k uchu. Co slyšíš?

Náměty na zapojení rodičů

Požádat rodiče o fotografie z dovolené u moře.

Domluvit s Eviččiným tatínkem čtvrteční besedu v ranním kruhu, požádat ho, aby přinesl skafandr a potápěčskou výzbroj.

Evokační otázky

Jak by se dalo popsat moře?

Jak by se dalo předvést moře?

K čemu by se dalo moře přirovnat?

Jak poznám na glóbusu a mapě moře?

Jaký je rozdíl mezi mořem a oceánem?

Kdo žije v moři?

Jak jsou uzpůsobené ryby životu v moři?

Čím se živí?

Náměty do ranního kruhu

Předměty schované pod modrou plachtou. Děti podle hmatu určují, co by to mohlo být.

Posílání oblázku a mušličky jako symbolu pro mluvení v ranním kruhu.

Vybírání obrázků živočichů, kteří žijí v moři.

Společné čtení knížky o velrybě.

Pohybové hry

Lezeme jako krab, plaveme jako ryba, jsme loďka v bouři, potápíme se, nadechujeme se, shlukujeme se do rybích hejn v určitém počtu apod.

Společné činnosti ve třídě

Beseda s potápěčem, ukázka potápěčské výzbroje.

Zhlédnutí krátkého filmu o velrybách.

Společné čtení knihy Marky Míkové *Varvara. Kniha o velrybím putování.*[1]

Pobyt venku

Všechny činnosti z centra aktivit *Voda a písek* lze přenést také do venkovního prostředí.

Hry

Rybičky, rybičky, rybáři jedou.
Žralok řekl… Příliv a odliv.

Stavba lodi z přírodních materiálů.

SOS a praporková abeceda. Zkouška signálů.

Chůze v písku.

Experimenty s vodou.

Propojení tématu mimo MŠ

Návštěva Akvatery, Zverimexu, obchodu pro chovatele či rybího trhu.

Organizační poznámky

Doplnit knihy a encyklopedie do centra *Knihy a písmena.*

Nakoupit suroviny do centra *Domácnost* (společně s dětmi nebo požádat rodiče).

Nabídka úkolů do center aktivit

Ateliér

Vytvořte pískovou malbu pomocí barevného písku, trychtýřů, štětců, brček a dalších materiálů. Potřete čtvrtku lepidlem a nasypte na ni písek. Můžete tvořit různé obrazce. Až výtvor uschne, opatrně z něj oklepejte přebytečný písek.

Vytvořte z keramické nebo rychleschnoucí hlíny rybičky různých tvarů a velikostí.

Jaké barvy má moře? Které barvy jste viděli, když jste plavali v moři? Podívejte se také na různé obrázky. Pokuste se namíchat všechny barvy moře a namalovat z nich obrázek.

Namalujte moře, které je u dna nejtmavší a u hladiny nejsvětlejší. Podaří se vám postupně do obrázku přidávat nebo ubírat barvu? Čím hlouběji klesáme, tím je v moři méně světla. Na dně moře je už úplná tma.

Namalujte obrázek klidného a rozbouřeného moře. Jak se budou od sebe lišit?

Vyrobte si námořnické tričko. Můžete využít různá razítka nebo namalovat vlastní obrázky.

Dílna	Vytvořte lodičku z jakýchkoli dřevěných materiálů. Můžete ji ozdobit či pomalovat. Ověřte si v umyvadle s vodou, zda plave. Vyrobte udici na chytání ryb.	Pomocí různých geometrických tvarů a malých hřebíčků, které zatlučete do podložky, vytvořte model loďky.
Domácnost	Udělejte tuňákovou pomazánku podle receptu a namažte ji na chleba. Podívejte se do knihy, jak tuňák vypadá. Připravte jednohubky z krabích prstů. Proč se říká krabí prsty? Už jste viděli živého kraba? Jak vypadá?	Vyzkoušejte si ubalit rýžové suši. Podívejte se, jak vypadá mořská řasa, která je pro suši typická. Přivoňte si k ní.
Dramatika	Napodobujte pohyby různých mořských živočichů. Můžete si je sami vymýšlet nebo využít obrázkové karty. Nechte ostatní hádat. Zahrajte si na potápěče. Využijte ploutve, masky, brýle, dýchací trubičky atp. Zkuste si změřit čas, po který dokážete zadržet dech.	Vytvořte scénu moře nebo mořského dna, využijte nejrůznější materiál. Společně vymyslete a zahrajte příběh (o moři, rybách, rybářích…). Sbalte si kufr na týdenní dovolenou k moři. Co všechno budete potřebovat?
Hudba	Lehněte si na deku a poslouchejte relaxační hudbu (moře, delfíni…). Co vám běží hlavou? Co si představujete? Představte si, že jste rostliny na mořském dně. Pusťte si hudbu a napodobujte pohyb rostlin.	Zazpívejte si společně námořnickou písničku. Vystřihněte z různých časopisů obrázky související s mořem. Nalepte je na velký papír a vytvořte z nich plakát.
Knihy a písmena	Přiřaďte k obrázkům a slovům správná písmena na kolíčcích. Vyberte všechny knihy, kde můžeme najít informace a obrázky související s mořem.	Prohlédněte si knihu Petra Horáčka *Papuchalk Petr.*[2] Zkuste odhadnout, o co v příběhu jde. Vyprávějte děj podle obrázků. Všímejte si, jak autor nakreslil moře. Které barvy použil?
Kostky a doprava	Postavte z velkých kostek (krabic, dek) velkou loď. Vytvořte úkryty pro ryby.	Postavte z kostek velký přístav pro lodě. Promyslete, co všechno může v přístavu být. Využijte nejrůznější hračky a materiály k doplnění.

Manipulativa a stolní hry

Chytejte rybičky na udici s háčkem. Kolik se vám jich podaří chytit za minutu? Použijte k měření přesýpací hodiny, minutku nebo velkou časomíru.

Vytvořte mořského živočicha z PET víček, hříbečků, mozaiky apod.

Složte z puzzle obrázek kraba.

Pokusy a objevy

Vytvořte si lodičku z plastelíny. Vyzkoušejte, jaký náklad uveze. Zkuste odhadnout, kolik kuliček, mincí, kostiček lega apod. lodička uveze, aniž by se potopila. Svůj odhad nejdříve zapište na papír.

Porovnejte slanou a sladkou vodu.

Brainstorming: Co může životu v moři uškodit? Jak?

Pokus s ropnou/mastnou skvrnou. Jak se změní voda? Jaká je na omak? Jakou má barvu? Jak voní? Namočte do kádinky s čistou vodou a se znečištěnou vodou filtrační papír. Co vidíte? Jak se od sebe liší? Jak může ropa uškodit mořským živočichům? Co se stane, když se ryby napijí ropy?

Další ohrožení: Odpadky, tání ledovců, ropná skvrna…

Voda a písek

Vytvořte mořské dno. Do písku dejte oblázky, mušličky, kameny, vyrobte různé rostlinky, kterými mořské dno ozdobíte. Do písku můžete schovat různé živočichy, kteří v moři žijí. Ke svému dílu můžete vymyslet nějakou historku.

Poznámka: Lze nechat jen úplně volné zadání ▸ Vytvořte mořské dno.

Vytvořte úkryty pro ryby.

Vytvořte lodičky z různých materiálů (dřevo, papír, plastelína apod.) a pusťte je na vodu. Která plave? Která se potopí? Proč?

Vytvořte písečnou pláž.

Zdroje

Inspirativní knihy k tématu

1 MIKOVÁ, Marka. *Varvara. Kniha o velrybím putování.* Praha: Book Dock, 2018.

2 HORÁČEK, Petr. *Papuchalk Petr*. Praha: Portál, 2012.

04. Všechno, co se točí

Délka trvání	1 týden	*Poznámka: Východiskem k tématu byla kniha Michala Černíka Slovo, slovíčko, otevři se maličko.*[1] *Děti si vybraly celkem tři témata, kterým se chtěly věnovat v průběhu tří týdnů: Všechno, co se točí, Všechno, co se otevírá, Všechno, co hřeje.*
Ranní úkoly	Pomocí kružítka zkus nakreslit kružnici. Vyber si pastelku a s napnutou paží nakresli nebo obkresli (na velký papír) vodní vír. Z jednotlivých dílků slož obrázek. Napoví ti, čím se budeme dnes zabývat.	Co nejsilnějším fouknutím roztoč vrtulku. Zatoč si kolem štěstí a splň úkol, na který ukáže šipka.
Náměty na zapojení rodičů	Požádat někoho z rodičů o pomoc v centru *Dílna* při výrobě větrníků.	Požádat o zapůjčení či darování nepotřebné odstředivky na salát nebo starých válečků na malování.
Evokační otázky	Úvod do tématu: Seznámení s knihou Michala Černíka *Slovo, slovíčko, otevři se maličko.* Co všechno se točí? Zápis na flip.	*Promítání:* Vodní vír, tornádo, větrný mlýn. Co vidíme? Co se stalo? Co způsobilo otáčení?
Náměty do ranního kruhu	Přinést do ranního kruhu reálné předměty (nejen) denní potřeby, které se točí: mixér, točicí židle, gramofon, větrák, káča, kolečkové brusle, hodiny s ručičkami apod. Děti mohou věci pojmenovat a vyzkoušet, jak fungují.	

Náměty do ranního kruhu	*Hodí se k sobě:* Děti si vylosují karty s obrázky různých předmětů, mezi kterými je nějaká souvislost. Chodí po kruhu a snaží se vytvořit dvojici s tím, kdo má obrázek, který se hodí k jeho obrázku (např. housle–smyčec, bota–tkanička apod.).	*Jsou stejné:* Děti vytvářejí dvojice, trojice nebo čtveřice podle stejných obrázků (věci, které se točí). Kuličková dráha: pozorování pohybu kuličky.
Společné činnosti ve třídě	**Pohybové chvilky:** Chození po spirále, jeden sedí, druhý ho pomocí dlouhé stuhy otáčí dokola, hra na kolotoč, různé pohybové hry, hra na letadla, běh s vyrobenými větrníky, sledování, kdy se vrtule točí.	
Pobyt venku, propojení tématu mimo MŠ	Procházka po okolí. Co všechno se točí? (Jednoduchý zápis.) Hraní kuliček. Pétanque.	Kuželky. Diabolo. Kroužení obručí kolem pasu.
Organizační poznámky	Vypůjčit si z knihovny knihu Michala Černíka *Slovo, slovíčko, otevři se maličko.*	Přinést gramofon do centra aktivit *Hudba.*

Nabídka úkolů do center aktivit

Ateliér	Nakreslete pomocí barevných kuliček obrázek na papírový talíř. Kuličky namočené v barvě nechte volně kroužit po talíři. Můžete měnit jejich směr, naklánět talíř, koulet více kuliček najednou apod. Jaký obrázek vám vznikl? Zkuste jej pojmenovat. Natřete malířský váleček barvou. Pohybujte jím po velkých pruzích papíru. Pozorujte vzorek, který otáčením válečku vytvoříte. Můžete experimentovat s různými barvami. Vytvořte si vlastní vzor. Omotejte kolem válečku různě silné provázky, nalepte drobné komponenty (vystřižené z gumy, korku, filcu, pěny, bublinkové fólie…).	*Poznámka: Na tuto aktivitu se výborně hodí čisticí válečky s lepicí páskou.* *Kolotočové malování:* Vystřihněte si z bílé čtvrtky velký kruh. V mističkách máte připravené barvy (rozředěná tempera). Pomocí pipety je nabírejte. Pak je nakapejte do odstředivky na salát a roztočte nad vašimi kruhy. Co se stane? Nezapomeňte si vzít pracovní tričko a dát na stůl ubrus. Budete ho určitě potřebovat. Vytvořte větrníkovou zahradu. Vzpomeňte si, jak se větrník skládá (viz ranní úkol či ranní kruh), nebo využijte jednoduchého návodu či pomoci kamaráda. Větrníky ozdobte různými motivy a vymyslete způsob, aby držely zapíchnuté.

Dílna	Vytvořte z kruhu, špejle a plastelíny papírovou káču. Můžete využít jednoduchý návod nebo vymyslet vlastní. Nezapomeňte, že by se káča měla točit. Dívejte se pozorně, co se stane, když káču roztočíte. Jak si to vysvětlujete?	Podle návodu vyrobte dřevěný kolotoč. Budete potřebovat špejli, dřevěný špalík, papírový kruh, bavlnku, dřevěné korálky a nůžky. Co musíte udělat, aby se kolotoč točil? Vytvořte létací vrtuli z dřevěných špachtlí a brček či tyček.
Domácnost	Udělejte listové zamotánky. Nakrájejte rádlíčkem proužky těsta. Ty pak namotejte na špejli a ozdobte je různými semínky. Využijte odstředivku na salát. Omyjte listy salátu a osušte je v odstředivce. Nakrájejte další zeleninu a podle receptu připravte do velké mísy salát, nakonec ho dochuťte.	Připravte ke svačince ovocný koktejl. Nakrájejte jahody a banány na kolečka. Vložte je do mixéru a zalijte dvěma hrnky mléka. Požádejte dospělého o spuštění mixéru. Pozorujte, co se děje.
Dramatika	Zahrajte si na vodní vír, hodinový stroj, kolotoč, orloj apod.	
Hudba	Poslechněte si píseň z gramofonu. Sledujte gramofonovou desku. Zkuste pustit gramofon. Rozložte kolem obruče hudební nástroje a předměty, které si vyberete. Sedněte si doprostřed obruče, otáčejte se dokola a ťukejte na ně paličkou.	*Varianta:* Vyskládejte do kruhu na koberec různé hudební nástroje (znělé předměty). Vezměte si do ruky paličku a choďte dokola. Kdykoli uslyšíte cinknutí zvonku, zastavte se u nástroje, který máte nejblíže, a třikrát do něj ťukněte paličkou. Můžete si také domluvit signál, aby ťuknutí probíhala současně.
Knihy a písmena	Najděte stejný tvar slova *kolotoč* ze všech slov napsaných na pracovním listě. Slovo, které se shoduje se slovem *kolotoč*, zakroužkujte. Vymodelujte slovo *vrtule* z plastelíny nebo hlíny. Poskládejte slovo *vrtule* z korkových písmenek, z víček od zavařovacích sklenic, z písmenek na uzávěrech od PET lahví atp.	Inspirace knihou Daisy Mrázkové *Co by se stalo kdyby…*[2] Vymyslete a nakreslete: Co by se stalo, kdyby byly domy kulaté? Kdybychom měli na hlavě vrtuli? Kdybychom se zmenšili a bydleli v hodinách?
Kostky a doprava	Postavte kolotoč. Postavte helikoptéru.	Sestrojte jednoduché autíčko z lega.

Manipulativa a stolní hry

Zahrajte si hru s papírovými spinnery.

Vyrobte nebo sestavte kuličkovou dráhu. Můžete zkusit vyrobit z papíru co nejkulatější kuličku. Tu pak spusťte po dráze a pozorujte, co se stane.

Pokusy a objevy

Vyrobte papírovou helikoptéru. Vyzkoušejte, jak létá z různých výšek.

Roztočte barevné káči. Co se stalo? Jak si to vysvětlujete?

Pokuste se pomocí metliček a vody vytvořit v nádobě vodní vír. Co musíte udělat, aby se vám to podařilo?

Sestavte různě velká ozubená kolečka k sobě tak, aby se nakonec celý stroj roztočil.

Vyhlédněte z okna a sledujte, zda uvidíte nějaká auta. Můžete si zaznamenat jejich barvy a kolik jich projelo za dobu, co jste se dívali ven.

Voda a písek

Vytvořte v písku důlek. Zkuste do něj cvrnknout co nejvíce kuliček. Kolik jich do jamky trefíte na první pokus?

Zdroje

Inspirativní knihy k tématu

1 ČERNÍK, Michal. *Slovo, slovíčko, otevři se maličko.* Praha: Axióma, 2007.

2 MRÁZKOVÁ, Daisy. *Co by se stalo, kdyby…* Praha: Baobab, 2012.

05 Barevný podzim

Délka trvání

2 týdny

Ranní úkoly

Vyber barvy, které můžeme nyní vidět v přírodě, na stromech…

K předchozí kartičce přiřaď kartu s listem stejné barvy nebo tvaru (*domino*).

Domaluj druhou polovinu obrázku (drak, jablko, strom).

Nasaď si sluchátka na uši. Co slyšíš? Jaký zvuk to asi je? Zapiš svůj odhad společně s maminkou nebo s tatínkem na lísteček a vhoď ho do krabice.

Zakroužkuj, co můžeme připravit zvířátkům do krmelce.

Najdi dva stejné listy.

Odhadni počet ořechů ve skleněné mističce. Svůj tip napiš do tabulky ke svému jménu.

Ve kterém jablíčku je nejvíce červíků?

Nahmatej předmět v plátěném pytlíčku. Co myslíš, že to je?

Náměty na zapojení rodičů

Výroba podzimních věnců z přírodnin (odpolední dílna pro rodiče a děti).

Pečení štrúdlu, jablečných buchet či jablečného punče na *Jablíčkobraní*.

Moštování s dětmi.

Výroba větrníků v centru *Dílna* (dopomoc).

Evokační otázky k tématu

Proč listy na podzim mění barvu?

Jaké činnosti můžeme dělat na podzim?

Jak se mění příroda na podzim?

Co dělají na podzim zvířata? Co lidé? Co rostliny?

Náměty do ranního kruhu

Poslouchejte s dětmi zvuky, které se ozývají, když padají různé předměty (např. kostka, kniha, míček, ořech, list). Děti mohou popisovat, jaké zvuky slyší. Povídejte si o sotva slyšitelném zvuku listí.

Přečtěte si s dětmi knihu Jennifer Berne *Kamil neumí létat.*[1] V průběhu čtení pokládejte dětem otevřené otázky, které se vztahují k příběhu, umožňují jim předvídat následný děj, přemýšlet, jak bude příběh asi pokračovat apod.

Do krabice od bot naskládejte různé listy. Děti mohou vybrat z krabice jeden list a pokusit se jej přiřadit k jinému předmětu, který pochází ze stromu (žalud, kaštan, jablíčko…). Listy a další předměty můžete s dětmi spočítat.

Povídejte si o různých velikostech, tvarech a barevných vzorech listů, které děti nasbíraly při procházce v přírodě.

Hra

Najděte list (ořech, jablíčko, šípek): V kruhu nebo na stole jsou vyloženy různé předměty (např. panenka, kostka, autíčko, voskovka, list…). Jedno z dětí má zavázané oči a snaží se hmatem rozpoznat mezi předměty list.

Jak jsi poznal/a, že už jsi našel/našla list?

Varianta: Ostatní děti mohou pomáhat např. tím, že hlasitě tleskají nebo tleskání zeslabují podle toho, jestli se dítě vzdaluje, či přibližuje k hledanému předmětu.

Navázat na ranní úkol *domino* a zahrát si společně hru (list/plod/strom).

Využijte strom, jablíčka a listy, které vznikly v centru *Ateliér*. Požádejte děti, aby na horní větev daly např. nejmenší jablíčko, pod strom umístily čtyři jablíčka, vedle vytvořily hromádku, kde bude sedm listů atp. Nalepte na balicí papír.

Přineste do kruhu několik předmětů (např. jablko, pomlázka, ořech, plavky, větrník, brambory, pomeranč, list atp.). Zeptejte se dětí, které předměty se vztahují k podzimu a ke kterým ročním obdobím se vztahují zbývající věci. S předměty podzimu si můžete buď v kruhu, či v centru zahrát *Kimovu hru*. Odeberte jeden předmět. Děti hádají, co z kruhu zmizelo. Případně přidejte novou věc a děti opět hádají, co přibylo.

Pohybové chvilky

Na vichřici: Každé dítě má jednu stuhu. Nejprve děti zkouší podle instrukcí učitele/ky napodobovat různé pohyby se stuhou. Pak je vybídneme ke společné hře. Děti běhají po prostoru tělocvičny tak, aby jejich stuha vlála. Roli vichřice mohou zastávat až tři děti. Když vichřice dostihne stuhu, odebere ji. Dítě bez stuhy už nemůže běhat a sedí na bobku. Vichřice odnáší stuhy na určené místo. Ostatní se při svém běhu vyhýbají sedícím a mohou je zachránit tak, že jim ze sběrného místa donesou novou stuhu.

Česání jablek: Do výšky zavěsíme na provázky pěnová jablíčka, která uchytíme kolíčky na prádlo. Děti mají za úkol jablíčka sundat a roztřídit podle kvality na dvě hromádky. Protože na všechna jablka ze země nedosáhnou, pomáhají si židličkou, stupátkem nebo zvýšenou podložkou. Některá jablíčka jsou prolezlá červy, okousaná, nebo dokonce z nich zbývá pouze ohryzek. Taková ponechají na podlaze, pěkná jablka zavěšují zpět na provázky.

Poslech písně Petra Skoumala *Podzim.*[2] *Poznámka: Tato píseň může sloužit po celou dobu tematického celku jako znělka (např. na svolávání do ranního kruhu nebo jako signál, že děti mají pomalu ukončovat svoji práci v centrech).*

Společné činnosti venku	Na zahradě shrabejte s dětmi listí do několika kupek. Společně z nich vytvořte překážkovou dráhu. Děti mohou běhat podle vašich instrukcí (případně instrukce může zadávat někdo z dětí). Běžte kolem první kupky listí. Následující hromádku přeskočte atp.	Hrabání listí. Proč je důležité na podzim hrabat zahradu? Kam se dává shrabané listí a proč? Připravte krmítka pro ptáčky. Sbírání podzimních listů.
Organizační poznámky	Připravit s dětmi pozvánky a plakát na *Jablíčkobraní*. Vypůjčit si lis na moštování.	Schraňovat skleněné lahve na mošt. Požádat o pomoc rodiče.

Nabídka úkolů do center aktivit

Ateliér	Na lepicí papír vytvořte vlastní etiketu pro označení lahve s moštem, který budeme vyrábět. Samolepku pak opatrně nalepte na lahev. Položte list na čtvrtku. Pomocí štětce či zubního kartáčku rozstřikujte barvu kolem okrajů listů. Popište svůj namalovaný list. Jaký je? Natřete listy temperovou barvou a obtiskněte je na karton. Z listů můžete vyrobit další obrázek či koláž. Vyrábějte obtisky z listů, jablíček a brambor. Můžete je i různě kombinovat. Využívejte barvy, které patří k podzimu.	Vyrobte na balicí papír strom (kmen s holými větvemi), namalujte a vystřihněte různé barvy listů. Vytvořte jablíčka na strom (různé barvy a velikosti). Nakreslete na čtvrtku podzimní krajinu podle své fantazie. Budete-li potřebovat, můžete využít jako inspiraci fotografie, které leží na stolku. Můžete použít např. akvarelové pastelky, které na závěr přetřete štětcem a vodou, tempery nebo jakékoli další barvy či materiály.
Dílna	Vyrobte si svůj větrník. K dispozici máte barevné papíry, pravítko, hřebíčky, korálky, laťku a nářadí (svěrák, pilku, nůžky a kladívko). *Poznámka: Už v ranním kruhu můžeme dětem ukázat větrník, společně jej rozebrat, předvést, jak se sestavuje, nebo ho lze vytvořit s dětmi až v centru.*	Namalujte si na korkovou desku, kterou máte v centru, jabloň. Můžete využít i předkresleného stromu. Přitlučte gumová kolečka (jablíčka) do koruny stromu. Vyrobte z latěk bedničku na ovoce.

Domácnost	Připravte mísu s různými druhy jablek. Nechte děti rozdělit jablka na tři hromady (malá, větší, největší). Nakrájejte jablíčka na dílky, aby je mohly ochutnat. Jak jablíčka chutnají? Cítíte nějaké rozdíly v chuti? Jaké? Připravte v kuchyňce podle receptu jablečné pyré.	Nastrouhejte jablka na štrúdl. Upečte rohlíčky z jablek a listového těsta. Děti mohou nakrájet zbývající jablka na svačinku nebo je nastrouhat na štrúdl.
Dramatika	Představte si, že o podzimních prázdninách pojedete na výlet. Sbalte si do kufru oblečení, které budete potřebovat. Na cestách budete čtyři dny. Co máte v kufru? A proč? Jak se podzimní počasí liší od letního? Jak se liší od zimního?	Jaké činnosti můžeme dělat na podzim? Předveďte. Oblečte panenku na procházku. Zapněte jí všechny knoflíky na bundě, zipy na kalhotách, zavažte čepici atp. Připravte kočárek na vyjížďku.
Hudba	Pusťte si Vivaldiho skladbu *Podzim*. Jakou náladu ve vás melodie vyvolává? Co si představujete? Zkuste svoji představu vyjádřit pohybem. *Předvádějte stromy:* Ve větru, jak se naklání doleva, doprava, jak se ohýbají pod tíhou jablek. Předveďte, jak někdo třese stromem, protože chce získat pár jablek.	Nahrajte na tablet zvuky, které podle vás můžeme slyšet na podzim. Připravte si hádanky pro ostatní. Zazpívejte si písničky, které již znáte. Vymyslete k nim vlastní hudební doprovod.
Knihy a písmena	Vyrobte společně *Knihu listů*. Můžete využít buď šest sešitých prázdných stran papíru, nebo si spojit vlastní listy papíru. Využijte symbolů a razítek v knize (nebo vymyslete vlastní) pro různé vlastnosti listů (např. slon ▸ velký, jemná látka ▸ hladký apod.). Listy můžete také lepit a třídit, např. podle stejných barev a tvarů. Zjistěte v encyklopedii odpověď na otázku: Proč listy na podzim mění barvu? Vzpomeňte si, o čem jsme mluvili v ranním kruhu. Vytvořte pro ostatní kamarády plakát, ve kterém zakreslíte, jak se barvy mění, co to způsobuje atp.	List v knize, list na stromě. Proč se asi nazývají stejně? Co mají společného? Vyprávějte příběh podle obrázků. Použijte buď *Story Cubes* (příběhy z kostek), nebo karty s obrázky (strom, list, jablko, slunce, vítr, kluk, čepice…). Příběh můžete zaznamenat také na papír, nebo dokonce vyrobit vlastní knihu. Kdo bude chtít, může příběh vyprávět nebo ukázat v hodnoticím kruhu.

Knihy a písmena	Navázání na příběh *Kamil neumí létat*. Různé varianty úkolu. Pomocí voskovky nakreslete na velký papír let Kamila. Obkreslete voskovkou na velkém papíře dráhu, kterou Kamil už uletěl.	Na velký papír s překážkami zakreslete voskovkou let Kamilův let tak, abyste se překážkám vyhnuli. Nakreslete, co vás v příběhu nejvíce zaujalo.
Kostky a doprava	Postavte z kostek oplocenou zahradu. Umístěte dovnitř aspoň pět stromů. Jako listy použijte barevná víčka. Vybírejte taková, která mají barvu podzimního listí. Vyberte z košíku všechny symboly a obrázky, které patří k podzimu. Jak se připravují zvířátka na podzim a zimu? Postavte z kostek a dalších materiálů různé přístřešky, domečky, doupátka a nory pro zvířátka.	*Hra na veverky:* Postavte si (např. z dek, látek a kostek) svůj domeček. Najděte různé druhy ořechů (jsou schované po třídě) a opatrně je přenášejte do domečku. Kolik oříšků se vám podaří shromáždit? Kterých nejvíce? Jsou všechny ořechy stejné? Čím se podobají a čím se liší?
Manipulativa a stolní hry	V proutěném košíku naleznete nejrůznější přírodniny (šípky, makovice, jehličí, jablka, brambory, šišky, cibule, ořechy, listy…). K nákresům na velkých kartonech (půda, jehličnatý strom, listnatý strom, keř, stonky…) přiřaďte přírodniny podle toho, kam patří. Co roste nad zemí, co pod zemí, na stonku, na stromě?	Vyskládejte podzimní mozaiku z korálků. Roztřiďte oříšky do misek podle stejných druhů. Zahrajte si obrázkové pexeso z podzimními motivy.
Pokusy a objevy	Porovnejte suchý a zelený list. V čem se shodují a čím se liší? Zaznamenejte na pracovní list do Vennova diagramu. Pomocí mikroskopu a lupy pozorujte žilky na listech. Jak vypadají, když je pozorujeme pomocí lupy a mikroskopu? Jak vypadají, když je pozorujeme pouhým okem? Pokuste se nakreslit detaily listu na papír. Najděte v knize o stromech místo (viz záložka), kde se můžete z obrázku dozvědět, jaká je funkce žilek v listech? Poznáš to z obrázku? Poraďte se všichni dohromady.	Porovnejte čerstvě rozkrojené jablíčko a rozkrojené jablko z předešlého dne. Co se stalo? Jaký je rozdíl? Namíchejte společně podzimní barvy (oranžovou, zelenou a hnědou). Nanášejte je kapátkem na papír, který je vložený v krabici. Krabicí pohybujte tak, aby barevná kapička stékala požadovaným směrem. Obraz, který vznikne, můžete nakonec pojmenovat. Pokud budete potřebovat, můžete pro připomenutí míchání barev využít nápovědu na kartičce.

Voda a písek

Najděte v písku různé druhy ořechů. Roztřiďte je na hromádky podle stejných druhů. Kterých je nejvíce, nejméně? Dokážete je spočítat? Víte, jak se některé ořechy jmenují a kde rostou?

Vytvořte v písku podzimní mozaiku z různých přírodnin (kaštany, ořechy, žaludy…).

Zjistěte, co plave a co se potopí. Svá zjištění zaznamenejte do záznamového archu (listy, žaludy, kaštan, ořechy, skořápka z ořechu, jablíčka atp.).

Zdroje

1 BERNE, Jennifer. *Kamil neumí létat.* Praha: Albatros, 2011.

2 SKOUMAL, Petr, 1991. *Kdyby prase mělo křídla* [zvukový záznam na CD]. Bonton.

06 Je hlína líná?

Délka trvání	1 týden	
Ranní úkoly	Najdi ve třídě jednu malou věc a schovej ji do písku tak, aby nebyla vidět. Zakroužkuj vše, co potřebuje rostlina ke svému životu. Ve které mističce je nejjemnější písek?	Nalij plnou odměrku vody do hlíny a pozoruj, co se stane. Zakroužkuj zvířata, která žijí v zemi nebo pod zemí.
Náměty na zapojení rodičů	Požádat rodiče o spolupráci při zakládání záhonů (středeční odpoledne).	Domluvit návštěvu u Dominika na zahradě.
Evokační otázky k tématu	Kde najdeme hlínu? Jaká je hlína? Popiš, jak vypadá. Připodobni ji k něčemu.	K čemu ji potřebujeme? Může se hlína sama hýbat? Kdy?
Náměty do ranního kruhu	Ukázky různých zemin. Co se stane, když naliju vodu na kameny? Na písek? Na jíl? Práce s ranním úkolem: Co bylo schováno v písku? Kolik tam bylo předmětů? Který byl největší, nejmenší? Nechat kolovat sáček s různými kamínky (větší počet, než je dětí).	Každý nejprve zavře oči, vezme si kamínek, ohmatá jej, představuje si v duchu, jak asi vypadá. Pak otevře oči, ukáže kamínek a popíše svoji představu ostatním. Můžeme se dětí ptát: Jaký je tvůj kámen? Co ti připomíná?

Náměty do ranního kruhu

Hra

Který kámen zmizel? Vyložit před děti do kruhu pět až osm různých kamenů. Děti si je prohlédnou. Pak kameny přikryjeme šátkem.

Schováme několik kamenů a děti hádají, které to byly.

Kolik jich zmizelo? Kolik jich zůstalo?

Společné činnosti ve třídě

Motivace: Příběh o žížale Žofce a krtkovi Kájovi. Krátké maňáskové divadlo s maňáskem žížaly a krtka (viz text v závěru námětového listu).

Pohybové chvilky

Žížaly a kos: Děti jsou žížaly, které se pohybují po tělocvičně (třídě), letí kos (dítě, učitel/ka), který se snaží žížaly ulovit. Ty se mohou zachránit tím, že zalezou pod zem (připravené karimatky).

Krtek v tunelu: Prolézání strachovým pytlem (rourou, pod plachtou…).

Žížaly a chodbička: Děti dělají v zástupu za sebou chodbičky (vzpor klečmo), poslední podlézá pod všemi.

Překážková dráha: Plazení po lavičce, prolézání obručí, lezení na žebřiny, válení sudů na žíněnce.

Taneček na píseň *Tancovala žížala.*

Čtení z knihy Kataríny Macurové *Proč nekveteš?*[1]

Pobyt venku

Práce na zahradě, budování záhonků, příprava nádob s různou zeminou, hlínou, pískem.

Obtiskování různých předmětů obalených v hlíně (blátě) na papír či látku.

Organizační poznámky

Zajistit různé druhy hlíny, prkna na vytvoření záhonku.

Nabídka úkolů do center aktivit

Ateliér

Vytvořte z hlíny nějaké zvíře, které žije pod zemí.

Namalujte hlínou obraz podle své fantazie (hlína v silonové punčoše namočená do vody).

Namalujte podzemní svět. Co můžeme vidět pod zemí?

Vyrobte různé zápichy do záhonků či do květníků. Na destičku namalujte, nalepte, vyryjte či napište název rostliny. Vyberte si ze seznamu rostlin a bylin, které budeme příští týden sázet.

Dílna

Vyrobte ze samotvrdnoucí hmoty či keramické hlíny květníky. Můžete se inspirovat fotografií a plánkem nebo vymyslet vlastní nádobu.

Zkuste společnými silami slepit rozbitý květináč.

Přesaďte rostlinu z menšího květináče do většího.

Domácnost	Vyberte z mísy zeleninu, která roste pod zemí. Připravte z ní zeleninový salát.	Brambory, mrkev a petržel očistěte, oloupejte a nakrájejte na malé kostičky. Budeme mít skvělý základ na bramborovou polévku!
Dramatika	Zahrajte příběh na motivy knihy *Proč nekveteš*,[1] kterou jsme společně četli.	Předveďte příběh z pohledu medvídka, který sleduje vše, co se odehrává nad zemí, a zajíců, kteří ovlivňují to, co se děje pod zemí.
Hudba	Poslechněte si píseň Jarka Nohavici *Metro pro krtky*.[2] Zkuste zahrát na nástroje z hlíny (bubínky, okarína). Zaposlouchejte se do jejich zvuku. Co vám připomínají?	Napodobte krtka, který leze v zemi, vrtá, voní k macešce, okurce… Předveďte zvuky, které krtek při těchto činnostech může vydávat.
Knihy a písmena	Práce s knihou Aleksandry a Daniela Mizielińských *Pod zemí*.[3] Kdo žije v zemi, pod zemí? Pozorně prozkoumejte obrázky v knize. Dejte záložku k obrázku, který vám přišel něčím zajímavý, ze kterého jste se dozvěděli něco nového, ke kterému máte nějakou otázku apod.	Psaná píseň: Všechno, co říkáme nebo slyšíme, se dá zapsat pomocí písmen, obrázků a různých značek. Zkusíme si, jak dokážeme zapsat píseň o krtkovi. *Poznámka: Nejdříve si poslechneme píseň. Následně můžeme dětem ještě jednou přečíst text. Vyzveme děti, aby se pokusily text písně jakýmkoli způsobem zapsat a následně ho ostatním přečíst.*
Kostky a doprava	Vytvořte z kostek zahradu, záhonky, sad. Svoji stavbu můžete doplnit o různá zvířata, květiny, stroje a nástroje, které můžeme vidět na zahradě.	Vyberte různé stroje a nástroje, které by se mohly hodit při budování zahrady. Zkuste zahradu postavit.
Manipulativa a stolní hry	Ošatka s různými kameny: Jaké jsou kameny, které vidíte? Co mají společného? Roztřiďte kameny podle velikosti, barvy nebo struktury.	Hledejte po třídě předměty, které mají podobný tvar jako vybraný kámen. Postavte z kamenů nějakou stavbu.
Pokusy a objevy	Navlečte hliněné korálky na šňůrku. Zjistěte, co se stane: Když namočíme tvrdý jíl? Když namočíme měkkou hlínu? Když necháme hlínu na sluníčku?	Porovnejte hlínu, modelínu a keramickou hlínu. V čem jsou podobné a v čem se liší? Popište, jaké jsou.

Pokusy a objevy

Zjistěte, co se ukrývá v zemině? Prozkoumejte jak suchou, tak mokrou zeminu. Použijte lupu a mikroskop. *Poznámka: Děti zkoumají, co se dá najít v zemině ze zahrady, v koupeném substrátu, v písku ze zahrady školy, v písku ze stavby. Přesýpají přes sítko zeminu (suchá × mokrá), písek (suchý × mokrý).*

Pomůcky: zemina, substrát, různé druhy písku, kyblíky, lopatky, síta, předměty na schování do písku.

Voda a písek

Hledejte ukrytý poklad. V písku je schováno několik předmětů. Kolik se vám jich podaří najít? Zaznamenejte jakýmkoli způsobem, co všechno jste v písku našli.

Pomůcky: písek, knoflíky, kaštany, dřevěná kolečka, perličky, korálky, mušle, špejle, papír s nákresem a počtem předmětů.

Připravte poklad pro ostatní děti. Schovejte předměty tak, aby nebyly v písku vidět.

Zdroje

1 MACUROVÁ, Katarína. *Proč nekveteš?* Praha: Albatros, 2018.

2 NOHAVICA, Jaromír, 1994, *Tři čuníci* [zvukový záznam na CD]. Monitor.

3 MIZIELIŃŠTÍ, Aleksandra a Daniel: *Pod zemí, pod vodou.* Brno: Host, 2017.

Příběh o žížale Žofce a krtkovi Kájovi

(Autorka: Mirka Sosnová)

Na jedné malé zahrádce se na jaře narodila žížala Žofka. Ze začátku byla spokojená, živila se zbytky rostlinek, dělala chodbičky v zemi a nic jí nechybělo. Občas našla nějakou podivnou věc, ale protože nevěděla, co s ní, nechala ji být. Jak rostla, zdálo se jí, že se v jejím životě neděje nic zajímavého, a začala si připadat obyčejná a nepotřebná. Třeba ptáci létali a uměli krásně zpívat, motýlci měli barevná křídla, květiny krásně voněly. A Žofka byla čím dál smutnější a smutnější.

Na louce vedle zahrádky žil spokojený krtek Kája. Dělal si vesele podzemní tunely a občas na louce vytvořil hromádku, z které pozoroval, co je kolem nového. A když se tak jednou rozhlížel ze své nové hromádky, uviděl kytičky, které vypadaly velice nemocné. Byly celé hubené, hlavičky měly svěšené a naříkaly: „Ach, to se nám špatně dýchá, je tu moc tvrdá zem a naše kořínky nemohou růst, krtku, pomoz nám!“ Krtek Kája byl dobrák a hned začal kopat kolem kytiček tunel, ale kytičky naříkaly ještě víc: „Ne, krtku, tvoje chodby jsou pro nás moc velké, do nich bychom spadly celé. Kdybys tak našel žížalu, tu potřebujeme.“ A tak Kája hledal, ptal se trávy, broučků, myšek, ptáčků, motýlů, až mu jeden starý kámen poradil, kde najde žížalu Žofku. Kájovi se podařilo žížalu Žofku najít a požádat ji o pomoc.

Žofka kytičkám pomohla, provrtala kolem nich malé chodbičky, kterými mohly růst kořínky, a kytičky se uzdravily. Žofka zjistila, jak moc je důležitá, přestala se trápit a všechno bylo tak, jak má být.

07 Já jsem

Délka trvání | 2 až 3 týdny

Ranní úkoly

Seřaď chodidla podle velikosti. Které chodidlo by mohlo patřit dítěti, které velmi vysokému člověku? Proč?

Vyber si jednu kartičku. Dokresli postavě barvu vlasů podle určitého vzoru. Která barva vlasů bude asi následovat? (Střídají se např. žluté, černé, hnědé, rudé vlasy.)

Dokončete větu: *Až budu větší, budu…*

Zeptej se rodičů, kolik jsi vážil/a a měřil/a po narození. Společně zapište údaje do tabulky ke svému jménu.

Zaznamenej na stěnu (na pruh papíru) svoji výšku. Nezapomeň připsat své jméno nebo udělat značku.

Hoď kostkou a do zrcadla se zatvař podle toho, co na kostce padlo.

Poslechni si nahrávku na tabletu. Který hlas patří dospělému muži, který malému klukovi? Co asi říká babička?

Poznámka: Na tento ranní úkol lze navázat v ranním kruhu. (Jak se hlasy od sebe liší?)

Zakroužkuj obrázek, který nejvíce vypovídá o tvé dnešní náladě.

Nakresli nebo napiš, která je tvoje nejoblíbenější hračka.

Náměty na zapojení rodičů

Požádat rodiče o fotografie dětí z doby, kdy ještě nechodily do školky, a ze současnosti.

Připomenout dětem, aby z domova přinesly do školky svoji oblíbenou věc nebo hračku.

Pozvat rodiče na představení knihy *Já umím.*

Nabídnout rodičům možnost, aby dětem představili předmět, který je pro ně důležitý a vzácný, mohou donést i knihu, kterou rádi četli, rodinný recept apod.

Požádat rodiče, aby si s dětmi povídali o příběhu jejich jména. Podle čeho jméno vybírali? Přicházely v úvahu i jiné varianty? Má v rodině ještě někdo stejné jméno?

Evokační otázky k tématu

Měření výšky každého dítěte, záznam do grafu, porovnání míry po narození a současné výšky, kdo je ve třídě nejvyšší, nejmenší, kdo měří úplně stejně atp.

Poznámka: Pro lepší představivost využít krejčovský metr, svinovací metr a ukázat dětem rozdíl.

Moje oblíbená věc: Každé dítě může v průběhu celého týdne představovat svoji oblíbenou věc, kterou si přineslo z domova. Můžeme se dětí ptát: Od koho věc/hračku máte? Kdy jste ji dostaly? Co s ní rády děláte?

Ranní kruh

Společné (řízené) čtení knihy Petra Horáčka *Papuchalk Petr*. Práce s knihou, různé typy otázek provázející čtení, otázky před a po čtení, propojení s tématem *Já jsem…*

Jak se dnes cítím? Děti mohou vyjádřit pomocí různých karet, emotikonů či obrázků svoji momentální náladu. Mohou zdůvodnit, proč se cítí smutně, šťastně, vesele…

Hra

Místa si vymění ti, kdo: mají rádi špenát, mají staršího bratra, mají v domě výtah, umí plavat, mají nejraději modrou barvu, umí skákat po jedné noze atp.

Společné činnosti ve třídě

Čtení před spaním (rodiče nebo prarodiče).

Byl jednou jeden život (krátký film).

Pohybové chvilky

Hra *Obr a Paleček.*

Jógové cviky (kontrast velká a malá zvířata).

Pohybové básničky.

Vyjadřování emocí.

Seřaďte se o největšího po nejmenšího.

Hra *Plachta/padák:* Děti drží plachtu na okraji. Nejprve nízko u země, asi ve výši batolete, pak ve výšce dětí, poté hodně vysoko, ve výšce dospělého člověka. Ptáme se: Až vyrostete, jak budete velcí? Když se budete plížit k motýlovi, jak se budete pohybovat? (Zatřepat plachtou, aby připomínala pomalý pohyb). Když vás zastihne prudký liják, co uděláte, jak se budete pohybovat?

Napodobte postoj člověka na obrázku (např. obrázek člověka v předklonu, stojícího na jedné noze apod.).

Poznámka: Můžeme využít hudbu. Děti zůstanou v dané pozici do té doby, dokud bude hrát hudba. Je lepší, pokud jsou obrázky alespoň ve formátu A3, aby na ně všechny děti dobře viděly. V druhé části můžeme vyzvat děti, aby samy vymyslely nějakou pozici, kterou ostatní napodobí.

Pobyt venku

Vyfotografuj nebo namaluj své oblíbené místo na zahradě či v lese.

Poznámka: Na konci tematického celku můžeme všechny obrázky a fotografie vystavit ve třídě. Můžeme využít také osobní rámeček, přes který krajinu pozorujeme a překreslujeme to, co vidíme.[1]

Organizační poznámky

Připravit tabulku na zápis rodičů nebo prarodičů: *Čtení před spaním.*

Přinést různé druhy metrů (krejčovský, skládací, svinovací, posuvný, papírový IKEA).

Domluvit návštěvu u seniorů.

Požádat Klárčinu maminku o návštěvu s miminkem.

Zajistit čtyři velká zrcadla.

Nabídka úkolů do center aktivit

Ateliér

Nakreslete obrázek ke knize *Papuchalk Petr*[3]. Dokážete nakreslit dva úplně stejné obrázky?

Poznámka: Můžeme dětem nabídnout i obrázky, které zachycují časovou osnovu děje, a děti dokreslí jen ty obrázky, které chybí.

Nakreslete obrázek podle popisu kamaráda.

Přemýšlejte, v jaké poloze nejraději spíte. Lehněte si na velký arch papíru a nechte se obkreslit.

Vyrobte z papírových pytlíků masky, které budou vyjadřovat různé pocity. K ozdobení můžete použít jakýkoliv materiál (stuhy, barevné papíry, lepidla, třpytky, korálky, látky apod.).

Navažte na otázky z ranního kruhu. Jak poznáte, že je člověk šťastný? Jak to vypadá, když je člověk smutný? Jak to uděláte, aby maska vyjadřovala smutek?

Lapbook

Namalujte obrázek sebe sama.

Nalepte jej do desek s chlopněmi (dovnitř).

Do různých organizérů nakreslete nebo napište: jaké je vaše oblíbené jídlo, zvíře, hra, hračka, roční období, kniha, postava z knihy, co nejraději děláte atd.

Na titulní stránku napište velkým písmem své jméno. Můžete ho také natisknout či využít různých vystřižených písmen. K dozdobení použijte nejrůznější materiál.

Poznámka: Zde bude pravděpodobně potřeba větší dopomoc dospělé osoby (zejména při přípravě a lepení organizérů, nabídnout pomoc dětem, které ještě neumí napsat své jméno).

Aktivita zabere více času, proto je dobré na to děti upozornit dopředu a dát jim možnost si na úkolu pracovat např. odpoledne, při klidových činnostech, během odpočinku nebo v dalších dnech. Děti mohou také na svém lapbooku pokračovat doma s rodiči.

Dílna

Domalujte na kulaté dřevo obličej, který vyjadřuje nějaký pocit. Můžete využít různé materiály k dotvoření (vlna, ovčí vlna, provázky, hřebíčky, koření…).

Vytvořte z různých materiálů postavu.

Domácnost

Ovocné špízy s maršmelouny. Napichujte na špejli ovoce podle velikosti nebo určitého vzoru.

Do největší mísy dejte jablíčka. V prostřední míse promíchejte hroznové víno a jahody. Do malých mističek nasypte rozinky. Čeho je nejvíce?

Rodinný recept. Pečení s maminkou, tatínkem, babičkou… Povídání o tom, proč je tento recept *rodinným pokladem*, odkud ho mají?

Podle receptu připravte pro ostatní ovocný salát.

Dramatika

Vyjádřete pomocí rukou nebo celého těla: radost, zlost, vzrušení, strach, lásku, nudu, překvapení…

Poznámka: Děti mohou využít i masek z papírových sáčků, které vytvořily v centru Ateliér.

Děti malují prstem na velké zrcadlo (prstové barvy, krém atp.). Podívejte se na sebe do zrcadla. Zkuste se namalovat. Můžete si vyzkoušet namalovat třeba jiné vlasy, účes nebo oblečení.

Předveď ostatním pomocí pantomimy něco, co máš rád/a, co rád/a děláš. Ostatní hádají. Na konci hry zkuste vyjmenovat všechny činnosti, které jste si vzájemně předvedli, a vybavit si jméno kamaráda, který ji dělá nejraději.

Kdybych mohl/a být nějaká věc, postava, zvíře, kým bych byl/a? Děti budou beze slov předvádět. Pozn. Nabídněte dětem, že mohou využít různých kostýmů a rekvizit.

Hudba

Zazpívejte si své oblíbené písničky.

Vyzkoušejte si sílu hlasu. Mluvte hlasitě, tiše, zkuste změnit svůj hlas, mluvit pomalu, rychle, používat vysoké či nízké tóny atp.

Vymyslete další sloky písničky: *Jsi-li šťastný, tak…*

Zazpívejte a vyjádřete pohybem ukolébavku. Můžete využít i hudební nástroje či nahrávku na CD.

Knihy a písmena

Rozdělte obrázky na dvě hromádky (děti a dospělí). Podle čeho poznáte, jak je osoba stará?

Spočítejte obrázky. Která hromádka je větší? Dokážete přiřadit správné číslo nebo symbol čísla?

Seřaďte obrázky lidí od nejmladšího po nejstaršího.

Vytváření knihy *Já umím*

Co už všechno umíte? Na co jste hrdí, že jste zvládli?

Každé dítě může nakreslit, vystřihnout z různých obrázků, cokoli umí. (Já umím malovat. Já umím jezdit na kole. Já umím skládat puzzle…) Na konci tematického celku můžeme všechny výtvory svázat do společné knihy a přečíst si, co kdo v naší třídě umí.

Poznámka: Pro tuto aktivitu je výhodnější, pokud zvolíme jednotný formát, na který děti kreslí své dovednosti. Učitel/ka může dopsat jméno a připsat ke každému obrázku autentickou výpověď dítěte.

Přehněte čtvrtku na polovinu. Otevřete arch (jako knížku). Na jednu vnitřní stranu nalepte svoji fotografii, když jste byli miminko, a na druhou stranu svoji současnou fotografii. Popište svůj obrázek. Jak jste vypadali dříve? Jak vypadáte teď?

Poznámka: Odpovědi dětí můžeme zaznamenat doprostřed, obrázky vystavíme ve třídě.

Kostky a doprava	Postavte své nejoblíbenější místo. Můžete postavit také místo, kde by se vám nejvíce líbilo. Co by tam rozhodně mělo být? Jak by mělo vypadat?	Postavte věže stejně vysoké, jako jste vy.
Manipulativa a stolní hry	Dokreslete postavě barvu vlasů podle určitého vzoru. Která barva vlasů bude asi následovat? A) Poskládejte hlavy za sebou tak, aby se vždy střídaly černé, blond a hnědé vlasy. B) Vymyslete vlastní vzor. *Poznámka: Děti mají k dispozici velké množství hlav (např. z papírových talířů). Jejich úkolem je uspořádat je do řady a střídat barvu vlasů (např. černé, blond, zrzavé). Jak budete pokračovat, abyste dodržely stejný postup?* Následně dětem umožněte, aby si hlavy uspořádaly podle vlastního vzoru. Ptejte se jich na jejich uspořádání a komentujte ho. Ty jsi vytvořil řadu hlav s černými vlasy. Vidím, že střídáš hlavy s blonďatými a hnědými vlasy. Která barva bude teď následovat? Kolik hlav máš s hnědými vlasy?	Můžeme přidat i kombinaci očí, různých úst atp. Navlékněte korálky podle velikosti. Seřaďte obrázky podle posloupnosti (miminko až stařec). Seřaďte obrázky, jak rostlina roste. Seřaďte za sebou obrázky, jak roste kuřátko, žába, motýl, včela atp. *Poznámka: Výborné a autentické obrázky z vývoje zvířat můžete nalézt např. v knize Z larvy včela, z kukly motýl[4]. Jednoduché obrázky vývoje člověka, rostlin a zvířat můžete také překreslit na velké oblázky. Dětem se s nimi bude dobře manipulovat a lze je využít i při pobytu venku.*
Pokusy a objevy	Obkreslete různé boty (dětské, dospělé, boty pro miminka atp.). Boty řaďte od největších po nejmenší. Nechte ostatní kamarády najít správnou botu k vašemu obrysu. *Poznámka: Pro správné řazení (zleva doprava) můžeme dát dětem, které budou potřebovat, pruh papíru se symboly čtverce řazenými od největšího po nejmenší.* Na stůl nebo na zem položte různě velké boty, kalhoty, čepice, ponožky atp. Nezapomeňte připravit oblečení pro všechny věkové kategorie. Ukazujte dětem části oblečení a ptejte se, kdo z osob na obrázku (muž, žena, dívka, chlapec, batole, miminko) by je mohl nosit. Porovnejte velikosti oděvů a bot	a povídejte si o tom, jak s věkem rosteme. Na stole rozložte největší kalhoty a na ně dejte kalhoty pro miminko. Botu batolete přiložte k největší botě. Můžeme se dětí také ptát, co rády nosí. *Poznámka: Toto centrum bude vyžadovat asistenci dospělé osoby (zejména v kladení otázek a podněcování dětí k diskuzi). Aktivitu lze také realizovat společně, např. v ranním kruhu.* **Černá ovce[2]** Otevřete krabičku a dobře si prohlédněte její obsah. Zkuste společně přijít na to, co do ní z nějakého důvodu nepatří, co je černou ovcí. Své rozhodnutí zdůvodněte.

Poznámka: Nejdříve si s dětmi ozřejměte pojem černá ovce. Můžete také využít sady různých kvartetových karet. Každá sada obrázků bude obsahovat tři karty stejného typu a jednu odlišnou. Děti mají za úkol vybrat tu, která do kvarteta nepatří a zdůvodnit proč.

Nahrajte na tablet svůj hlas (můžete nazpívat písničku, říct básničku nebo třeba jen jednu větu). Jsou všechny hlasy stejné? Proč ano/ne? Jak poznáme něčí hlas?

Vezměte nahrávku s sebou do hodnoticího kruhu a nechte hádat ostatní kamarády, komu patří hlas na nahrávce.

Zkuste se vzájemně vyfotografovat. Udělejte fotografii, kde bude celá postava, jen hlava, ruka s rozevřenými prsty, postava zezadu, noha apod. Můžete připravit hádanky pro ostatní. Komu patří tato noha, ruka…?

Voda a písek

Obtiskněte své ruce do písku. Kdo má největší otisk? Co se stane, když hodně zatlačím? Co se stane, když položím ruku jemně na písek?

Víte, že voda je pro život člověka velmi důležitá?

Víte, jak dlouho vydrží člověk bez vody?

Víte, že je voda i v lidském těle (dokonce tvoří více než jeho polovinu). Doporučuje se, že dospělý člověk by měl denně vypít dva až tři litry vody. Zkuste naměřit, kolik vody to je, a přelijte obsah dvou litrů do připravené nádoby.

Zdroje

1 Inspirace na *www.ucimesevenku.cz* (sdružení Tereza).

2 Další metody, techniky a strategie podporující efektivní učení dětí najdete na *www.kritickemysleni.cz*

Inspirativní knihy k tématu

4 DESBORDES, Astrid. *Mám tě ráda.* Praha: Axióma, 2016.

3 HORÁČEK, Petr. Papuchalk Petr. Praha: Portál, 2012.

JONES, Grace. *Z larvy včela, z kukly motýl.* Praha: Svojtka&Co, 2015.

LOYD-JONES, Sally. *Jeho královská maličkost.* Praha: 65.Pole, 2017.

NONILLA, Rocilo. *Sourozenci.* Praha: CPRESS, 2019.Jeho výsost

SENDAK, Maurice. *Tam, kde žijí divočiny.* Praha: Hynek, 1994.

SILVERSTEIN, Shel. *O stromu, který dával.* Ostrava: Librex, 1999.

WATTOVÁ, Mélanie. *Chameleón Leon.* Praha: Egmont, 2002.

WECHTEROWITZ, Przemysław a Emilia DZIUBAKOVÁ. *Obejmi mě, prosím.* Brno: Host, 2017.

08 Povolání našich dědečků a babiček: Tiskařské řemeslo

Délka trvání | 2 týdny

Ranní úkoly:

- Popiš fotografii z návštěvy v tiskárně. Rozhovor dítěte s rodičem.
- Vyjmenuj, co všechno se v tiskárně tiskne. Rozhovor dítěte s rodičem.
- Co dělají lidé v tiskárně? Co potřebují ke své práci? Vytleskej slovo: tiskař, stroj, papíry…
- Natiskni na papír pět různých obrázků.
- Udělej frotáž: otisk různých povrchů křídou nebo voskovkou na papír.
- Pojmenuj barvy papírů (odstřižky barevných papírů z tiskárny).
- Porovnej papírové proužky. Který je nejdelší, nejkratší, nejširší?
- Porovnej, který papír je nejměkčí, nejtvrdší (různé druhy papírů).
- Podle obrázkového návodu poskládej papírovou čepici.
- Obtiskni do plastelíny písmeno, kterým začíná tvé jméno.
- Vyber z věcí tu, která se určitě vyrobila v tiskárně.

Náměty na zapojení rodičů

- Domluva exkurze do tiskárny. Prohlídka provozu, ukázka různých strojů a technik tisku, ukázka materiálů, na které se tiskne. Následné pozvání Šimonova dědečka do školky. Co se děti naučily, dozvěděly?
- Požádat o materiály z tiskárny: omalovánky, přání, diplomy, krabičky na potraviny, puzzle, pexeso.
- Požádat o odpadový materiál z tiskárny pro volné tvoření dětí: proužky různých velikostí, šířek, materiálů, odřezky z kartonů, samolepicích tapet atp.

Náměty na zapojení rodičů

Požádat rodiče, aby společně s dětmi našli doma jednu věc, která byla vytištěna v jakékoliv tiskárně (časopis, krabičku na potraviny, knihu, kalendář, sešit, přání, triko, leták, omalovánku, návod na použití nějakého přístroje, mapy atp.).

Požádat rodiče, aby do mateřské školy nosili prázdné krabičky od léků, potravin apod. (do obchůdku, který si s dětmi vytvoříme).

Požádat rodiče o pomoc ve třídě při výrobě ručního papíru.

Odpoledne pro rodiče a prarodiče. Povídání o tiskárně a tiskaři, výroba společného srdce z kartonu a prokladů na výzdobu školy. Předání vyrobeného přáníčka pro prarodiče. Pořízení společné fotografie s rodiči nebo prarodiči.

Evokační otázky k tématu

Co si vybavím, když slyším slovo tiskárna?

Jak vypadá?

Co vše se v tiskárně může tisknout?

Na co všechno můžeme tisknout?

Jak je možné, že máme různé barvy papíru?

Jaké vlastnosti má papír?

Jak se říká člověku, který tiskne papír? Co asi musí umět? Co dělá?

Co by mě o tisknutí a tiskařích zajímalo?

Jak se liší tiskárna, kterou máme ve třídě, od té, na které se tiskly knihy v dobách našich prarodičů?

Jak se liší práce tiskaře dříve a dnes?

Slyšeli jste někdy o 3D tiskárně? Jak pracuje? K čemu se využívá?

Kdo je to tiskařský šotek? Jak asi vypadá? Proč se tak jmenuje?

Odpovědi zaznamenáme na flip. Není třeba položit všechny otázky.

Náměty do ranního kruhu

Povídání o tom, co jsme viděli na exkurzi. Co mi přišlo nejzajímavější? Co nového jsem se dozvěděl/a? Co mě překvapilo?

Děti povídají, co v tiskárně viděly, a učitel/ka jejich doslovné odpovědi zapisuje na plakát o tiskaři.

Bližší popis tiskárny podle fotografií: stroje, nářadí, pomůcky, materiály, způsob, jakým se tiskne. Co je na začátku, co následuje potom, co je na konci?

Fotografie je lepší promítnout na velkém monitoru či interaktivní tabuli, aby je viděly všechny děti.

Jaké druhy papíru máme?

Rozdáme dětem různé proužky papíru, děti utvoří dvojice podle stejných proužků. Pak společně ostatním popíší, jaký je jejich proužek. Je dobré, pokud zohledňují nejen barvu, ale i gramáž a typ papíru (čtvrtka, hedvábný papír, recyklovaný papír atp.).

Společné činnosti ve třídě

Pohybové chvilky

Jak vypadá cesta knihy: Pomocí pohybu (stanovišť) zmapovat, jak vypadá cesta knihy od autora, který ji napíše, až k jejímu vytištění. Např. přitahování na lavičce, prolézání otvorem, skákání na určitá písmenka (symboly) ve velké čtvercové síti na koberci, válení sudů, balení papíru atp.

Společné činnosti ve třídě	Inspirativní knihy k tématu Obrázková kniha *Jak věci fungují* z nakladatelství *Svojtka&Co.*, která jednotlivé fáze jednoduše popisuje a pomocí obrázků znázorňuje. *Knížka o knížce* Evy Mrázkové o tom, jak se rodí knížka.[1] Různé pohybové a námětové hry (*Na šotka*, *Ztratilo se písmenko* atp.) Vytvoření galerie. Vystavení fotografií z exkurze, přidat jednoduché popisky.	Beseda s dědečkem (na závěr projektu). *Relaxační chvilka:* Děti si budou vzájemně ve dvojicích psát prstem na záda, hřbetem ruky tiskat na záda (různá síla úderu, hlazení, psaní písmenek, jemné přejíždění válečkem atp.). Výroba přáníčka. V průběhu celého tematického celku si budou děti vyrábět razítka z různých materiálů (guma, brambory, dřevo atp.).
Pobyt venku	Frotáž různých předmětů na školní zahradě, v lese nebo v parku. Hledání různých povrchů na zahradě a překreslení na papír. Obtiskněte do písku různé předměty a přírodní materiály.	Obtiskněte předměty a přírodní materiály na chodník. Děti najdou předmět, namočí ho do vody a udělají obtisk. Pak obarvíme vodu a děti udělají otisk na chodník. Pak řešíme, který otisk je déle vidět a proč? Předtím se ještě můžeme zeptat na jejich odhad.
Organizační poznámky	Domluvit návštěvu v tiskárně u Šimonova dědečka. Domluvit návštěvu dědečka v mateřské škole (na závěr projektu).	Dovybavit centrum *Knihy a písmena* různými typy knih, časopisů, letáků, formulářů, přidat razítka, datumovky, razítkovací polštářky, inkoust, tiskárnu k PC atp.

Nabídka úkolů do center aktivit

Ateliér	Nakreslete pexeso. Můžete si zvolit, zda budete vyrábět tematicky zaměřené pexeso (pohádky, zvířata), nebo jinou variantu. *Poznámka: Osvědčily se prázdné papírové tácky, které se dávají např. pod pivo.*[2] Vytvořte omalovánku pro ostatní kamarády. Namalujte, jak si představujete tiskařského šotka. Můžete k tomu využít jakýkoliv materiál v centrech.	Vytvořte na obrázek matici a vytiskněte. Různé tvary z kartonů nalepíme na čtvrtku, pak je natřeme barvou. Položíme přes ně čistý papír a válečkem uděláme otisk. Obtiskujte různé předměty na papír. Můžete zvolit i variantu tisku podle určitého kritéria (tvaru, posloupnosti, velikosti atp.). Vyzdobte prostírání pro rodiče pomocí razítek. (Použijeme barvu na textil.)

Dílna	Vytvořte přání pro babičky a dědy z ručního papíru. Pozn. Nechat namočený novinový papír a sítka v dílně po celou dobu. Vyrobte rámeček na fotografii vyfocenou na odpoledni pro rodiče a prarodiče.	Vyrobte peníze do obchodu. Natiskněte na ně obrázek. Můžete využít razítka s čísly a natisknout hodnotu peněz.
Domácnost	Upečte buchty podle knihy s obrázkovými recepty (dopomoc rodičů či učitele/učitelky).	Obtiskněte do těsta staré formičky na perníčky. Jaké obrázky vznikají? Co musíte udělat, aby byl obrázek dobře vidět?
Dramatika	Zahrajte svoji oblíbenou pohádku z pohádkové knihy. Vytvořte si obchod se smíšeným zbožím. Využijte různých obalů, krabiček od potravin a léků, papírových peněz, které vytiskly děti v centru *Ateliér*.	Vystřihněte papírové loutky, které byly vytištěny v tiskárně, a zahrajte pohádku. Co dělá večer v tiskárně tiskařský šotek? Vymyslete příběh, který potom zahrajete svým kamarádům.
Hudba	Poznáte, co je to za zvuk? Např. psací stroj, zvuk PC tiskárny, razítkování obálky a jakékoli další zvuky. Který zvuk byl nejsilnější, nejhlasitější, nejtišší?	Napodobujte zvuky, které můžete slyšet v tiskárně (při tisknutí). Vymyslete nějaký rytmus. Nechte ostatní, aby jej po vás zopakovali (např. vyťukat pomocí razítka).
Knihy a písmena	Vytvořte plakát *Co všechno víme o tiskárně a tiskařích?* Děti tvoří plakát během celého integrovaného tematického bloku. Lepí fotografie, různé papíry, potištěné krabičky apod. Popisují věci, vytváří rámeček okolo plakátu, dokreslují obrázky, schéma atd. Vytvořte puzzle z obrázku v časopise. Děti vyberou obrázek, který nalepí na tvrdý papír (nebo ho můžeme zalaminovat) a rozstříhají. Vytvořte i obálku na puzzle. Podle návodu v knize složte čepici z papíru. *Varianta:* Složte čepici podle vlastního návodu. Postup zkuste zaznamenat na papír nebo ho ostatním jen říkejte a přitom skládejte.	Vyzkoušejte si psát na psacím stroji. Mezi papíry vložte kopírovací papír. Pozorujte, co se stane. Seřaďte popletené obrázky, které pomíchal tiskařský šotek. Děti skládají dějové obrázky, které šotek v tiskárně rozházel. Seřaďte popletená písmenka, která ve slovech přeházel tiskařský šotek. Pohádkové hádanky podle knihy. Rozdělte si role. Jeden si bude prohlížet knihu a dávat ostatním hádanky. Například: Je to holčička, má na sobě všechno červené. Jak se jmenuje? Ze které je pohádky?

Knihy a písmena	Dokážete roztřídit hromadu knih podle nějakých společných znaků? Pro jednotlivé skupinky knih můžete vymyslet a nakreslit symbol, který vystihuje vaše rozřazení (např. korunka ▸ všechny pohádkové knihy atp.). Dáme dětem encyklopedie, mapy, pohádkové knihy, kuchařky, tvořivé knihy a děti se je snaží roztřídit a pojmenovat. Je dobré na začátku uvést jeden příklad. Listujeme knihou. Myslím si, že by mohly k sobě patřit tyto tři	knihy, protože na všech je na titulní stránce nakreslené nebo vyfocené nějaké jídlo. Vidím, že jsou tady i krátké recepty, jak se každé jídlo vaří, a také suroviny, které k tomu potřebujeme. Asi to budou kuchařské knihy. Mohl/a bych jako symbol pro tuto skupinu knih nakreslit třeba obrázek hrnce. *Poznámka: Dovybavte centrum různými razítky, datumovkou, tiskárnou, razítkovými polštářky, inkoustem, starým psacím strojem atp.*
Kostky a doprava	Postavte tiskárnu. Děti společně vytvoří reálný nebo fantazijní obrázek. Obrázek vyfotíme a fotografii vytiskneme. Postavte stroje na tisk. Sestavte společně obrázek z různých proužků a odřezků z papíru. Podle natištěné předlohy postavte stavbu z kostek.	Podle natištěného postupu postavte stavbu z lega. Postavte podle plánu město z papírových krabiček. *Poznámka: Děti nosí z domova potištěné krabičky. Z nich mohou cokoliv postavit. Aby jim krabičky nepadaly, mohou je částečně vyplnit korálky či malými kostkami. Krabičky jsou tak stabilní a lépe drží.*
Manipulativa a stolní hry	Poskládejte puzzle. Zahrajte si různé stolní nebo karetní hry. Natrhejte novinový papír na drobné kousky a dejte jej do velké vaničky. Využití na výrobu ručního papíru.	Natiskněte obrázky podle vzoru. Vymyslete vlastní vzor a vytvořte pracovní list pro kamaráda/kamarádku. Dotiskněte správné razítko, které v obrázku chybí (sledování posloupnosti, vzoru atp.).
Pokusy a objevy	Prozkoumejte, co všechno můžeme s papírem dělat a jaké má papír vlastnosti. V závěru můžete nabídnout dětem další varianty: skládat, trhat, lepit, mačkat, balit, zkoušet, jak je papír odolný vodě, písku atp. Porovnejte různé druhy papírů (tloušťka, délka, barva, propustnost světla, savost atp.).	Děti porovnávají různé druhy papírů, trhají je, máčí je. Snaží se zjistit, který papír je více odolný, který plave atp. Mohou seřadit proužky papíru např. podle tloušťky od nejjemnějšího po nejtvrdší, ideálně si vymyslí vlastní kritéria a způsob záznamu vlastností papíru, který potom představí ostatním.

Pokusy a objevy	Hledejte po třídě to, co se tisklo v tiskárně. Shromážděte všechny materiály a věci do obručí na koberci. (Lze také udělat výstavku věcí, které pocházejí z tiskárny, nebo je označit barevnými štítky.) Obarvěte papír jakýmkoliv způsobem. Děti mohou použít tempery, voskovky, křídy atp. a experimentovat i s jinými (nejen výtvarnými) materiály.	Hledejte zajímavé předměty, které lze namočit do barvy a obtisknout na papír, např. kancelářská sponka, autíčko, které se projede po papíře, vidlička, mince… Obarvěte bílý papír přírodními barvivy. Barvení trávou, citronem, řepou, mrkví. Děti poznávají, co barví nejvíce, a porovnávají.
Voda a písek	Vyrobte ruční papír. Průběžná aktivita, bude probíhat celý týden.	Otiskněte různé předměty do krupice, mouky nebo písku.

Zdroje

1 **Inspirativní knihy k tématu**

MASON, Conrad. *Jak věci fungují.* Praha: Svojtka&Co, 2010.

MRÁZKOVÁ, Eva. *Jak se rodí knížka.* Praha: CPRESS, 2011.

2 **Papírové karty na pexeso**

https://eshop.didactive.cz/karty_kulate_105mm

09 Kdo přiletí na krmítko?

Délka trvání

2 týdny

Ranní úkoly

Uhádni hádanku: *Stále kráká, nezná noty, černé peří, žádné boty. Na zamrzlém rybníku umí přistát ve mžiku.*

Pomocí kolíčku (zobáčku) naber z mističky hrášek a přendej jej na talíř.

Vybarvi jednoho ptáčka na krmítku.

Poznáš, na které zvukové nahrávce je hlas vrány? Udělej čárku k číslu jedna, dvě, nebo tři.

Foukej do peříčka tak, aby se udrželo ve vzduchu co nejdéle.

Vyber z ošatky potravu, kterou může ptáček jíst, a dej ji do krmítka.

Znáš nějakého ptáčka, kterého v zimě nemůžeme vidět u krmítka? Proč si to myslíš?

Tvořte rýmy ke slovům: *vrána*, *vrabec*, *sýkorka*, *čížek*, *kos*, *hýl*…

Náměty na zapojení rodičů

Požádat rodiče o různé atlasy a encyklopedie ptáků.

Nabídnout rodičům možnost rozvěsit s dětmi vyrobené lojové koule na stromy cestou ze školky.

Evokační otázky k tématu

Které znáš druhy ptáků, jména ptáků?

Kde bydlí ptáci?

Jak se rodí ptáci?

Jak žijí (sami, v hejnu, v páru)?

Čím se živí?

Jak o ně můžeme pečovat?

Co může být pro ptáčky nebezpečné?

Kdybych byl/a ptáček, chtěl/a bych být…, protože…

Kdybych jako ptáček mohl/a letět kamkoliv na světě, letěl/a bych se podívat…, protože…

Jako ptáček bych chtěl/a mít barvu peří, protože…

Co jako člověk nedělám a jako pták bych chtěl/a dělat?

Náměty do ranního kruhu	Video o krmení ptáčků.[1] Obrázkový příběh. Děti zvedají obrázky podle slov, která slyší. Vymysli rým na slovo. Nejprve dáme na výběr, např. co se rýmuje se slovem *vrána*: *brána,* nebo *kočka*? Pak děti vymýšlejí samy slova, která se rýmují. Slabikování názvů ptáků pomocí oblouků ve vzduchu, dřepů, výskoků atp.	Rčení a přirovnání související s ptáky. Vysvětlit jejich význam: chytat lelky, mít po ptákách, vstávat se slepicemi, chodit spát se slepicemi, být jako ptáček jarabáček, ranní ptáče, být pěkný ptáček, být volný jako pták, chlubit se cizím peřím, orlí zrak, ostříží zrak, papouškovat, podobný jako vejce vejci, krást jako straka, být jak z divokých vajec, spí jako dudek, skřivan ▸ člověk, co brzo vstává, sova ▸ člověk, který je dlouho v noci vzhůru.
Společné činnosti ve třídě	**Pohybové chvilky** Za zvuků ptáčků (pustit z PC) napodobuj let ptáků a jejich pohyby. Jako křídla můžeš použít šátky. Postav dráhu pro ptáčky, kteří staví hnízdo. Na začátek dráhy dej materiál, který je nutné přenést z jedné stany dráhy na druhou na otevřené dlani (např. míčky).	Děti vytvoří dvojice. Každé dítě ve dvojici chytí za dva cípy šátek, v němž je vajíčko (molitanový míček). Podle pokynů dělají různé pohyby (např. obě si dřepnou, vajíčko v šátku vyhazují vzhůru a zase chytají, vyhazují vajíčko do košíku, koulí ho z jedné strany šátku na druhou, tancují atp.).
Pobyt venku	Sypání potravy na krmítko. Poslouchání hlasů ptáků v přírodě. Pozorování ptáčků u krmítka.	Zavěšení vyrobených krmítek v parku a v lese. Pozorování krmítek, ptačích stop ve sněhu atp.
Organizační poznámky	Průběžné focení a dokumentace výstupů z celého tematického celku. Dovybavit centrum *Knihy a písmena.*	Dojít pro knihy s aktuální tematikou do městské knihovny.

Nabídka úkolů do center aktivit

Ateliér	Natři tvrdý papír modrým inkoustem. Pak vezmi zmizík a nakresli vzor peříčka. Můžeš se inspirovat skutečnými vzory ptačího peří, které najdeš v knihách.	Na průhlednou fólii vyskládej peříčka do tvaru ptáka. Až budeš hotov/a, požádej učitele/učitelku o zalaminování. Pokud budeš chtít, můžeš ptáčka ještě obtáhnout černým fixem nebo ho dokreslit.

Ateliér

Ze špachtlí sestavte krmítko a přilepte jej na barevný papír. Do krmítka přilepte zrní. Vytvořte také ptáčky a umístěte je ke krmítku. Inspirovat se můžete v encyklopediích či v kalendáři nebo si vybavit ptáčka, kterého jsme viděli na procházce. Pokud budete chtít, dotvořte ke krmítku i zimní krajinu.

Najdi v knížce ptáčka, který se ti líbí, okopíruj ho, vystřihni a vybarvi. Nakresli strom a ptáčka na něj přilep. Na tabletu jsou nahrané různé zvuky ptáků a ptačí zpěv. Zkus jej nakreslit k ptačímu zobáčku. O čem asi zpívá? Co by mohl daný zvuk znamenat?

Víte, z čeho si staví ptáčkové hnízdo? Zkuste takové hnízdo postavit. Využijte k tomu různé předměty (klacíky, kamínky, větvičky, listí, hlínu atp.).

Dílna

Nůžkami prostříhejte tvar v PET lahvi podle připravené linky. Nebozízkem vyvrtejte dírku na vyznačeném místě. Dírkami provlékněte klacík, do lahve trychtýřem nasypte zrní a protlačte vyřezané otvory dovnitř (můžeme ukázat v ranním kruhu nebo při představování činností do jednotlivých center). Využijte vzájemné pomoci, např. při sypání zrní do lahve.

Z krabice od mléka vyrobte krmítko pro ptáčky. Vyřízněte otvor, ozdobte podle fantazie, přivažte a nasypte zrníčka.

Ze dřeva postavte ptačí budku nebo krmítko.

Z dřevěných hranolů nařežte a slepte žebřík, který pak dáme do klece našim andulkám.

Domácnost

Vyválejte z těsta válečky a vytvořte z nich ptáčky. Můžete využít vykrajovátka nebo vymyslet vlastního ptáčka. K dozdobení jsou připravená různá semínka.

Na borovicové šišky uvažte provázky tak, aby se daly připevnit na stromy a krmítka. Do kastrůlku s rozpuštěným tukem zamíchejte zrní a do směsi namáčejte šišky na provázku. Obalujte šišku tak dlouho, dokud na ní nebude dostatek semínek. Pak odneste šišky vychladnout na balkon.

Roličku od toaletního papíru provlékněte provázkem, aby se dala zavěsit. Natřete povrch roličky rozpuštěným rostlinným tukem a vložte do sáčku se zrníčky. Protřepejte tak, aby zrní roličku obalilo.

Upečte hnízdečko z kynutého těsta.

Dramatika

Předvádějte, co všechno dělají ptáci, jak jedí, jak se pohybují, jak spí.

Jak spí pelikán, plameňák, sova, páv? Můžeš se inspirovat např. v knize Marie Štumpfové a Jiřího Dvořáka *Jak zvířata spí*.[2]

Napodobujte zvuky ptáků zachycené na zvukové nahrávce.[3]

Hrajte si na ptačí hostinu, jezte jako ptáčci, krmte mláďata…, využijte různé mističky, pinzety a korálky.

Zahrajte si na ptáčky v ptačí budce.

Zahrajte si na ptáčky v hnízdě.

Hudba	Zahrajte na klavír písničku *Žežuličko, kde jsi byla*. Můžete využít barevnou osnovu. Napodobte ptačí zpěv. Připravte *ptačí koncert*. Na barevné tubusy ťukněte tolikrát, kolik slabik mají slova: *zrníčko*, *semínko*, *slunečnice*, *proso*, *mák*, *sýkorka*, *vlaštovka* apod.	Na počítači si poslechni ptačí zpěv.[4] Napodob jej a nahraj na mluvicí skřipec. *Poznámka: Mluvicí skřipec je výborná pomůcka, která umožňuje nahrávat zadání do centra nebo mluvené výstupy dětí.* Znáte nějakou písničku, ve které se zpívá o ptáčkovi? Zazpívejte ji a vyťukejte na dřívka.
Knihy a písmena[6]	Najděte v knihách obrázky ptáků a dejte k nim reflexní lístky. Najdeš obrázek stejných ptáků? Umíte některé z nich pojmenovat? Vyprávějte příběh podle obrázků (buď volně, nebo pomocí klíčových slov: např. *ptáček*, *semínko*, *zima*, *ticho*…).	Prohlédněte si obrázkový text o vrabci. Zjistěte, jak vypadá, co jí, zda žije sám, či v hejnech, odlétá do teplých krajin atp. Vytvořte jednoduchý záznam pomocí obrázků a nalepte na kartičku společně s obrázkem nebo fotografií vrabce. Najděte ve třídě předměty, které začínají na stejné písmeno jako slovo *pták*, a dejte je na tác.
Kostky a doprava	Na tabuli sestavte z dřevěných magnetických kostek ptáky podle své fantazie nebo podle plánku. Do obrysu vejce nalepeného krepovou páskou na koberci vyskládejte kostky tak, aby nebyl vidět ani kousek koberce.	Na tabuli sestavte z dřevěných kostek ptáčky podle plánku. Z dřevěných kostek postavte ptačí budku. Nezapomeňte na otvor, kudy by mohli ptáčci do budky létat.
Manipulativa a stolní hry	Ze stavebnice *Kapla* (nebo *Seva*) postavte krmítko pro ptáčky. Zahrajte si na ptáčka a pomocí kolíčku nebo pinzety (zobáčku) sbírej žížaly (nastříhané provázky) a zrníčka (korálky).	Sestavte z nastříhaných kousků obrázek vrabce a sýkorky. Vyšijte hnízdo barevnými provázky. Propleťte papírové hnízdo a domalujte ptáčky.
Pokusy a objevy	Běžte na zahradu pozorovat ptáčky, využijte připravené dalekohledy a fotoaparáty. Které jste viděli ptáčky? Jaké měli barvy? Poznali jste některého? Zkuste podle fotografií najít jméno ptáčka v encyklopedii nebo na PC.	Co umí pírko? Prohlédněte si pírko pod lupou, postavte se na židličku a pusťte ho dolů. Pozorujte, jak letí. Pohlaď pírkem sebe nebo kamaráda.

Pokusy a objevy

Dívejte se z okna a pozorujte, kolik ptáčků přiletělo na zahradu školky. Dělejte čárky ke každému ptáčku, který přiletěl, a puntík k tomu, co jí na krmítku nebo lojové kouli.

Podívej se z okna (můžeš použít i dalekohled) a najdi, kde na zahradě máme ptačí budku. Nakresli plánek, jak se od vchodu školky k budce dostaneš.

Voda a písek

Nakreslete prstem do písku ptáčka.

Najděte v písku ukrytá vajíčka. Je jich tam třináct. Následně si schovávejte vajíčka sami. Zkuste schovávat různé počty vajíček.

Do misky položte trochu vaty, nastříkejte na ni vodu a vysypte do ní semínka řeřichy. Až vyroste, dáme ji ptáčkům do voliéry.

Vyhledejte v písku všechna zrníčka (hrách, slunečnice, kukuřice atp.). Prosívejte písek sítkem.

Vytvořte hnízdo ze sádry a vody. Vše potřebné máte zakresleno v návodu. Zkuste dodržet přesný postup, aby hnízdo dobře ztvrdlo a nerozpadalo se.

Zdroje

Krmení ptáků

1 *https://www.youtube.com/watch?v=4W8slishoiw*

Záznam zpěvu ptáků

3 *https://www.rozhlas.cz/hlas/pevci-p/ _zprava/sykora-konadra-video--29553)*

4 *https://www.youtube.com/watch?v=gKrS3pZE0Iw*

Mluvicí skřipce

5 *http://www.stiefel-eurocart.cz/digitalni-interaktivni-pomucky/408-hovoriace-stipce.html*

Knihy

2 DVOŘÁK, Jiří a Marie ŠTUMPFOVÁ. *Jak zvířata spí.* Praha: Baobab, 2014.

6 PIRODDI, Chiara. *Narození vlaštovky*. Praha: Omega, 2019.

10 Letem světem Afrikou

Délka trvání

2 týdny

Ranní úkoly

Podívej se na glóbus a požádej toho, kdo tě přivedl, aby ukázal, kde leží Česká republika a kde Afrika.

Proč ptáci na zimu odlétají do Afriky?

Vyber si pastelku a obtáhni obrys Afriky.

Poznáš, který stín patří ke zvířátkům na obrázku?

Ochutnej některé tropické ovoce z nabídky na tácu. Označ pomocí symbolů, jak ti chutná.

Zakroužkuj zvířata, která žijí v Africe.

Pomoz při výrobě afrického šperku. Navlékni na šňůrku tři různé korálky.

Poslechni si zvuky ze savany. Která zvířata slyšíš? Označ v tabulce.

Vyťukej jednoduchý rytmus na bubínek. Popros maminku nebo tatínka, aby melodii po tobě zopakovali.

Co je v pytlíku? Prohmatej plátěný pytlík nebo si do něj sáhni. Co myslíš, že je uvnitř? (Písek.)

Náměty na zapojení rodičů

Odpoledne s africkými tanci. Ukázka tance, který se děti naučily, možnost si jednoduchý tanec s lektorkou afrických tanců vyzkoušet.

Bubnování s rodiči.

Evokační otázky

Kde leží Afrika? Použijte mapu, glóbus.

V čem je Afrika jiná než Česká republika?

Jaká zvířata žijí v Africe?

Znáš nějaké ovoce, které roste v Africe?

Jak vypadá většina lidí, kteří žijí v Africe? Čím se nám podobají a čím se od nás liší?

Chtěl/a by ses podívat do Afriky? Proč?

	Na co by ses chtěl/a zeptat kamaráda v Africe? Co by tě zajímalo? Co by ses chtěl/a dozvědět?	*Poznámka: Je dobré promítat obrázky a fotografie přímo na interaktivní tabuli, aby děti měly vizuální oporu.*
Náměty do ranního kruhu	Podívejte se na mapu Afriky a mapu České republiky. V čem se liší? Seznámení se světadílem Afrika, vysvětlení barev na mapě Afriky a porovnání s mapou ČR. Seznámení s glóbusem a se severní a jižní polokoulí. Pokus s lampičkou a glóbusem: vysvětlení, že na každé polokouli máme jiné roční období, které závisí na sklonu zemské osy. Seznámení s tím, ze které části Afriky se k nám na jaře vrací ptáci.	Obrázky zvířat žijících ve volné přírodě v Africe a zvířat, která žijí u nás. Ochutnávka exotického ovoce, které roste v Africe. Obrázky lidí žijících v Africe, fotografie měst, krajiny (poušť, velká města, vesnice…). Obrázky oblečení a šperků, které lidé nosí/nosili v Africe, tradiční oděvy, nástroje, jídla apod. Charitativní organizace a pomoc druhým.
Společné činnosti ve třídě	Různé básničky, písničky, společné bubnování. Krátký film o Africe. Ochutnávka tradičních afrických jídel, ovoce a nápojů. **Pohybové hry** Napodobuj pohyby zvířat, která jsou na obrázku (slon, opice, krokodýl apod.).	Postav překážkovou dráhu a projdi ji celou po čtyřech (jako některá africká zvířata). Zkus napodobit chůzi lva, slona, nosorožce… Po celé třídě jsou schované obrázky pexesa s ovocem. Posbírej všechny obrázky. Zkontroluj, jestli máš dvojice, pokud máš jen jeden obrázek, hledej dál. Postav dráhu a projdi ji s miskou na hlavě jako některé africké ženy, které nosily vodu ze studní.
Pobyt venku	Sledování krajiny, její popis. Co nenajdeme v Africe? Opičí dráha.	Vymysli s kamarádem africký tanec. Nauč jej ostatní. Hra na písku, stavba pyramid.
Organizační poznámky	Domluvit místo/třídu pro nácvik afrických tanců.	Požádat rodiče o fotografie nebo předměty spojené s Afrikou, které by děti mohly přinést do mateřské školy.

Nabídka úkolů do center aktivit

Ateliér

Z barevného papíru vytrhejte tvar Afriky a nalepte ho na výkres. Podívej se na mapu Afriky, odkud přilétají ptáci. Vystřihněte ptáčky a dolepte je na vytrhanou Afriku. Můžete doplnit dráhu letu.

Natřete barvami bublinkovou fólii a otiskněte ji na výkres. Z černého papíru vystřihněte africká zvířata a nalepte je na výkres.

Natřete palmové listy a banány vyřezané z kartonu. Budeme je pak potřebovat k doplnění palmy, kterou vyrábí děti v dílně.

Vymodelujte z hlíny africkou masku.

Vyrobte náramek nebo korále. K dispozici máte různé šňůrky, korálky, mušličky, peříčka atp.

Dílna

Z materiálu, který je v dílně, vytvořte dopravní prostředek na cestování do Afriky.

Vyrobte česáček na kokosy z kelímku od jogurtu, punčochy a dřevěné tyčky.

Podle šablony nařežte kartony a jednotlivé díly spojujte *Makedem*[1] tak, aby vznikl kmen palmy. Nahoru připevněte už připravené palmové listy a banány, které vybarvily děti v ateliéru.

Z kulatých krabiček a špachtle vyrobte africký hudební nástroj.

Z kartonu a *Makeda* vytvořte africkou masku.

Vyrobte africký buben. Spojte dva kelímky, ozdobte je a na hrdlo navlečte ustřižený balonek.

Domácnost

Upečte cukroví ve tvaru žirafy, krokodýla atd.

Připravte salát z ovoce, které roste v Africe.

Připravte na svačinku ovocné špízy. Nakrájejte ovoce a napichujte je na špejli tak, aby se střídaly různé druhy ovoce.

Rozválejte těsto, udělejte z něj placky. Budete potřebovat hodně síly. Až budou placky rozválené, poproste paní kuchařku, aby je dala do trouby. Na placky můžete použít koření, které se často přidává do afrických jídel (*ras el hanout*, *kardamom*, *berbere* atp.).

Připravte tradiční africké jídlo podle receptu.

Dramatika

Zahrajte si na badatele a badatelky, kteří objevují svět. Najděte si ve třídě rekvizity potřebné k cestování. Co byste si vzali s sebou do Afriky?

Zkuste si z různých látek, šátků a kostýmů vytvořit podobný oděv, který nosí lidé v Africe. Inspirujte se fotografiemi či knihami o Africe. Všímejte si, co mají lidé na sobě. V čem je jejich oblečení jiné?

Dramatika	Zahrajte si na cestovatele a cestovatelky, kteří se ztratili v poušti a nemají žádnou vodu. Zahrajte si na lidi, kteří nosí vodu z dalekého místa. Použijte k tomu rekvizity, které najdete ve třídě.	*Složitější varianta:* Vyznačte cestu ke studni. Umístěte na ni několik překážek, které budete muset cestou překonat. Projděte mezi překážkami tak, aby se vám voda nevylila.
Hudba	Zahrajte na zvonky písničku *Pět minut v Africe*. Najděte nástroje, které připomínají zvukem dupot slona, řev lva, běh zebry, chůzi žirafy, povyk opic atp. Předveďte ostatním. Poslechněte si africké bubny a zkuste jejich zvuk a rytmus zopakovat. Zabubnujte na buben nějaký rytmus. Nechte ostatní, ať jej zopakují. Při bubnování se střídejte.	Zahrajte na hudební nástroje a zpívejte jakoby cizí *africkou* řečí. Vymyslete si vlastní melodii i text. V přehrávači máte připravenou různou africkou hudbu. Nasaďte si sluchátka a zkuste se do ní zaposlouchat. Co slyšíte? Co si představujete? Zkuste tančit do rytmu hudby.
Knihy a písmena	Prohlédněte si knížku o Africe a nakreslete, co vás nejvíc zaujalo. Dejte pod průhlednou fólii mapu Afriky a vytvořte ji z plastelíny. Hledejte v knížkách obrázky zvířat, která žijí v Africe. Jedno zvíře si vyberte a nakreslete ho. Prohlédněte si knížky o Africe. Všímejte si krajiny, obydlí, rostlin a zvířat. Jak vypadají? Co vás zaujalo? Podle předlohy napište své jméno v hieroglyfech (jednotlivé znaky můžete i nalepit).	Podívejte se na fotografie zvířat. Jaké otázky vás napadají? Na co byste se chtěli zeptat? Co byste se chtěli dozvědět? Vymýšlejte otázky a hledejte na ně odpovědi. Pokud nebudete znát odpověď, nic se neděje. Zkusíme ji najít společně v hodnoticím kruhu nebo budeme pátrat v dalších zdrojích. *Poznámka: Inspirativní ilustrační fota najdete např. na Snapshots, lze použít i fotografie z velkých kalendářů, pohlednic, ideálně takové, kde je zachycen nějaký děj.* *Příklad otázek:* Proč má gorila na zádech mládě? Kde spí opice?
Kostky a doprava	Vyskládejte dřevěné kostky na obrys Afriky z lepicí pásky. Udělejte z dřevěných kostek hada. Na závěr změřte, jak je dlouhý. Postavte žirafu z dřevěných kostek a panáčka z kostek pěnových. Porovnejte jejich velikost.	Podle své fantazie nebo podle obrázku poskládejte z nalepovacích kostek palmu s kokosem. Postavte z kostek pyramidu. Postavte z kostek a dalších materiálů africkou vesnici. Co všechno potřebují lidé ke svému životu?

Manipulativa a stolní hry

Udělejte lvovi hřívu z bavlnek.

Vytvořte různé náhrdelníky, korále a ozdoby.

Vyšijte na látku ornamenty, které užívají africké ženy.

Z lego kostek postavte co největší pyramidu. Vyrobte pyramidu ze špejlí a ke spoji použijte plastelínu. Možná vymyslíte ještě další způsob, jak by mohla pyramida vypadat.

Pokusy a objevy

Posviťte baterkou na glóbus a pomalu s ním otáčejte. Představte si, že je baterka *sluníčko*. Označte bod na glóbusu lepicí páskou a pokus opakujte. Svítí *sluníčko* na pásku po celou dobu?

Podívejte se na obrázky zvířat a pomocí provázku zjistěte, které zvíře je největší, které nejdelší a které nejtlustší.

Ochutnejte exotické ovoce v miskách a rozdělte je podle toho, které ovoce je sladké a které kyselé (banán, citron, pomeranč, ananas…). Svůj pokus můžete překreslit na papír.

Zasaďte semínka do třech kelímků. V jednom bude hlína, kterou budete zalévat, do druhého dejte písek a semínka nezalévejte, do třetího udělejte dírku zespoda, přidejte písek a položte do tácku s vodou. Pokus po týdnu zkontrolujte. Co se stalo?

Které rostliny rostou v Africe? Jak je možné, že některé rostliny mohou růst na poušti? Prozkoumejte důkladně některé rostliny a plody (banánovník, kokos, banán, ananas, virunga, mango atp.). Popište, jak vypadají, jakou mají barvu a chuť, nakreslete je. Můžete vytvořit atlas tropického ovoce.

Voda a písek

Vytvořte v písku pouštní krajinu.

Navlhčete si písek rozprašovačem a prstem do něj namalujte banán, ananas, kokos, palmu.

Vyhledejte v písku zahrabané tropické ovoce (plastové). Poznáte, o které ovoce jde?

Vytvarujte v písku pomocí alobalu řeku *Nil*, nalijte vodu a pouštějte na ní lodičky. Písek ozdob zvířátky a palmami.

Postavte z vlhkého písku pyramidy. Jako předloha vám může posloužit fotografie egyptských pyramid. Pokuste se vytvořit co největší stavbu.

Zdroje

1 **Kreativní systém *Makedo***

https://www.youtube.com/channel/UCZ4ajYeY4ZCiFBI52fkCnxg

11 Pod zemí

Délka trvání

1 týden

Poznámka

Tento tematický celek byl součástí celého třítýdenního cyklu inspirovaný knihou Aleksandry a Daniela Mizielińských *Pod zemí*[1].

První den byl věnován seznámení s knihou. Děti si samy na základě velmi názorných a jednoduchých ilustrací a krátkého textu vybraly témata, kterými by se chtěly v následujících dnech zabývat.

Podtémata, která děti zvolily

Sopky

Tunely a metro

Podzemní vrty

Jeskyně

Kořeny

Každému tématu se děti věnovaly jeden den. V následujících týdnech děti více prozkoumávaly život pod zemí (živočichové, rostliny, různé druhy půdy atp.).

Ranní úkoly

Které zvíře žije pod zemí? Nakresli, napiš nebo si vyber kartičku s obrázkem a nalep ji a papír.

O čem si budeme dnes povídat? Zkus odkrýt jedno okénko. Jestli potřebuješ další nápovědu, otevři další okénka.

Zkus uhodnout, k čemu slouží stroj na obrázku (auto s obřím vrtákem).

Prolez tunelem. Můžeš si nasadit škrabošku a zkusit to poslepu.

Dokresli rostlině další kořeny.

Náměty na zapojení rodičů

Požádat rodiče o květníky a rostlinky k sázení.

Nabídnout jim aktivní účast v centrech aktivit.

Evokační otázky	Co všechno bychom mohli pod zemí vidět? Kdo žije pod zemí? Jak to, že tato zvířata mohou žít pod zemí? Kde nebo v čem pod zemí bydlí? Co potřebují ke svému životu?	Mohou žít pod zemí lidé? Proč ano/ne? Byli jste už někdy v podzemí? Kde? Jaké to tam bylo? Popište. Proč se staví tunely? Odkud se bere voda? Jak se dostane voda do našeho kohoutku v koupelně?
Náměty do ranního kruhu	Společné čtení a prohlížení knihy *Pod zemí*. Výběr témat. Krátký film o stavbě metra. Následná diskuze. Povídání o sopkách. Využití knih a obrázků. Nechat děti předvídat, „číst“ a popisovat obrázky. Jak si schéma vysvětlují? Co si myslí, že se děje uvnitř?	Nejhlubší vrt světa (12 km/24 let). Znázornit na časové ose, připodobnit číslo k autentické situaci. Pustit krátký film. Naskenovat velký obrázek z knihy *Pod zemí* a pustit ho na interaktivní tabuli.
Společné činnosti ve třídě	**Pohybové hry** *Sopka a láva:* Výbuch a převalování na žíněnce, válení sudů, napodobování pohybu vrtáku. *Chůze mezi krápníky:* Opatrně chodit mezi rozvěšenými fáborky tak, abychom se jich nedotkli, napodobování pohybů zvířat, která žijí pod zemí, nápodoba pohybu jeskyňáře ▸ prolézání překážkovou dráhou, plazení po břiše atp.	*Průběžně:* Obalování zavařovacích sklenic modelínou ▸ vyrábění polotovaru do centra *Pokusy a objevy*. Společné čtení a prohlížení knihy Milady Rezkové *To je metro, čéče!*[2]
Pobyt venku	Rýpání zeminy, vyhrabávání děr, sázení rostlin, pozorování živočichů, záznam četnosti jejich výskytu, následné dohledávání informací v encyklopediích a dalších knihách. Práce s ručním nářadím (rýč, lopatka, motyka).	Budování potrubí (umělohmotné tubusy). *Hra na archeology:* Hledejte zahrabané předměty v písku. Očistěte je štětcem. Použijte lupy a kelímky se zvětšovacím sklíčkem. Vyznačte své naleziště pomocí pásky, abyste se k němu mohli vracet i v dalších dnech.
Přesah mimo MŠ	Možnost pozorovat stavební stroje (bagr, rypadla), případně jízda metrem. Pozorování podzemí, návštěva městského podzemí atp.	

Nabídka úkolů do center aktivit

Ateliér

Sopky: Namalujte sopku. Vytvořte sopku z různých materiálů.

Zapouštějte do klovatiny barvy, které má láva.

Jeskyně: Vytvořte jeskyni s krápníky.

Vymodelujte různé tvary a velikosti krápníků.

Kořeny: Namalujte strom i s kořeny.

Podzemní vrty: Nakreslete vrstvy podzemního vrtu. Inspirovat se můžete v knize. Pokud obrázek nakreslíte na velký papír, může vzniknout plakát, ze kterého se i ostatní dozvědí, jak podzemní vrt vypadá. Nezapomeňte si nejdříve promyslet, odkud začnete kreslit. Co bude úplně dole, co v dalších vrstvách, co těsně nad povrchem?

Dílna

Sopky: Vytvořte sopku z odřezků dřeva. Ze dřeva můžete také vyřezat trojúhelníky tak, že odřežete čtyři rohy ze čtvercových podložek. Trojúhelníky pak můžete přibít na podkladovou desku a vrstvit je tak, aby vám vznikl útvar s otvorem uprostřed.

Jeskyně: Z kousku větve nebo dřívka zkus pomocí rašple napodobit tvar krápníku.

Poznámka: místo dřeva lze také použít k vytvarování hlínu nebo tvrdší pěnu, která se dává např. do zápichu.

Kořeny: Vyrobte model kořenů (vrtání otvorů do desky a provlékání provázků ▸ kořenů).

Domácnost

Sopky: Vytvořte z těsta a marmelády kráter se sopkou.

Podzemní vrty: Vytvarujte vrtáky z listového těsta a připravte je k pečení.

Kořeny: Vytvořte svazek kořenů z těsta pomocí lisu na česnek.

Nakrájejte na tác všechnu kořenovou zeleninu. Nezapomeňte ji nejdříve umýt a očistit. Která další zelenina ještě roste v zemi?

Dramatika

Sopky: Zdramatizujte výbuch sopky. Vyberte z playlistu anebo sami zahrajte na hudební nástroje hudbu, která by vaši scénku dobře doplnila a vystihla.

Tunely a metro: Vymyslete a zahrajte příběh o tom, co se děje v noci v metru.

Postavte společně tunel z různých látek. Můžete je přehodit přes židličky nebo vymyslet vlastní způsob. Zkuste jím opatrně prolézt. Pokud si troufnete, nasaďte si na oči škrabošku. Na konci si řekněte, jaké to pro vás bylo. Jaké jste měli pocity? Co se vám líbilo, co nelíbilo?

Hudba

Tunely a metro: Poslechni si znělku metra. Zkus vymyslet vlastní. Zahraj ji.

Jeskyně: Poslouchejte zvuky, které můžete slyšet v jeskyni (nahrávka: hlasy netopýrů, kapání vody, ozvěna atp.). Pokuste se zvuky napodobit. Vyzkoušejte také spouštět opatrně skleněnky do krabice s oblázky. Co slyšíte? Jaký zvuk vám to připomíná?

Knihy a písmena

Podzemní vrty: Prohlédněte si společně obrázky z knihy *Pod zemí*. Najděte v knize ty, kde můžeme vidět podzemní vrty, různé nástroje a nářadí, které se pro hloubení používají. Připravte si pro ostatní krátké představení a popis obrázku. Můžete také vymyslet vlastní příběh, co se právě pod zemí děje.

Tunely a metro: Prozkoumejte společně plánek pražského metra. Jaké mají jednotlivé trasy barvy a písmena? Doplňte. Která trasa je podle vás nejdelší? Jak to poznáte? Pokuste se spočítat, kolik je zastávek na trase A.

Jeskyně: Většina uměleckých děl má své názvy (*Dívka s perlou*, *Baletky*, *Slunečnice* atp.). Krápníky jsou vlastně také taková umělecká díla, která vytvořila příroda. Prohlédněte si různé obrázky krápníků a zkuste k nim vymyslet název. Jak by se mohly jmenovat? Co vám připomínají? Jak vypadají?

Kostky a doprava

Sopky: Postavte z kostek sopku. Přemýšlejte, z čeho byste mohli utvořit lávu a dotvořit její okolí či podzemí.

Jeskyně: Vytvořte jeskyni, aby se v ní dalo procházet nebo alespoň prolézat.

Tunely a metro: Postavte z kostek tunel a metro. Můžete vymyslet vlastní trasu a pojmenovat různé zastávky.

Manipulativa a stolní hry

Sopky: Sestavte a nalepte rozstříhané obrázky sopek.

Podívejte se nejdříve, jaké barvy má láva, která vytéká ze sopky. Natrhejte z papíru co nejvíce malých kousků v podobných barvách. Natrhané kousky papíru dávejte do velké krabice. Budeme je potřebovat na sopku.

Podzemní vrty: Vytvořte z papírových proužků vrtáky. Obtočte proužek okolo špejle.

Kořeny: Naberte pipetou vodu a přeneste ji do druhé nádoby (kořeny, živiny).

Pokusy a objevy

Sopky: Pokus se sodou a octem, který simuluje výbuch sopky. K pokusu využijte také zavařovací sklenice obalené modelínou, které jste vytvářeli při ranních a dopoledních činnostech.

Podzemní vrty: Zkoušejte vyvrtat díru do různých materiálů (písek, dřevo, jablko, korek, hlína…) Kdy vám to šlo dobře a kdy špatně? Čím to bylo? Co jste museli udělat, abyste vyvrtali díru? Co se děje, když otáčíte vrtákem doleva nebo doprava?

Pokusy a objevy

Tunely a metro: Ve dvojici zjistěte, jakou rychlostí bude jezdit vlak v tunelu, když budete tunel (tubus) naklánět. Všímejte si, kdy je rychlost největší a kdy nejmenší. Co jste museli udělat?

Poznámka: Budete potřebovat dva tubusy (např. od koberce) a dva stejné dřevěné vláčky z vláčkodráhy.

Jeskyně: Pozorujte různé kameny pod webovým mikroskopem. Co vidíte? Jaký mají kameny povrch?

Voda a písek

Sopky: Postavte z písku sopku s kráterem.

Podzemní vrty: Vrtákem udělejte do písku co nejhlubší vrt.

Tunely a metro: Prorazte v hromadě písku velký tunel. Projede vaším tunelem bezpečně vlak nebo metro? Co musíte udělat, aby se tak stalo?

Kořeny: Opatrně očistěte kořeny od hlíny. Přesaďte rostlinku do nového květníku. Nakonec ji trochu zalijte.

Zdroje

Inspirativní knihy k tématu

MACUROVÁ, Katarína. *Proč nekveteš?* Praha: Albatros, 2018.

1 MIZIELIŃŠTÍ, Aleksandra a Daniel. *Pod zemí, pod vodou.* Brno: Host, 2017.

NASSAR, Daniel. *Zvířecí architekti.* Brno: CKPress, 2018.

2 REZKOVÁ, Milada. *To je metro, čéče!* Praha: Paseka, 2019.

12 Aby nám tady spolu bylo dobře

Délka trvání	1 až 2 týdny	
Ranní úkoly	Obejmi se s tím, kdo tě přivedl do školky. Obkresli svou dlaň na papír a podepiš se pod ni. Dlaň můžeš vybarvit.	Vytleskej své jméno. Postav na sebe tolik kostek, kolik je ti let. Nakresli svou značku.
Náměty na zapojení rodičů	Možnost být ve třídě s dítětem po dobu adaptačního procesu. Přinést do školky rodinnou fotografii.	Společné opékání buřtů na zahradě (první setkání s rodiči v novém školním roce spojené s krátkou informační schůzkou).
Evokační otázky k tématu	Jak chceš, abychom ti říkali? Co bys ve školce rád/a dělal/a? Co se chceš naučit nebo vyzkoušet? Co mám ve školce rád/a?	Jak se máme chovat, aby nám bylo ve školce dobře? Proč chodíme do školky? Které jsou tvoje oblíbené písničky? Které máš oblíbené hračky?
Náměty do ranního kruhu	**Hry** Pozdraví se naše ruce. *Představovací hry:* Já jsem Jana a umím… *Hra na telefon:* Haló, tady Jana, volám… Přidávání pozdravu, nálady apod.	Představ kamaráda, který sedí vedle tebe (oblíbené jídlo, hračka, písnička). Vysvětlení oslovování (Říkejte mi…, Mám rád, když se mi říká…).

	Co děláme v mateřské škole celý den: povídání v kruhu, následuje kreslení, rozcvička, svačina, práce v centrech, pobyt venku, oběd, odpočinek, svačina, volné hry, na zahradě, v lese, v tělocvičně. *Tichá pošta:* Pohlazení, stisk ruky, úsměv, polechtání.	Zazpívej, vytleskej, zašeptej, zakřič své jméno, jméno kamaráda atp. Jakou mám dnes náladu: vyjádři pohybem, obrázkem, slovem nebo zvukem.
Společné činnosti ve třídě	Prohlídka školky, představení personálu, prohlídka center, jejich vybavení. Seznámení dětí s používáním jmenovek k vystaveným výtvorům, funkcí koberečků atp.	Zpívání oblíbených písní při kytaře, klavíru, doprovod na různé Orffovy nástroje. Poučení o bezpečnosti, včetně požárního poplachu a pohybu na komunikacích.
Pobyt venku	Seznámení s prostory a herními objekty na zahradě, procházka v blízkém okolí (zahrada školy, hřiště, park, les atp.).	Bezpečnost, chůze v útvaru a volný pohyb, rozhlížení přes cestu, signály atp.
Organizační poznámky	Individuálně probrat s rodiči míru adaptace. Připomenout, jak vypadá den ve třídě Začít spolu. Zářijové akce s rodiči a dětmi. *Poznámka: V tomto tematickém celku by mělo jít především o přirozené seznamování dětí s prostředím třídy,*	*s pomůckami, které mají v jednotlivých centrech k dispozici, se signály, které dětem pomáhají orientovat se v čase, s harmonogramem dne. Především by to měl být čas, který poskytuje dětem dostatek příležitostí a času k volné hře, k objevování materiálů a hraček v centrech, k vzájemnému seznamování a spolupráci.*

Nabídka úkolů do center aktivit

Ateliér	Prozkoumejte všechny možné materiály a pomůcky, které máte v centru aktivit. Co se vám nejvíc líbí? Vyzkoušejte si malovat, kreslit či tvořit podle vlastní fantazie. Namalujte na karty, co děláme ve školce celý den. Obrázky pak pověsíme na šňůrku a kolíčkem označíme to, co se právě děje.	Nakreslete své oblíbené zvíře, hračku nebo jídlo. Vyrobte si vlastní prostírání. Na čtvrtku A3 namalujte jakýkoliv obrázek. Ten pak společně zalaminujeme.

Dílna	Objevujte a tvořte z různých materiálů. Seznamte se s nářadím, které máte k dispozici.	Vytvořte deštnou hůl. Postupujte podle návodu. Dozdobte ji podle své vlastní fantazie.
Domácnost	Objevujte, jaké jsou v tomto centru pomůcky, nástroje, suroviny atp. Zalijte květiny ve třídě.	Umyjte a utřete všechny talířky. Připravte ovocné špízy na svačinu.
Dramatika	Objevujte, jaké jsou v tomto centru hračky, pomůcky, divadelní kostýmy a rekvizity. Všímejte si, kde jsou uložené. K úklidu věcí na správné místo vám pomohou piktogramy. Vytvořte si svůj domek nebo pokoj. Co všechno byste chtěli v domku nebo v pokoji mít, abyste se tam cítili dobře?	*Pantomima:* Předveďte, co máte rádi, čeho se bojíte, jaký máte sen, co byste si přáli, čím byste chtěli být, co rádi děláte atp. Nechte ostatní hádat. Hrajte si na zrcadlo. Napodobujte, co předvádí kamarád/ka. Střídejte se.
Hudba	Prohlédněte si všechny hudební nástroje, které jsou v centru. Vyzkoušejte si společně zahrát nějakou písničku.	Zpívejte a rytmizujte své oblíbené písničky. Hledejte stejně znějící plechovky.
Knihy a písmena	Prohlížejte si knihy v centru aktivit. Která kniha vás zaujala? Založte v ní obrázek, který se vám nejvíce líbí. Řekněte ostatním, proč jste si vybrali zrovna tento obrázek. Co vám připomíná? Co vás na něm upoutalo?	Napište na kartičku svá jména nebo je natiskněte pomocí razítek. Můžete využít svoje značky, kde jsou vaše jména napsaná.
Kostky a doprava	Objevujte, jaké jsou v tomto centru hračky. Postavte z kostek školku, svůj dům, pokojíček atp. Sestavte kostky podle číselného plánku.	Postavte stáj pro zvířata. Sestavte autodráhu. Postavte domeček z molitanových kostek.
Manipulativa a stolní hry	Objevujte, jaké jsou v tomto centru hračky a pomůcky. Vyrobte pro kamaráda/kamarádku přívěsek ze zažehlovacích korálků.	Sestav postavu kamaráda/kamarádky ze zatloukacích dřívek. Sestavte židli, stůl nebo jiný nábytek ze stavebnice *Seva*.

Pokusy a objevy	Objevujte, co všechno je v tomto centru. Které pomůcky a materiály jsou pro vás úplně nové? K čemu myslíte, že by se daly použít? Vyzkoušejte si pracovat s mikroskopem. Pozorujte různá zrníčka, rostliny, kameny atp.	Pozorujte pod lupou svou dlaň a dlaň kamaráda/kamarádky. Zkuste překreslit, co jste viděli.
Voda a písek	Objevujte, co všechno můžete ve vodě a písku dělat. Nezapomeňte po skončení práce centrum uklidit. Lopatku, smetáček a koště najdete přímo v centru aktivit.	

13 Ten dělá to a ta zas tohle

Délka trvání

1 týden

Ranní úkoly

Uhádneš, které povolání má paní na obrázku?

Jak se jmenuje člověk, který peče housky a chleba?

Přiřaď k sobě povolání a nástroj, který je potřebný při vykonávání dané práce.

Švadlena potřebuje navázat na šaty mašličky. Pomůžeš jí?

Poštovní doručovatelka by ti ráda přinesla dopis. Napiš svoje jméno na obálku.

Kopeček zmrzliny stojí 5 Kč. Zaplať je panu zmrzlináři. Vyskládej peníze na tácek.

Náměty na zapojení rodičů

Exkurze na pracoviště, domluva doprovodu, zapůjčení pracovních oděvů.

Evokační otázky k tématu

Která povolání znáš?

Které povolání dělají tvoji rodiče?

Proč se musí pracovat?

K čemu potřebujeme peníze?

Čím chceš být, až vyrosteš?

Poznámka: Zápis na flip.

Náměty do ranního kruhu

Co to je? Kdo to je? Co dělá? Popiš obrázek nebo fotografii.

Ukázka obrázků, reálných pomůcek, nástrojů, materiálů potřebných k jednotlivým povoláním, např. švadlena/krejčí, zahradník/zahradnice, lékař/ka, laborant/ka, učitel/ka atp. Odhadování nástrojů potřebných k určité profesi.

Společné činnosti ve třídě	Různé písničky a básničky s tematikou povolání. Různé pohybové aktivity na téma Povolání.	**Hry** *My jsme chudí vandrovníci. Hádej, kdo jsem* (pantomima). *Jízda autobusem. Já popletená kuchařka* atp.
Pobyt venku	Nákup potravin na pečení a vaření. Postavte z písku stavbu. Zahrajte si na policisty/policistky, kteří řídí dopravu. Zalijte záhonky, vytrhejte plevel.	Natáhněte na záhonku provázky, aby mohly fazole lépe růst. Ke každé rostlince na záhonku přidejte zápich. Označte, co na kterém záhonku roste.
Přesah mimo mateřskou školu	Procházka po náměstí, návštěva obchodů (pekárna, cukrárna, galanterie, obchod s oděvy, masna, pošta atp.). Pozorování techniky při opravování náměstí. Návštěva maminky v hotelu (pokojská). Návštěva galerie. Návštěva učnic oboru kadeřnictví.	Exkurze do elektrárny. Povolání v naší škole: učitel/ka, údržbář, kuchař/ka, uklízečka, ekonomka. Co všechno dělají? (Exkurze, rozhovory, pomocníci atp.) Návštěva rodičů v zaměstnání. Při pobytu venku návštěva a pozorování různých profesí, např. popeláři, prodavači/ky, stavební dělníci atp.
Organizační poznámky	Nákup potravin na vaření, návštěva obchodů, zajistit autobus do elektrárny, souhlasy s dopravou a návštěvou, BOZP pro elektrárnu.	Domluvit návštěvu pošty.

Nabídka úkolů do center aktivit

Ateliér	Namalujte, čím byste chtěli být. Pomocí razítek ozdobte šátky. Můžete si vyrobit i svoje razítka a vymýšlet vlastní vzory. Vyrobte si svůj barevný koberec. Provlékejte osnovou barevné proužky (stuhy, mašle, kusy látek).	Vymyslete a ušijte zajímavé oblečení pro panenky. Udělejte jim módní přehlídku. Pomocí vatových tyčinek a barev ozdobte dorty. Vytvořte z různých květin velkou kytici, zabalte ji jako dárek.

Dílna	Ozdobte dřevěné kolečko jako dort. Vyrobte zápichy do záhonků.	Vyrobte cokoli ze dřeva. Můžete využít i knihy s jednoduchými návody, které máte k dispozici v centru aktivit.
Domácnost	Připravte podle receptu těsto na palačinky. Upečte je a namažte marmeládou. Upleťte housky a upečte. Zameťte třídu. Vysajte koberec. Zalijte květiny.	Přichystejte slavnostní pohoštění ze surovin, které máte v kuchyňce k dispozici. Zapište nebo zakreslete, co všechno jste do jídla dali (recept, postup).
Dramatika	Zahrajte si pantomimu povolání (*My jsme chudí vandrovníci…*). Vyzkoušejte si, jaké to je být průvodčí ve vlaku. Můžete kontrolovat jízdenky, dávat znamení strojvůdci. Představte si, že jedete dlouhým tunelem a musíte ve tmě projít celým vlakem.	Pokud můžete, dejte si na oči škrabošku a zkuste se pohybovat podél stěny. Jaké to bylo? Jak jste se cítili? Zahrajte si na různá povolání (doktor/ka, kuchař/ka, učitel/ka atp.).
Hudba	Zahrajte si na hudební kapelu. Které nástroje budete potřebovat? Co všechno potřebují zpěváci a hudebníci ke své práci? Společně nacvičte písničku. Poslech a zpívání písniček, kde se vyskytují různá povolání (*Dělání*, *Strejda Jára* apod.).	Poslechněte si ve sluchátkách různé zvuky, které patří k záchrannému systému. Poznáte sanitku, požární vůz, policejní auto? Které další zvuky slyšíte?
Knihy a písmena	Vyhledejte v knihách různá povolání. Označte místo záložkou. Natiskněte písmena dle předlohy: POLICIE, NEMOCNICE, RESTAURACE. Nakreslete k jednotlivým slovům piktogramy, které je vystihují.	Najděte v pracovním listě nástroje, které potřebují lidé k danému povolání. Spojte obrázky, které k sobě patří.
Kostky a doprava	Najděte dopravní prostředky pro různá povolání: záchranářské vozidlo, hasičský vůz, autobus, policejní auto, automobil na převoz stavebnin, letadlo, auto na rozvoz pizzy, jeřáb, vlak, bagr atp.	Postavte komín pro kominíka. Vyrobte další nástroje, které kominík potřebuje ke své práci. Postavte farmu z *Woody* stavebnice.

Kostky a doprava	Postavte obchodní dům. Co všechno se tam může prodávat? Doplňte o různá zařízení.	Postavte překážkovou dráhu pro atlety, kterou si všichni vyzkoušíme.
Manipulativa a stolní hry	Vymodelujte preclíky z modelíny. Můžete také zkusit zaplést vánočku (ze třech, pěti nebo sedmi pramenů). Budete-li potřebovat, máte k dispozici kuchařskou knihu s návodem, instrukce si můžete pustit také na tabletu a vyzkoušet uplést vánočku společně s kuchařem.	Upleťte z bavlnky náramek. Zahrajte si pexeso *Povolání*. Přišijte medvídkovi oči a nos.
Pokusy a objevy	Prozkoumejte uhlí pod lupou a mikroskopem. Zjistěte, na co se uhlí používá, jaké má vlastnosti. Zvažte různé potraviny. Porovnejte, co je těžší a lehčí, zapište do pracovního listu. Seřaďte potraviny od nejlehčích po nejtěžší. Kdy se může v životě hodit znát váhu věcí?	Sestavte jednoduchý elektrický obvod podle návodu. Podaří se vám rozsvítit žárovku? Který lidský vynález považujete za nejužitečnější? Zahrajte si na vynálezce a vynálezkyně. Zkuste vymyslet vlastní vynález.
Voda a písek	Postavte z písku dům. Můžete použít i další stavební materiál, který v centru naleznete. Připravte ve vaničce maltu a zkuste s ní spojit několik cihliček.	Vymodelujte z písku cukrovinky. Označte pomocí písmen obchod, ve kterém se cukrovinky prodávají. Můžete k tomu využít písmenka na špejli nebo napsat název obchodu na proužek kartonu.

14 Vesmír

Délka trvání	2 týdny

Ranní úkoly

- Kterým písmenem začíná slovo *vesmír*?
- Najdi rozdíly mezi dvěma planetami.
- Uhádni hádanku: *Hvězdičky už vyšly, sluníčko je pryč, na obloze svítí velikánský míč. Co je to?*
- Napočítej do deseti. Zkus to i pozpátku.
- Nakresli prstem do písku planetu.
- Seřaď planety do řady od nejmenší po největší.
- Poznáš nakreslené souhvězdí? Co ti připomíná?

Náměty na zapojení rodičů

- Doprovod do planetária.
- Asistence při výrobě rakety z krabic.

Evokační otázky k tématu

- Co je to vesmír? Co ho tvoří?
- Proč se naší planetě říká *modrá planeta*?
- Kolik je planet ve sluneční soustavě? Podívej se na obrázek. Dokážeš je spočítat? Znáš název některé planety?
- Kdo je to kosmonaut? Co dělá?
- Myslíš si, že existuje život i na jiných planetách? Proč ano? Proč ne?
- Kdo je to mimozemšťan?
- Slyšeli jste někdy pojem velký třesk? Co myslíte, že znamená? Jak si jej představujete?
- Jaké jméno bys dal/a planetě, kterou bys objevil/a?
- Proč lidé touží objevovat vesmír?

Náměty do ranního kruhu

Povídání o vesmíru. Jak vznikl vesmír, velký třesk, objevování planet, vynálezy spojené s objevováním vesmíru (teleskop, tuby s jídlem, skafandr, sonda atd.).

Náměty do ranního kruhu	Proč lidé ve vesmíru létají a na zemi stojí? (Gravitace). Chtěl/a bys letět do vesmíru? Proč ano? Proč ne? Co je to atmosféra, jaký má tlak? Pokus se skleničkou: Naplň sklenici vodou až po okraj, poté na ni polož papír tak, aby úplně přilnul, pak sklenici otoč dnem vzhůru. Co se stalo? Marťanská řeč. Analýza a syntéza, vyslovování slov po hláskách, co to je, mluv marťansky.	**Hra** Procvičujeme první hlásku ve slově: *Jsem planeta Země a svou gravitační silou přitahuji děti, které začínají na hlásku J, K…* Děti, jejichž jméno začíná na danou hlásku, přijdou doprostřed kruhu. Procvičujeme barvy: *Jsem planeta Země a svou gravitační silou přitahuji děti, které mají na sobě červenou barvu.* Odpočítávání startu rakety (10, 9, 8…).
Společné činnosti ve třídě	Vytvoření rakety z kartonu (s fotografiemi dětí v okénku), raketa se zavěsí ke stropu. Čtení knihy Nikolaje Nosova *Neználek na Měsíci*.[2] Čtení a malování podle textu Emmy Chichester Clark *Eliška a Měsíčňánek*.[3]	Krátký film. Přistání prvního člověka na Měsíci. Co myslíte, že astronauti prožívali? Jak vypadá povrch Měsíce? Proč umístili na Měsíc americkou vlajku? **Pohybové chvilky** Pohybuj se jako robot na měsíci. Jsi průzkumník/průzkumnice na planetě Mars.
Pobyt venku	**Pohybové hry** *Molekuly:* Děti běhají po zahradě nebo hřišti a na pokyn se chytnou ve dvojici, trojici… podle čísla, které zazní.	*Obíhání planety (míče)*: Děti stojí v kruhu a podávají si míč nad hlavou. Návštěva planetária.
Organizační poznámky	Vybrat peníze na návštěvu planetária.	Požádat rodiče o papírové krabičky různých velikostí.

Nabídka úkolů do center aktivit

Ateliér	Vytvořte různé planety. Kulaté krabičky od sýra natřete lepidlem, obalte je v krupici a zapouštějte do nich vodové barvy. Planety pak společně zavěsíme na šňůrku. Můžete se inspirovat různými barvami planet nebo vymyslet vlastní povrch a zabarvení.	Vytvořte *velký třesk*. Natřete černý papír klovatinou a zapouštějte do něj vodové barvy nebo tuše s barvami ohně. Nakonec lehce posypte třpytkami.

Ateliér	Pokryjte nafouknuté balonky různých velikostí natrhanými papírky namočenými ve vodě se škrobem (kašírování). Po zaschnutí je natřete a ozdobte jako planety. Sestrojte robota z různých krabiček. Přilepte je k sobě lepidlem a krepovou páskou. Na jeho dotvoření můžete použít i další rozmanitý materiál, který v centru aktivit najdete (brčka, drátky, pružinky, alobal atd.).	Z plastelíny vytvořte model Měsíce a obtiskněte do něj reliéfy různých předmětů (krátery). Z papírového talíře vytvořte létající talíř mimozemšťanů. Pomalujte a vyzdobte jej podle své fantazie. Na černý papír nakreslete křídami scénu z vesmíru s kosmickými loděmi, planetami a mimozemšťany.
Dílna	Sestrojte raketu. Můžete využít různé materiály. Vyrobte raketu z PET lahve. Postupujte podle návodu.	Vytvořte ze dřeva a hřebíčků jedno souhvězdí. Pokud budete potřebovat, nejdříve si souhvězdí na dřevěnou destičku nakreslete. Pak zatlučte hřebíčky a omotejte je provázkem (provlečte provázek tak, aby vzniklo souhvězdí).
Domácnost	*Amarouny:* Uvařte pudink a nalijte ho do formičky s ovocem. Po vychladnutí jej vyklopte. Vykrájejte hvězdičky z listového těsta.	Vykrájejte kolečka z těsta. Můžete je ozdobit jako planety, Měsíc, Slunce atp. Využijte různého sypání, polev, semínek k ozdobení.
Dramatika	Hrajte si na cestu do vesmíru. Zahrajte si na pobyt ve vesmíru. Jak žijí kosmonauti v raketě? Můžete si postavit různé kulisy, vytvořit kosmický oblek atp. *Pantomima:* Vyzkoušejte si setkání s mimozemskou civilizací. Zkuste pomocí pohybů a zvuků mimozemšťanům předvést, co děláte ve školce. Nechte ostatní hádat.	Vymyslete si, jaký by mohl být život na jiné planetě. Předveďte ostatním. Uhodnete, co vaši kamarádi (mimozemšťané) předvádí? Zkuste si představit situaci, kdy musíte opravit raketu. Lehněte si na zem nebo karimatku a pokuste se přidělat velké šroubky do desky, která je nad vámi. Vyzkoušejte protáhnout provázek alespoň třemi dírkami, vytáhněte z otvoru korkový špunt atp.
Hudba	Rytmizujte názvy planet, využijte co nejvíce hudebních nástrojů. Víte, že americký Národní úřad pro letectví a vesmír (NASA) vyslal do vesmíru prostřednictvím velmi výkonných antén píseň *Across the Universe* od legendární skupiny	Beatles? Poslechněte si tuto píseň. Jak se vám líbí?[1] Neil Amstrong, první astronaut, který přistál na Měsíci, při letu zase poslouchal *Novosvětskou symfonii* Antonína Dvořáka. Poslechněte si ji i vy.

Hudba	Kterou píseň byste poslali do vesmíru vy? Proč zrovna tuto píseň? Zazpívejte a zahrajte ji.	
Knihy a písmena	Prohlédněte si knihy s obrázky vesmíru. Popište kamarádovi/kamarádce, co všechno jste viděli. Opište číslo a udělejte pod něj tolik koleček (čtverečků, trojúhelníků), jaký počet znázorňuje. Pokud potřebujete pomoc, podívejte se na čísla, která máme na zdi. Vyprávějte příběh podle obrázků (*Story Cubes*: kostky s příběhy). Střídejte se v házení kostky a pokračujte ve vyprávění. Podaří se vám převyprávět celý příběh?	Prohlédněte si společně knihu Olivera Jefferse *Tady jsme doma*.[4] Co můžeme říct o naší planetě Zemi? Jaká je? Co jste se dozvěděli? Co vám přišlo zajímavé? Prohlédněte si knihu souhvězdí. Vyberte si jedno, které vás nejvíce zaujme, a zkuste jej překreslit na papír. Můžete vymyslet i vlastní souhvězdí, které připomíná nějaké zvíře, postavu nebo věc. Kamarád/ka může hádat, jak se souhvězdí jmenuje.
Kostky a doprava	Z molitanových kostek postavte raketu pro čtyři kosmonauty. Postavte orbitální stanici. Sestavte odpalovací dráhu pro rakety. Zkuste ji postavit co nejvyšší.	Postavte raketu z velkých kostek. Vytvořte kabinu pro kosmonauty a kosmonautky. Víte, že kosmonauti mají v kabině jen omezený prostor? Zkuste na to myslet, až budete kabinu stavět. Jaké to je, když sedíte ve stísněném prostoru?
Manipulativa a stolní hry	Seřaďte planety podle vzdálenosti od Slunce (použij vzor). Složte raketu z barevných dřívek podle různých vzorů. Dodržujte správné řazení barev. Provlékněte látkou nebo papírem vlnu tak, aby vzniklo souhvězdí.	Vytvořte model planety Země. Využijte k tomu různý drobný materiál. Můžete se podívat na glóbus, tablet či do atlasu, jak je naše planeta vidět z výšky. Pozn. Velmi dobrou zkušenost máme s papírovými lustry, na které se výborně maluje vodovými barvami i temperami.
Pokusy a objevy	Prohlédněte si encyklopedie a další knihy o vesmíru. Hledejte v nich planety, rakety, kosmonauty a vše, co souvisí s vesmírem. Jaké otázky vás napadaly? Co nového jste se dozvěděli? *Atmosférický tlak:* Na sklenici naplněnou po okraj polož papír tak, aby přilnul, sklenici otoč dnem vzhůru. Co se stane?	Vyzkoušejte, jak funguje zemská přitažlivost. Postavte se na židli a pusťte na podlahu pírko, kamínek, papír. Jak dlouho padají? Který předmět padá k zemi nejrychleji, který nejpomaleji? Jak si to vysvětlujete?

Pokusy a objevy

Přitažlivost magnetů: Zkoušejte, jak daleko či blízko od sebe jsou magnety přitahovány. Co se stane, když dáte mezi magnety nějakou překážku? Vyzkoušejte. Co jste o magnetech zjistili? Najděte ve třídě alespoň pět předmětů, které magnet přitahuje.

Voda a písek

Vytvořte krátery na Měsíci. Do mísy s moukou hoďte z výšky kamínek a pak jej opatrně vyndejte. Prohlédněte si, co se stane. Vyfoťte krátery na tablet.

Do písku vyskládejte oblázky tak, aby připomínaly planety sluneční soustavy. Zkuste dodržet poměr jejich velikostí a počet. Dokreslete k nim prstem v písku kruhy.

Postavte z písku měsíční krajinu. Znázorněte přistání Apolla na Měsíci. Vytvořte stopy na Měsíci. Víte, kdo první přistál na Měsíci? Vyrobte vlajku státu, ze kterého byli první kosmonauti na Měsíci, a zapíchněte ji do písku. Využijte různých modelů raket.

Zdroje

1 **Píseň Beatles ve vesmíru**

https://www.astro.cz/clanky/kosmonautika/nasa-vyslala-do-vesmiru-pisen-beatles.html

Inspirativní knihy k tématu

3 CLARK, Emma. *Eliza and Moonchild.* Andersen Press Ltd, 2008.

4 JEFFERS, Oliver. *Tady jsme doma.* Praha. Pikola, 2018.

KRÁL, Robin, Šárka SVOBODNÁ a Tereza VOSTRADOVSKÁ. *Řez kočkou.* Praha: Běžíliška, 2017.

2 NOSOV, Nikolaj. *Neználek na Měsíci.* Praha: Knižní klub, 2017.

RYMONDOVÁ, Linda. Oskar a měsíční kočky. Praha: Albatros. 2009.

15 Vzhůru na palubu, dálky volají

Délka trvání

1 týden

Ranní úkoly

Slož lodičku podle návodu.

Vlož do krabice předmět, o kterém si myslíš, že plave.

Udělej z papírové ruličky kukátko a podívej se z okna. Co všechno vidíš?

Domaluj k lodičkám klidné moře, rozbouřené moře, kotvu.

Do zkumavky s vodou přidej barvu, kterou může mít moře. Zkumavku opatrně umísti do stojánku.

Náměty na zapojení rodičů

Požádat rodiče, aby napsali dětem vzkaz do lahve.

Domluvit s panem J. M. návštěvu u loděnice. Požádat o souhlas rodičů (krátká plavba na loďce) a případnou účast.

Evokační otázky k tématu

Jak podle tebe vypadá námořník?

Co mají námořníci za úkol?

Co potřebují na lodi?

Kdo na lodi velí, kdo ji řídí?

Které další profese (dovednosti a vlastnosti) jsou na lodi třeba?

Které druhy lodí známe?

Poznámka: Mít k dispozici fotografie lodí a námořníků od historie po současnost. Co se změnilo?

Náměty do ranního kruhu

Hry

Kapitán řekl (reakce na pokyn).
Je nějaká kajuta volná (Škatulata).
Odkud přijíždí loď (sluchová analýza).
Ztracený námořník (zraková paměť).
Kormidelník (rozlišování stejných tvarů, signálů a vlajek).

Různé básně a písně s námořnickou tematikou.

Společné činnosti ve třídě

Vytvoření dalekohledu z rukou. Co vidíš v dálce? (Děti popisují.)

Porovnávání délky a šířky lan.

Nakládání lodě: Podávání dřevěných kostek v řadě z jedné strany na druhou.

Námořník na lodi: prostorová a pravolevá orientace. Na levoboku vidím…, na pravoboku vidím…

Hra *Na plavbu lodí si vezmu…* (slovní řetězec).

Třídění papírových lodiček podle velikosti, počtu a barvy.

Čtení pohádky *O námořníkovi a mouše*.[1]

Výroba námořnických triček.

Pohybové chvilky

Chůze po kladině.

Lezení na žebřiny.

Sun soupaž po lavičce.

Namotávání lana na předloktí.

Hod kruhem na cíl.

Výstup na šikmý žebřík (stožár na lodi).

Udržování rovnováhy na balanční podložce (na lodi).

Pobyt venku

Natahování lana a provázku mezi stromy, vázání uzlů.

Pozorování dalekohledem.

Šplh po kmenu.

Lezení po žebříku.

Praporková abeceda. Signalizace, opakování signálů.

Využití vodních mlýnků, různých trubek, lavorů…

Návštěva loděnice, jízda na loďkách.

Organizační poznámky

Připravit velkou bílou plachtu.

V pátek společné fotografování dětí v námořnických tričkách.

Nabídka úkolů do center aktivit

Ateliér

Namalujte velkou postavu námořníka. Můžete využít jakýkoliv výtvarný materiál.

Vytvořte si z papírové ruličky dalekohled. Můžete ji natřít temperami, polepit papírem nebo využít další materiál z centra.

Vytvořte pirátskou vlajku. Použijte plátno a fixy na textil. Vlajka se nám bude hodit na zítřejší hru.

Namalujte nebo vyrobte velkou námořní loď.

Složte lodičku z papíru. Budete-li chtít, na plakátu v centru aktivit najdete tři různé typy lodiček, které můžete z papíru složit. Lodičku následně ozdobte.

Vyrobte loutky pro pohádku *O námořníkovi a mouše*, kterou jsme si četli v ranním kruhu (moucha, námořník, lodička, ryby). Na modré plátno domalujte vlny.

Ateliér	Víte, že lidé, kteří na moři ztroskotali a ocitli se na pustém ostrově, se často pokoušeli všemožnými způsoby přivolat pomoc? Někteří napsali dopis, vložili ho do lahve a hodili do moře. Doufali, že jejich vzkaz někdo vyloví a pošle jim záchranu. Zkuste napsat nebo nakreslit dopis o pomoc. Ten pak stočte do ruličky a vložte do lahve. O co dalšího byste se v této nelehké situaci pokusili vy?	
Dílna	Vyrobte lodičku z korku nebo kůry. Vyzkoušejte, zda bude plavat. Vyrobte vlajky pro signalizaci.	Vymyslete jméno pro vaši loď. Vytvořte symbol, který by mohl být na přídi.
Domácnost	Připravte na odpolední svačinku rybičkovou pomazánku.	Připravte ochutnávku ryb a mořských plodů (krevety, losos, makrela, slaneček, krabí prsty atp.).
Dramatika	Nafoukněte záchrannou vestu. Nafoukněte plovací kruh. Pomocí *žabky* nafoukněte matraci. Pomocí praporků vysílejte různé signály. Kamarád či kamarádka, kteří budou stát naproti vám, se je pokusí přesně zopakovat.	*Další inspirace příběhem:* Šestnáctiletá mořeplavkyně Laura Dekker, která sama jako nejmladší člověk na světě obeplula mezi lety 2010 a 2011 celý svět. Zahrajte si společně příběh o námořnících na lodi. Můžete se inspirovat příběhem, který jsme si společně četli, nebo vymyslet vlastní.
Hudba	Zaznamenejte na pruh papíru signál SOS (· · · — — — · · ·). Zahrajte tento signál libovolně na piano. Vyťukejte ho pomocí dřívek, zahrajte jej na flétnu. Přiložte si mušli k uchu. Co slyšíte?	Zkuste vymyslet tanec k námořnické písni *Hou, hou, samá voda*. Taneček nám můžete předvést a naučit v závěrečném kruhu.
Knihy a písmena	Převyprávějte pohádku *O námořníkovi a mouše*[1], kterou jsme si četli v ranním kruhu. Do prázdného leporela zakreslete obrázky tak, jak šel děj za sebou. Knihu si můžete znovu prohlédnout. *Složitější varianta:* Na volné karty překreslete příběh. Jednotlivé stránky k sobě spojte papírovou lepenkou. Na titulní stránku nakreslete obrázek, ze kterého bude zřejmé, o čem pohádka je.	Prolistujte si knihu Radka Malého a Pavla Čecha *Moře slané vody*.[2] Vyberte si jeden obrázek a zkuste k němu vymyslet příběh. Nejdříve si obrázek pořádně prohlédněte. Všímejte si všech detailů. Vyrobte plakát s popisky lodí. Vystřihněte a nalepte obrázky lodí a nalepte nebo napište jejich název (*ponorka*, *parník*, *kajak*, *plachetnice*…).

Kostky a doprava	Společně postavte velkou loď z molitanové stavebnice. Postavte loď podle plánku.	Vytvořte signální navigaci. Zkuste plout s lodí podle instrukcí kamaráda/kamarádky.
Manipulativa a stolní hry	Sestavte rozstříhaný obrázek lodě. Uvažte lodní uzel. Složte puzzle v krabičce. Jaký obrázek vznikl?	Pomocí udice a háčku pochytejte co nejvíce ryb. Rozmotejte zauzlované lano. Nastříhejte si stejně dlouhé provázky. Vytvořte z provázků síť.
Pokusy a objevy	Udělejte si závody s lodičkami. Komu se podaří odfouknout loďku na druhý břeh? Co plave a co se potopí? Nejdříve zkuste odhadnout, pak vyzkoušejte. Rozdělte předměty podle toho, zda plavou, či se potopí. Jaký byl váš odhad?	Zkuste postavit loď z kostek. Kolik kostek loď udrží, než se potopí? Zapište si počet na papír. (Vytvořte loďku z modelíny. Pokládejte do ní postupně kovové mince. Kolik jich loďka uveze, aniž by se potopila?)
Voda a písek	Pouštějte si různé lodičky v lavoru s vodou a pozorujte je. Zjistěte, které předměty se potopí, které plavou. Zapište. Najděte v písku schované perly. Navlékněte je na provázek. Kolik jich je?	Vytvořte ostrov. Co všechno tam může být? Najděte v písku zakopaný poklad (mince, šperky, mušle). Očistěte ho, osušte a vložte do truhly.

Zdroje

1 MIKULKA, Alois. *Aby se děti divily.* Praha: Jonathan Livingston, s.r.o. 2015.

2 MALÝ Radek a Pavel ČECH. *Moře slané vody*. Praha: Albatros, 2014.

16 Co už znám a dovedu

Délka trvání	1 týden	
Ranní úkoly	Porovnej délky tkaniček. Která je nejdelší, nejkratší, nejsilnější? Hoď kostkou a udělej tolik dřepů, kolik je na kostce puntíků. Prstem obtáhni jednotlivé překrývající se obrazce.	Zaťukej na bubínek tolikrát, kolik ti je roků. Z hromádky písmenek vyber počáteční písmeno svého jména.
Náměty na zapojení rodičů	Zapůjčení společenských her do školky. Zapůjčení školkových her domů. Nabídnout rodičům možnost přijít si s dětmi hrát celé čtvrteční odpoledne.	V průběhu celého týdne (dle rozpisu): individuální schůzky dítě–rodič–učitel/ka. Společné hovory nad portfoliem dítěte, mapování pokroků, rozvoje různých dovedností, sebehodnocení dítěte atd.
Evokační otázky	Co jsem se v poslední době naučil/a nového? Z čeho mám radost? Co bych dokázal/a naučit ostatní? Co bych se chtěl/a ještě naučit, dozvědět se, vyzkoušet si?	Proč se lidé stále učí nové věci? Proč je důležité, abychom se i my v mateřské škole učili a objevovali, jak věci fungují? K čemu nám to může být dobré?
Náměty do ranního kruhu	Upevňování ranních rituálů (uvítání se, zaznamenání: počasí, dne v týdnu, služby, časové posloupnosti dne…).	Společné hry, aktivity zaměřené na předčtenářskou a předmatematickou gramotnost.

	Procvičování barev, geometrických tvarů: Vyber si kamínek a řekni, jakou má barvu. Vyber předmět, který má tvar trojúhelníku. Vylosuj jeden tvar a pojmenuj ho. Najdi modrý a kulatý tvar.	Vytvořte skupinky podle: věku, barvy trička, délky kalhot, počtu sourozenců atp.
Společné činnosti ve třídě	Různé hry, básničky, písničky, pohybové chvilky atp. Odpoledne stolních a deskových her.	Vytváření myšlenkových map a grafický záznam různých dovedností.
Pobyt venku	Kde všude vidíme čísla? Děti se ve dvojicích domluví, co všechno budou na vycházce pozorovat a počítat. Po návratu z vycházky vytvoří záznam (statistiku), např. všechny žluté kontejnery na tříděný odpad, poklopy od kanálů, hodiny, lavičky, houpačky apod.	Nápisy kolem nás a jejich dekódování. Kde všude můžeme vidět písmena, slova? Podle čeho poznáme zastávku autobusu, samoobsluhu, parkovací místo nebo nemocnici?
Propojení tématu přesah mimo MŠ	Návštěva základní školy. Rozhovory s rodiči na téma, jaké to bylo, když oni chodili do školy.	*Anketa (rodiče, prarodiče, sourozenci, zaměstnanci školky)*: Co nového jsem se naučil/a v posledním půlroce? Co jsem si v poslední době vyzkoušel/a nového?
Organizační poznámky	Připravit hry k půjčování do rodin a průvodní dopis pro rodiče. Domluvit návštěvu na základní škole.	Požádat rodiče o zapůjčení krejčovských a posuvných metrů, pravítek, kuličkového počítadla atp.

Nabídka úkolů do center aktivit

Ateliér	Nakreslete/namalujte svého kamaráda/kamarádku. Můžete je ztvárnit libovolnou technikou. Dokážete napsat nebo natisknout jeho/její jméno? Při psaní jména si zkuste vzájemně poradit. Z novin vystřihněte různé geometrické tvary a lepením z nich vytvořte ulici, kde bydlíte (nebo okolí svého domu). Víte, jak se jmenuje ulice, ve které bydlíte? Zkuste napsat do obrázku její název a číslo domu.	*Poznámka: Děti mohou tvary buď samy kreslit, nebo obkreslovat šablony různých tvarů, které najdou ve třídě (stavebnice, hračky, různé předměty).* Vytvořte si papírovou vločku. Překládejte papír podle instrukce kamaráda/kamarádky. Vystříhejte různé otvory. Složte z jednotlivých dílků tangramu své oblíbené zvíře.

Dílna	Vyřežte pomocí pilky na *Makedo* jeden dílek z papírového obalu na vajíčka. Ten nabarvěte jako klaunský nos a nechte uschnout. Na boku udělejte pomocí špičky *Makeda* otvory a provlečte kloboukovou gumu.	Vytvořte si frkačku z brčka.[1] Vytvořte pomůcku (*geoboard*) do centra *Manipulativa a stolní hry*. Zatlučte do desky hřebíčky nebo kolíčky podle vyznačených teček.
Domácnost	Přelijte pití ze džbánku do hrníčků. Prostřete pro ostatní na svačinku. Nakrájejte banán nebo okurku na kolečka.	Z mísy naberte a nalijte do každé připravené mističky dvě naběračky kompotu.
Dramatika	Zahrajte maňáskové divadlo známé pohádky, kterou si vyberete. Domluvte se, rozdělte si role, najděte maňásky a divadlo může začít! Vyzkoušejte si různé kostýmy a oblečení, které najdete v centru. Zapněte u oděvů všechny knoflíky, patentky, háčky, pásky atp.	V proutěném koši najdete také různé zimní oblečení. Zabalte do kufru všechno oblečení, které byste vzali s sebou na týdenní dovolenou k rybníku. Do tašky můžete přibalit ještě různé věci pro volný čas.
Hudba	Vymyslete vlastní pravidla pro hraní písničky. Nakreslete je. Dejte plánek kamarádovi nebo kamarádce a požádejte je, aby zkusili zahrát písničku podle vašeho návodu. Vystřídejte se.	Zahrajte úryvek známé písničky podle barevných not. Poznáte podle melodie, o kterou písničku se jedná? Přehrajte melodii na klavír podle barevného vzorku. Dodržujte pravidlo: tečka ▸ krátký tón, čárka ▸ dlouhý tón.
Knihy a písmena	Vytvořte si vlastní jmenovku. Do spodního obdélníku napište své jméno. Najděte svou značku a přilepte ji. Jmenovku přeložte podle čáry. Připravte označení stolů (od jedné do deseti) a cenovky na občerstvení na *Zahradní slavnost*. Zakroužkujte písmena svého jména. Spojte je čarou podle toho, jak jdou za sebou. Prohlédněte si knihu Davida Böhma *Tvary a patvary*.[2] Objevujte v obrázcích různé tvary. Pojmenujte je.	Napište a nakreslete na čistou stránku něco, co opravdu rádi děláte. Nezapomeňte se podepsat do horního rohu. Na konci týdne si vytvoříme společnou knihu o tom, co děti z naší třídy mají rády. Na tabuli jsou napsaná různá písmena a čísla. Vezmi si houbičku a smaž: např. všechna písmenka *A*, všechna písmenka, která nejsou ve tvém jméně, všechna čísla menší než tři, všechna zelená písmenka atp.

Kostky a doprava	Ze tří připravených hromádek kostek postavte tři komíny. Spočítejte a zaznamenejte čárkami (nebo jakýmkoliv jiným způsobem), z kolika kostek je každý komín. Který je nejvyšší, který nejnižší?	Vymyslete a postavte dům, ve kterém byste chtěli bydlet nebo už bydlíte. Můžete zkusit zakreslit i plánek stavby.
Manipulativa a stolní hry	Vysvětlete kamarádům hru *Happy Farm* a zahrajte si ji. Zahrajte si společně pexeso nebo jakoukoli jinou společenskou hru. Vyberte si různé listy do *Logica Piccola* a procvičte své dovednosti. Podle návodu navlečte na šňůru velké dřevěné korálky.	Podle fotografické předlohy sestavte ozubená kolečka (barva, tvar). Vytvořte pomocí gumiček na geoboardové desce různé objekty: domy, zvířata, písmena atp. Jednotlivé geoboardy můžete k sobě spojovat.
Pokusy a objevy	Poznáte podle hmatu, z kterého materiálu jsou předměty v pytli? Odhadnete jejich počet? V krabici je řada rozličných věcí. Zkuste se společně domluvit a rozdělit je do skupin podle určitých vlastností. Vyzkoušejte podle plánku zrcadlový labyrint. Rozeberte a znovu složte starý budík.	Pokuste se rozvázat různě zauzlovaná lana, tkaničky a klubíčka. Najděte klíče, které pasují k jednotlivým zámkům. Odemkněte je a zase zamkněte. Smíchejte barvy ve zkumavkách tak, aby vám nakonec vznikla oranžová, fialová a zelená barva. Zapište na papír jednoduchý záznam toho, jak jste k jednotlivým barvám došli, co jste museli udělat.
Voda a písek	Vytvořte pomocí PET lahve, vody, sáčku a gumičky medúzu v PET lahvi. Nalijte do připravených nádob požadované množství vody. Použijte různá měřidla a velikosti nádob.	*Udělejte záznam:* Kolik naběraček vody se vejde do hrnku, džbánku a misky.

Zdroje

1 **Frkačky z brčka**

https://wiki.rvp.cz/Knihovna/Tvorive_pokusohrani/Frkačky_z_brčka_a_zábavná_spirála

Knihy

2 BÖHM, David. *Tvary a patvary.* Praha: Maender, 2019.

17 Zahrada plná překvapení

Délka trvání

2 týdny

Ranní úkoly

Přelij vodu z konvičky do mističky tak, aby ani kapka neukápla vedle. Pokud se ti to stane, vodu po sobě utři.

Dej tři hrášky do misky s mokrou vatou.

Na společný plakát nakresli květinu nebo rostlinu, kterou chceš mít na školní zahradě.

Najdi v encyklopedii jednu rostlinu, kterou máme na školní zahradě.

Spočítej, kolik nohou má pavouk, mravenec a slunéčko sedmitečné. Kdo jich má nejvíc?

Sestav obrázky podle posloupnosti, jak květina roste (verze čtyř až šesti obrázků od semínka až po rostlinu).

Přivoň si k bylinkám ve třech květnících. K té, která ti bude vonět nejvíce, dej do mističky jeden korálek.

Co potřebují rostliny ke svému životu? Vyjmenuj alespoň dvě důležité podmínky.

Vezmi si lístek máty. Promni ho mezi prsty a přivoň si. Co cítíš? Je ti vůně příjemná?

Náměty na zapojení rodičů

Zahradní slavnost.

Zasazení stromků.

Vybudování nových záhonů.

Příprava venkovních center aktivit.

Evokační otázky

Co tě první napadne, když se řekne zahrada? Která barva a vůně? Co všechno roste na naší školní zahradě? Co dalšího na zahradě máme?

Která zvířata žijí na zahradě?

Co všechno máte na zahradě u vás doma nebo u babičky a dědečka?

Co by sis chtěl/a a zasadit na svou vlastní zahrádku a proč?

Co potřebuje rostlina, aby mohla žít, růst, kvést a plodit?

Co by se stalo, kdyby nebyli pavouci, včely, bylinky…?

	Proč žijí školní andulky, morčata a králík v klecích?	Proč se říká zoologická zahrada?
Náměty do ranního kruhu	Pozorování a pojmenování květin a bylin nasbíraných na zahradě. Ochutnávka bylinek. Poznáš bylinku podle vůně a chutě? (Např. bazalka, rozmarýn, máta, meduňka atd.) Různé hry, básničky, písničky, pohybové hry.	*Zahradnictví:* Děti sedí v kruhu a mají názvy různých druhů zeleniny, bylinek, květin (několik dětí má stejný název). Učitel/ka zavolá: Místa si vymění všechny ředkvičky, rozmarýny, kopretiny… Místa si vymění vše, co je zelené. Místa si vymění všechny bylinky, květiny, vše, co roste pod zemí atp. To samé lze hrát i s názvy zvířat. Zpočátku mohou děti držet obrázek.
Pobyt venku	Sbírání rostlin do herbáře. Pozorování hmyzu, živočichů a rostlin na zahradě a v okolí školky (očima, lupou, dalekohledem, diarámečkem, kelímkem s lupou). Které příbytky si postavila zvířata sama a které pro ně postavil člověk?	Zjišťování, co roste na zahradě. Seznam rostlin (zakreslit do plánku). Péče o záhonky (pletí, kypření, sázení, zalévání, hrabání). Úklid zahrady.
Propojení tématu, přesah mimo MŠ	Společný nákup semen a zeminy v zahradnictví.	Návštěva zahradnictví a skleníků.
Organizační poznámky	Domluvit exkurzi do zahradnictví a květinářství.	

Nabídka úkolů do center aktivit

Ateliér	Vytvořte z nasbíraných přírodnin a květin koláž. Vyberte si jednu rostlinu, která roste na zahradě. Podrobně ji prozkoumejte. Zkuste co nejvěrněji namalovat, jak vypadá. Na proužek papíru napište její jméno. Víte, že řadu barev můžete získat i z různých rostlin? Vyzkoušejte malovat přírodními barvami. Co jste zjistili?	Vyrobte z keramické hlíny zápichy do květníků. Vyrobte samolepky na sáčky a kornouty, které budou označovat jednotlivá semínka. Namalujte obrázek nebo napište název rostlinky, která ze semínka vyroste. Samolepky přilepte na sáčky a kornouty, které vyrábějí vaši kamarádi v centru aktivit *Dílna*.

Ateliér	Nakreslete, jak roste zelenina ze země (průřez pod zemí a nad zemí).	Bílou voskovkou nakreslete hmyz, který může žít na zahradě naší školky. Výkres pak přetřete akvarelovými nebo vodovými barvami. Co se objevilo?
Dílna	Vyrobte různé zápichy do záhonků. Vyrobte papírové sáčky či kornouty na semínka. Stlučte z dřívek bedýnku, do které budeme dávat sazeničky. Nařežte pilkou klacíky do hmyzích hotelů.	Vyrobte z hlíny květináč. Vyrobte si sázecí/kypřicí kolík. Odměřte si délku dřívka podle provázku a uřízněte jej. Pak dřívko obruste smirkovým papírem dohladka. Vyrobte z větviček a provázků různá zvířátka. Během pobytu venku je můžete zavěsit na stromy.
Domácnost	Připravte mátový a meduňkový čaj nebo limonádu.	Očistěte a oškrábejte okurku a mrkev. Nakrájejte je na plátky, naservírujte na tác a připravte ke svačině.
Dramatika	Nacvičte pohádku *O veliké řepě*. Můžete si zvolit, zda využijete maňásky, loutky, nebo kostýmy. Vymyslete pohádku o kytičce, která byla smutná (šťastná), protože…	Po práci na zahradě se musíte pořádně protáhnout. Vymyslete cviky na protažení, losujte kartičky s různými cviky a zacvičte si je.
Hudba	Rytmizujte na Orffovy nástroje názvy rostlin, které máme na zahradě a které jsme nově vyseli. Na klavír, xylofon nebo citerku zahrajte písničku *Šel zahradník do zahrady*. Můžete si vymyslet vlastní hudební doprovod či využít barevné noty.	Na mluvicí skřipce nebo tablet nahrajte zvuky, které můžete slyšet na školní zahradě (zvuky různých zvířat). Zazpívejte si písničku *Rozvíjej se, poupátko*. Naučte ji ostatní kamarády.
Knihy a písmena[1]	Vystřihněte z letáků nářadí, které člověk potřebuje při práci na zahradě, a nalepte ho na společný plakát. Sestavte obrázky podle posloupnosti, jak roste květina (čtyři až šest obrázků). Pokud zvládnete, napište pod obrázky čísla, která označují pořadí.	Poslechněte si první kapitolu z knihy Jiřího Trnky *Zahrada* (čte Karel Höger). Co jste se dozvěděli o zahradě? Co v ní bylo? Kdo v ní byl?

Kostky a doprava	Které stroje jsou důležité při budování a údržbě zahrady? Postavte zahradu a umístěte do ní všechny potřebné stroje, dopravní prostředky a další materiály.	Ze stavebnice *Kapla* postavte záhonky, kompostiště či stavby, které můžeme vidět na zahradě. Pro rostliny je důležitá voda. Vymyslete a postavte pro zahradu vodní zdroj.
Manipulativa a stolní hry	Zahrajte si společně zahradnické pexeso. Pojmenujte, co vidíte na obrázku. Hledejte dvojice, které k sobě patří.	Z kamínků a drátků vyrobte různý hmyz. Můžete se inspirovat v knize.
Pokusy a objevy	Připravte pokus. Do tří květináčů dejte zeminu a semínka řeřichy. První květináč zalijte, druhý nezalévejte, třetí zalijte a přikryjte černým papírem. Ke každému květináči dejte zápich, který vyrobili vaši kamarádi v centru aktivit *Dílna*. Nakreslete na něj odpovídající symbol. *Poznámka: Dětem můžeme uvést příklad (např. přeškrtnuté sluníčko, přeškrtnuté kapky, sluníčko a kapky) nebo nechat jen na nich, aby obrázky vymyslely samy.* Seřaďte vývojová stadia hmyzu. Výsledek si ověřte podle fotografií.	K čemu jsou semínka? Proč jsou některá velká a jiná malá? Co je v semínku ukryto? Proč má některá rostlina semínek a plodů mnoho, jiná málo? Prozkoumejte šišku, makovici, fazole, hrách, slunečnici. Vyberte si jednu sazenici. Připravte si hlínu a kelímky či květináče. Opatrně zasaďte sazeničku do hlíny. Nakonec trochu zalijte. Pomáhejte si. Sledujte každý den, co se v květináči děje. Vše můžete také nafotit.
Voda a písek	Vyhledejte v písku hrách a fazole a roztřiďte je do dvou misek. *Jednodušší varianta:* sbírej hrách a fazole rukama. *Náročnější varianta*: sbírej je pinzetou.	Naplňte kropicí konvičku vodou, přelívejte ji do kyblíku a zase zpátky. Naplňte rozstřikovač vodou. Vyzkoušejte ho nejdříve v písku. Pak opatrně oroste všechny květiny na parapetu.

Zdroje 1 **Inspirativní knihy k tématu**

BRADLEY, Kirsten. *Ruce v hlíně. Kniha pro malé zahradníky.* Praha: Labyrint, 2019.

ČECH, Pavel. *O zahradě*. Havlíčkův Brod: Petrkov, 2012.

JONES, Grace. *Z larvy včela, z kukly motýl.* Praha: Svojtka&Co, 2015.

MACUROVÁ, Katarína. *Proč nekveteš?* Praha: Albatros, 2018.

TRNKA, Jiří. *Zahrada*. Praha: Studio Trnka, 2008.

18 Před miliony let obývali Zemi dinosauři

Délka trvání

2 týdny

Ranní úkoly

Seřaď kosti (dřívka či sádrové odlitky) podle velikosti.

Nalep jeden zub do dinosauří tlamy.

Spočítej, kolik trojúhelníkových útvarů má na svém hřbetě stegosaurus.

Která stopa patří dinosaurovi?

Co myslíš, že bude ve vajíčku? Opatrně ho otevři a podívej se, co je v něm ukryté. Pak vajíčko zase zavři a vrať na místo.

Náměty na zapojení rodičů

Požádat rodiče o zapůjčení knih s obrázky dinosaurů.

Evokační otázky

Které znáš dinosaury? Jak vypadají? Koho ti připomínají?

Proč dinosauři vyhynuli?

Co by se stalo, kdyby žili i v současné době?

Kde máme v těle kosti? Dokážeš je nahmatat? K čemu jsou kosti důležité? Jakou mají funkci v těle?

Vysvětlení pojmu *fosilie*.

Náměty do ranního kruhu

Vyprávění o prvních nálezech dinosauřích kostí

Jednoho dne (asi před 170 lety) šla Mary Mantell na procházku a náhodou ve skalách objevila zbytky zubů. Ukázala je svému manželovi doktoru Gideonu Mantellovi. Byl nadšený! Nikdy předtím tak velké zuby neviděl. Usoudil, že patří nějakému velikému zvířeti, které žilo na Zemi v dávných dobách. Lidé se mu smáli a říkali, že je hloupé věřit tomu, že by na Zemi žila tak obrovská zvířata. Později však poznali, že měl pravdu.

Ocitli jste se někdy v situaci, kdy někdo nevěřil tomu, co říkáte? V jaké to bylo situaci? Jak jste se cítili?

	Pozorujte živou ještěrku. Popište, jak vypadá, jakou má barvu, kůži, tvar nohou atp. Víte, že slovo *dinosaurus* vlastně znamená *hrozná ještěrka*, *hrozný plaz*? Porovnejte tyranosaura a brontosaura. V čem se podobají? V čem se liší? Který byl větší?	Víte, že největší dinosauři měřili přes 30 metrů? Víte, jak je velká tato vzdálenost? Na vycházce odměřte, kolik je 30 metrů. Hlava/lebka tyranosaura měřila okolo 1,5 metru (ukažte si).
Společné činnosti ve třídě	*Hra:* Každé dítě má na tričku přilepený obrázek tyranosaura nebo brontosaura. Všichni brontosauři zadupou. Všichni tyranosauři hlasitě zakřičí. Všichni brontosauři budou chodit po čtyřech atp. Děti samy navrhují různé pohyby.	Pohybujte se po stopách dinosaurů. Zkuste nejdříve lehčí variantu po všech stopách, pak i obtížnější cestu, například jen po žlutých stopách, jen po stopách, po kterých šel/šla kamarád/ka atp. (Brontosaurus ▸ hřmotný ještěr.)
Pobyt venku	Hledejte na zahradě schovaná dinosauří vejce (umělohmotná vajíčka). Shromažďujte je v papírové krabici. Kolik se vám jich podaří najít? Spočítejte je a roztřiďte podle barev a velikostí.	
Propojení tématu, přesah mimo MŠ	Návštěva muzea. Návštěva dinoparku.	
Organizační poznámky	Zalít do sádry různé fosilie, doplnit do centra *Voda a písek.*	Domluvit exkurzi do zahradnictví a květinářství.

Nabídka úkolů do center aktivit

Ateliér	Připravte si písek, lepidlo a čtvrtku. Vytvořte různé vzory z písku. Víte, že písek byl pro tvorbu dinosauřích fosilií velmi důležitý? Když dinosaurus zemřel, pokryl ho písek. Ten se postupně přeměnil na kámen a tím zabránil tlení a rozkladu dinosauřích kostí. Vytvářejte kosti z bílé nebo šedé keramické hlíny (rychletvrdnoucí hmoty). Inspirovat se můžete v knihách.	Vyrobte otisky drobných kostí a zubů (různé tvary a velikosti dřívek nebo sádrové odlitky). Překryjte je listem papíru a udělejte na nich celou délkou voskovky (bez obalu) několik tahů. Pozorujte, co se stane. Vyberte si některý druh dinosaura a namalujte ho. Všímejte si, čím se jednotlivé druhy liší.

Dílna	Poskládejte z různých dřívek, kamínků a dalšího materiálu, který v centru naleznete, kostru dinosaura. Jednotlivé dílky můžete vmačkat do rychleschnoucí hlíny, která je připravena v misce, nebo je nalepit na podložku.	Vyrobte si sádru. Vlijte ji do formiček s dinosauřími motivy. Až sádra ztuhne, opatrně formičku překlopte. Odlitek můžete pomalovat barvami.
Domácnost	Někteří dinosauři se živili rostlinami, někteří masem. Připravte ze surovin, které máte na stole, svačinku pro masožravce a svačinku pro býložravce.	Prozkoumejte při obědě (pečená kuřecí stehna), jak vypadají kosti. Z čeho se skládají? Jsou všechny stejné?
Dramatika	Dohrajte příběh. Můžete využít různých kostýmů, rekvizit, maňásků nebo si vytvořit vlastní loutky. *Dinosauři snesli do hnízda vejce. Vejce začalo praskat a otvírat se. Z vejce vylezlo dinosauří mládě…*	Pohybujte se po stopách dinosaurů. Zkuste nejdříve lehčí variantu (po všech stopách), pak i obtížnější cestu (např. jen po žlutých stopách apod.).
Hudba	Poslechněte si hudbu z filmu *Jurský park*. Ve kterém místě skladby je podle vás cítit nebezpečí? Jak vám hudba zní? Které slyšíte nástroje? Jak může hudba vyjádřit, co se právě děje?	Na přehrávači máte pět různých melodií. Postupně si je poslechněte. Která melodie je podle vás spíše veselá, která smutná? Zdůvodněte.
Knihy a písmena	Prohlížejte si knihy a encyklopedie s obrázky dinosaurů. Začněte vyprávět (nebo nahrajte na zvukový nosič) skutečný příběh o Mary Anning,[1] která ve svých dvanácti letech poprvé objevila prehistorické zkameněliny. *Dívka jménem Mary se vydala se svým pejskem hledat fosilie. Hledá na jednom místě, pak na jiném, ale nemá štěstí. Najednou pejsek začne štěkat a ona spatří, jak něco vyčnívá ze skály. Je to…*	Co se stane dál? Jak asi příběh skončí? Vymyslete pokračování příběhu. Můžete jej nahrát na zvukový skřipec nebo své nápady nakreslit. Seřaďte obrázky podle posloupnosti a vyprávějte příběh. *Poznámka: Můžeme využít příběh, který jsme si četli v ranním kruhu, nebo jakékoliv jiné kartičky s dinosauří tematikou. Například: Dinosauři snesli vejce do hnízda na zemi. Vejce začalo praskat a otvírat se. Z vejce vylezlo dinosauří mládě…*
Kostky a doprava	Zkuste napodobit prostředí, ve kterém dinosauři žili (stromy, popínavé rostliny…). Využijte kromě kostek různé materiály, které v centru naleznete (provazy, látky, roury atp.).	Vyskládejte z kostek obrys brontosaura.

Manipulativa a stolní hry

Nastříhejte z bílého papíru různě velké trojúhelníky, které budou představovat dinosauří zuby. Nalepte tyto zuby do řady od nejmenšího k největšímu. Kolik zubů se vám vešlo do spodní řady, kolik do horní? Nezapomeňte, že v dolní řadě budou špičky trojúhelníků mířit nahoru a v horní řadě zase dolů.

Dokážete spočítat, kolik máte zubů? Který váš zub je největší? Zkuste se podívat do zrcátka.

Vyskládejte na podložku kosti dinosaura z vatových tyčinek, drátků, dřívek a dalších materiálů. Inspirujte se kostrou dinosaura na fotografii.

Připravte si hračky dinosaurů a krabičky. Dávejte si pokyny, kam máte dinosaura umístit. Například: na krabičku, pod krabičku, do krabičky, za krabičku, před krabičku. Jiné varianty jsou: dva dinosaury za krabičku a jednoho před krabičku atp.

Pozn. Pokud budeme chtít s dětmi procvičit prostorové řazení, je dobré, když bude v centru aktivit s dětmi učitel/ka. Tento úkol může být zařazen i v rámci individuálních činností.

Pokusy a objevy

Pomocí posuvného metru změřte, jak je dlouhý 1 metr, 2 metry, 5 metrů. Ustřihněte stejně dlouhé provázky. Domluvte se, jak budete při měření postupovat, jak a kam provázky umístíte, aby byla délka dobře vidět. Označte číslem 1 až 5 míru každého provázku. Délka posuvného metru je 2 metry.

Vyválejte si z hlíny placku a otiskněte do ní svoji ruku. Kdo z vás má největší ruku? Co všechno můžeme v otisku vidět? Porovnejte svůj otisk s obrázky stop dinosaura. Jak si ho podle stopy představujete? Jak asi mohl vypadat? Jak byl velký? Zkuste svoji představu nakreslit.

Voda a písek

Pomocí kladívka a paličky opatrně rozbijte sádrové odlitky (zkameněliny) a objevte, co je uvnitř. Nezapomeňte svůj nález pořádně očistit kartáčkem.

Otiskněte do písku různé kameny, mušle, dřívka.

Vymačkejte hlínu do průhledné misky. Obtiskněte do ní různé předměty či figurky dinosaurů.

Zahrajte si na archeology. V písku jsou ukryté různé fosilie. Zkuste je najít, vyhrabat, očistit. Až budete mít všechny, ukryjte je znovu do písku a nechte hledat kamarády. Můžete také připravit exponáty do muzea, vystavit nálezy na odkladnou desku a vytvořit jednoduché popisky nebo obrázky.

Zdroje

1 **Kniha o příběhu Mary Anning**

ANHOLT, Laurence. *Stone Girl, Bone Girl: The Story of Mary Anning.* London: Frances Lincoln Children's Books, 2006.

19 Voda, poklad našeho života

Délka trvání

1 až 2 týdny

Ranní úkoly

Vezmi svůj hrnek a nalij do něj ze džbánku vodu. Jakou má voda podle tebe chuť?

Která loďka popluje po vodě a proč?

Kápni kapátkem do misky s vodou. Jaký tvar se na hladině objeví?

Prokličkuj pastelkou mezi kameny jako potok.

Kolik je na obrázku kapiček? Která je největší?

Náměty na zapojení rodičů

Požádat rodiče o zapůjčení vodních pumpiček, pistolek apod.

Evokační otázky

Vyvození tématu pomocí pěti klíčových slov a obrázků (např. *řeka*, *mrak*, *kapka*, *studna*, *lahev*).

Voda, poklad našeho života. Proč nazýváme vodu pokladem?

Kde všude můžeme vodu najít?

K čemu vodu potřebujeme?

Jakou má voda chuť a barvu?

Kdy jsi dnes vodu potřeboval/a? Kdy jsi vodu použil/a?

Jak poznám, kdy mi z vodovodního kohoutku poteče teplá voda? Co musím udělat?

Proč se na označení studené vody používá většinou modrá barva a na označení teplé vody červená?

Jak jinak mohu získat teplou vodu?

Může být voda nebezpečná? Kdy a v čem?

Co by se stalo, kdyby na světě nebyla voda?

Jak poznám na mapě nebo glóbusu vodu (řeku, rybník, moře)?

Co bych se chtěl/a dozvědět o vodě nového?

Co bych mohl/a vidět, kdybych byl/a malý pramínek?

Náměty do ranního kruhu	Pohádka *O vodní kapce*. Výběr a třídění věcí, předmětů, které mají nějaký vztah k vodě. Zdůvodnění. Jednoduché pokusy s vodou. Odhad množství vody (různé tvary a velikosti nádob).	Různé pohybové hry. *Přechod přes lávku. Přeskok přes potok. Plavání v moři. Točení víru. Pohyb podle hudby. Skákání po „kamenech“.* Říkanky a písničky.
Společné činnosti ve třídě	**Pokusy** *Koloběh vody ve sklenici:* Do velké skleněné nádoby nalijeme půl litru vařící vody z varné konvice (pozorujeme stoupající páru). Pak nádobu pevně přikryjeme potravinářskou fólií. Položíme na ni led a počkáme, až pára začne kondenzovat a kapat zpět do nádoby. Co jsme ve sklenici viděli? Co dělala pára?	Čím jsme páru zastavili? Co se stalo potom? Kde můžeme vidět něco podobného v přírodě (voda se odpaří, vytvoří se kapky, začne kapat)? Poslech symfonické básně *Vltava* Bedřicha Smetany. Co slyšíme? Co si představujeme? Jak bychom mohli hudbu vyjádřit pohybem?
Pobyt venku	Vyčištění potoka v blízkosti mateřské školy.	Různé experimenty s vodou na školní zahradě (více viz námětový list č. 20).
Propojení tématu, přesah mimo MŠ	Návštěva vodárny. Pozorování, kde všude v okolí školy můžeme vidět vodu a vodní zdroje.	Sledování života v okolí potoka (popis).
Organizační poznámky	Zajistit bublinkovou fólii a velké igelitové plachty.	Koupit v železářství trubky různých průměrů.

Nabídka úkolů do center aktivit

Ateliér	Vezměte obarvené kostky ledu a malujte s nimi. Víte, jak se voda točí? Rozstříhejte konce papírových ruliček. Střídavě je namáčejte do modré a bílé barvy, přiložte na papír a otáčejte s nimi, jako když se voda točí.	Namalujte zvířata, která žijí ve vodě. Namalujte různé vodní plochy a zdroje (moře, rybník, řeka, přehrada, jezero, louže). Malujte vodovými barvami na mokrý papír. Sledujte, jak se barvy rozpíjí.

Dílna	Z korku a špachtlí vyrobte mlýnek na vodu. Z roliček od toaletního papíru sestavte potrubí, které přivede vodu. Postavte loďku, která se udrží na vodě.	
Domácnost	Připravte pro všechny ovocnou limonádu. Dejte do tvořítek na led různé ovoce. Zbytek zalijte vodou a dejte do mrazáku.	Připravte citronovou a pomerančovou limonádu. Rozkrojte ovoce na polovinu, vymačkejte jej v ručním lisu, nalijte do džbánku až k rysce a zalijte vodou.
Dramatika	Zkuste podle rytmu hudby napodobit malý potůček, rozbouřené moře, klidnou a divokou řeku, kapky deště atp.	Předveďte, co děláte, když se jdete koupat, sprchovat nebo plavat.
Hudba	Zazpívejte si písničky o vodě. Využijte jako doprovod různé hudební nástroje.	Pomocí různých hudebních nástrojů a dalších předmětů, které najdete ve třídě, napodobte zvuk vody.
Knihy a písmena	Prohlédněte si v knize různé obrázky mraků. Který mrak podle vás značí, že bude pršet? Nakreslete jej. Seřaďte obrázky tak, jak jdou za sebou (ležíme na dece u rybníka a opalujeme se, zatažená obloha, začíná pršet, utíkáme). Zkuste příběh převyprávět.	Vyhledejte v knihách zvířata, která žijí ve vodě. Jedno si vyberte a nakreslete ho. Pokud zvládnete, napište na barevný lístek jeho jméno. Název můžete i natisknout písmenkovými razítky podle vzoru v knize.
Kostky a doprava	Postavte mosty přes řeku. Jako řeka vám může posloužit bublinková fólie nebo si vymyslete vlastní. Postavte studnu na vodu.	Postavte potrubí na vodu. Dejte pozor, aby do sebe rourky (díly stavebnice) dobře zapadaly a voda neprotékala.
Manipulativa a stolní hry	Představte si, že čistíte studánku. Vyberte pomocí velké pinzety (kleštiček nebo čínských hůlek) korálky a dřívka z jedné misky naplněné vodou a přendejte je do druhé.	Vytvořte vlny z víček od PET lahví. Postavte z lega bazén.

Pokusy a objevy

Roztočte jednu lahev, aby v ní vznikl vír. Druhou nechte v klidu. Odhadněte, ze které lahve vyteče voda rychleji. Ověřte pokusem. Co se stalo?

Ponořte prst nebo ruku do každé z pěti misek. Která voda je studená, ledová, vlažná, teplá, horká? Změřte teplotu vody. Pozorujte barevnou tekutinu v teploměru. Co se s ní děje? Jak si to vysvětlujete? K čemu je dobré, když známe teplotu vody? Kdy například potřebujeme tyto údaje vědět?

Co se stane s kostkou ledu, když ji držíte v ruce? Co se s ní stane, pokud ji hodíte do horké vody?

Ponořte levou ruku do misky se studenou vodou (modrá nádoba) a současně pravou ruku do misky s teplou vodou. Nechte je tam, dokud nenapočítáte do pěti. Ve které misce vám bylo příjemněji a proč? Popište pocit, jaký jste měli na levé ruce a jaký na pravé. Kterým zvířatům nevadí studená a ledová voda? Jak je to možné?

Voda a písek

Postavte v písku přehradu, která zadrží vodu.

Vytvořte v písku koryta pro vodu. Vyložte je různými materiály (alobal, igelit, kamínky, dřevo, guma, rozříznutá PET lahev atp.). Vyzkoušejte, které koryto nejdéle udrží vodu, a do kterého se naopak voda nejdříve vsákne. Jak si to vysvětlujete? Než nalijete vodu do koryt, zkuste odhadnout, jak to dopadne.

Do jedné části pískovnice vyskládejte kamínky. Ve druhé nechte písek. Nalijte kropáčkem vodu a pozorujte, co se stane. Co musíte udělat, aby voda nevytekla nebo se nevsákla? Zkuste vymyslet nějaký způsob, který udrží vodu v pískovnici.

Postavte z umělých trubek nebo silných brček potrubí. Vlijte vodu. Kdy voda teče nejrychleji? Proč si myslíte, že to tak je?

20 Voda živá a životodárná

Délka trvání

1 týden

Poznámka: Tento tematický celek byl uskutečněn v červnovém týdnu ve venkovních centrech aktivity. I většina denních aktivit (ranní kruh, tělovýchovné chvilky a svačinky) se konala venku. V předchozím námětovém listu představujeme téma Voda, poklad našeho života, které bylo s dětmi realizováno v běžných centrech aktivit ve třídě. Ideální je tedy propojení či doplnění těchto aktivit.

Ranní úkoly

Pomocí dvou tyček vylov z bazénku jedno gumové zvířátko.

Naber do kapátka vodu a zalij rostlinku v květníku.

Podívej se do tří průhledných sklenic s vodou. Která asi bude z kohoutku, která z potoka, která z louže?

Řekni alespoň tři důvody, proč je voda důležitá. K čemu ji potřebujeme?

Přeskoč přes potok. Vyber si místo a vzdálenost, na kterou si troufneš.

Náměty na zapojení rodičů

Pomoc při stavbě týpí a stanů.

Zapůjčení houpacích sítí a závěsných houpaček.

Pozvání na piknik.

Nabídka úkolů do center aktivit

Ateliér	Malujte vodou a štětcem na černou tabuli. Co se stane? Namalujte zvířata, která žijí ve vodě.	Nařeďte do sklenic s vodou různé odstíny barev. Vytvořte vzorník namíchaných barev. Seřaďte je od nejsvětlejších po nejtmavší.
Dílna	Vytvořte pítka pro hmyz. Misku vyskládejte kamínky, větvičkami, dřívky, nakonec zalijte vodou. Najděte na zahradě klidná a bezpečná místa, kam by se dala pítka rozmístit. Opatrně je položte na zem.	Z hlíny nebo keramiky vytvořte pítko pro ptáčky. Vyrobte z klacku, provázku a háčku rybářský prut. Vyrobte síťku na chytání ryb.
Domácnost	Umyjte všechno nádobí ve venkovní kuchyňce. Vyperte ve vaničce všechny utěrky, oblečky na panenky a šátky. Otrhejte zralé ovoce a zeleninu na záhoncích a stromech. Omyjte je a připravte na svačinku.	Vyzkoušejte si praní na valše. Nejdříve si nanoste vodu v kyblících či jiných nádobách. Dávejte pozor, aby se vám voda cestou nevylila. Až prádlo vyperete a vyždímáte, pověste je na šňůry, aby dobře uschlo. Co uděláte s vodou, která vám zůstane ve vaničce?
Dramatika	Vyzkoušejte si nosit vodu. V různých nádobách, na hlavě, v nerovném terénu (postavte si cestu s překážkami). Kolik vody byste přenesli jen ve svých dlaních? Vyzkoušejte a změřte, kolik vody se vám podaří přenést a na jakou vzdálenost.	V některých zemích je voda velmi vzácná. I malé děti musí chodit ke studním, které bývají daleko od jejich domovů. Musí být velmi opatrné, aby cestou vodu nevylily a přinesly ji všechnu domů.
Hudba	Nalijte do sedmi sklenic různé množství vody. Zkuste paličkou ťukat na stěnu sklenice. Jaké zvuky slyšíte? Jsou stejné, nebo se liší? Proč a v čem?	
Knihy a písmena	Víte, že lidé, kteří ztroskotali s lodí na moři, se někdy pokoušeli přivolat pomoc tím, že napsali vzkaz do lahve, hodili jej do vody a doufali, že zprávu někdo objeví a zachrání je?	Napište či nakreslete vzkaz. Co byste poslali vy? Papír stočte do ruličky, vložte do lahve a pořádně uzavřete korkovým špuntem nebo umělohmotným víčkem, aby se do něj nedostala voda.

Pokusy a objevy

Experimentujte všemi možnými způsoby s vodou. Zkoumejte její vlastnosti, jak se chová, kdy je proud vody nejsilnější atp. Využijte k tomu nejrůznější pomůcky: hadice, hadičky, brčka, kropáčky, kropítka, stříkačky, vodní pistolky, deštníky, igelity atp.

Voda a písek

Vytvořte v písku koryta pro vodu. Vystelte je různými materiály (alobal, igelit, kamínky, dřevo, guma, rozříznutá PET lahev atp.). Vyzkoušejte, které koryto nejdéle udrží vodu, a do kterého se naopak voda nejdříve vsákne. Jak si to vysvětlujete? Zkuste si předtím, než nalijete do koryt vodu, odhadnout, jak to dopadne.

Experimentujte všemi možnými způsoby s vodou a pískem. Kdy písek nejlépe drží?

Vylovte z bazénku pomocí síťky a rybářského prutu co nejvíce předmětů.

Zahrada

Zalijte záhonky a stromky na zahradě. Použijte k tomu vodu dešťovku.

Doplňte vodu do pítek na zahradě.

6

Co jsme se při plánování naučili my sami?

Na závěr zařazujeme autentické výpovědi učitelů a učitelek, kteří s námi sdíleli své přípravy a postupy plánování v rámci projektu Učíme se spolu. Jak už vyplývá ze samotného názvu, společné učení bylo a je nedílnou součástí učitelské práce a její společné reflektování může posouvat všechny zúčastněné.

Lucie: Někdy nás příliš mnoho rozmanitých nápadů odvede od tématu, a neumožníme tak dětem učit se v přirozených souvislostech, vazbách a vztazích.

Mně pomáhá, když z toho všeho pelmelu nápadů vytáhnu hlavní myšlenku, linku či podtéma, ke kterému dané činnosti směřují. Ideálně takové, které vycházejí ze života dětí nebo vzejdou z jejich nápadů. Někomu se možná bude lépe pracovat, pokud si nejdřív vyjasní cíl, ke kterému chce směřovat. To mu pak dá jasnější směrovku, kudy se při výběru činností ubírat.

Vojta: Občas naše přílišná snaha naroubovat činnosti k tématu nedává učení smysl, naopak jej možná ztěžuje či vede ke zkratkovitému uvažování.

Masaryk byl prezident. Jezdil rád na koni. Zazpíváme si píseň *Já mám koně, vraný koně*. Jak písnička souvisí s tématem Vznik České republiky? Obávám se, že moc ne.

Dana: Stává se, že některá centra více opomíjíme, nevíme si s nimi rady nebo nabízíme typově stále stejné či podobné činnosti. Někdy můžeme mít dokonce pocit, že tam děti nerady chodí, že si centra aktivit nevybírají.

Často opomíjeným centrem se překvapivě ukazuje centrum aktivit *Knihy a písmena*. Při podrobnější analýze činností jsme zjistili, že většina nabízených aktivit směřuje obvykle jen k vyhledávání písmen, kreslení obrázků k pohádce, k vyplňování různých pracovních listů (nejčastěji grafomotorických), reprodukci čteného textu a ověřování paměti. Ani samotné prostředí centra Knihy a písmena často naše děti nevybízí ke spontánnímu čtení či prohlížení knih a tím i přirozenému osvojování předčtenářských dovedností. Máme menší výběr knih, spíše starších, které jsme od někoho získali, vlastně nám úplně chybí ukázky současné dětské literatury. Málo pokládáme otázky, které by dětem umožňovaly dávat si informace do souvislostí, propojovat je s životem a zkušeností, klást si vlastní otázky apod.

Do budoucna bych chtěla více využívat potenciál centra *Knihy a písmena* k tomu, abychom přirozeně vzbudili zájem dětí o čtení/prohlížení knih a budování vztahu ke čtení. Rozhodně plánuji nabízet dětem knihy různých žánrů, velikostí, nechat děti s knihami manipulovat, zajímat se do hloubky o to, co čtou, co se dozvěděly, seznamovat je s tím, jak knihy fungují, ukázat jim, kde je titul knihy, přečíst a ukázat jim jméno postavy, o které si budeme číst. Zkusím třeba i slovo vyhláskovat a přitom ukazovat na písmenka. Průběžně budeme doplňovat třídní knihovničku, využijeme spolupráce s rodinou a místní knihovnou.

Marie: Někdy předkládáme dětem příliš zúžený pohled na svět kolem nás, který neodpovídá realitě a podporuje spíše stereotypní myšlení.

Vědci jsou roztržití lidé, mají rozcuchané vlasy, jsou to starší muži, ženy jako vědkyně či vynálezkyně zcela chybí (přitom je mi jasné, že opravdu existují). Afričané žijí v chatrčích, jedí banány. V současné době není jistě neobvyklé, že některé dítě v mateřské škole už v Africe bylo. Potom může mít zcela jiný obraz o této zemi, navštívilo-li třeba Egypt, Jihoafrickou republiku, Maroko apod. Na tohle paušalizování jsem hodně citlivá, už se mi to nestává tolik jako dřív. Je pro mě klíčové, abych dětem svět ukazovala

co nejpestřejší, protože on takový doopravdy je.

Pokud chceme dětem předkládat informace o jiných světech, kulturách či odlišnostech, je důležité, abychom při plánování přemýšleli o tom, jak dětem zprostředkujeme reálné obrazy a nabídneme jim náměty k přemýšlení, ze kterých mohou samy vyvozovat závěry.

Zuzana: Často představujeme dětem spíše reálie minulého a předminulého století (bavíme-li se třeba o námořnících, indiánech) a málo pracujeme s životem ve 21. století.

Dětem tak předáváme informace, že indiáni mají čelenku s peřím, mokasíny, oděv s třásněmi, luk a šípy, námořníci se plaví na dřevěných lodích s plachtami a hledají poklad. Nedávno jsem ale četla o holandské námořnici, která obeplula celý svět ještě před svými osmnáctými narozeninami!

Věřím, že pro děti je tenhle současný příběh z 21. století stejně přitažlivý jako vyprávění o námořnících ze 17. století. Stejně tak pro ně může být zajímavé dozvídat se o životě současné indiánské komunity, rodin, jejich vrstevníků… Zkrátka pro mě je klíčové neustále hledat příležitosti v přenesení tématu do našeho *tady a teď*.

Aneta: Všímám si, že mnohem častěji dětem jako společnost předkládáme v příbězích, hrách, příkladech mužské hrdiny, bojovníky, objevitele a ženám pak přisuzujeme spíše *tradiční* role.

Ženy vaří, starají se o domácnost, vedou kadeřnictví, mají dlouhé vlasy atp. Někdy kolem sebe vidím, že máme jako učitelé i jako rodiče tendence připravovat či nabízet primárně odlišné činnosti pro holčičky a pro kluky, protože předpokládáme, že mají na základě svého odlišného pohlaví jiné zájmy a jiné schopnosti.

Já se ale snažím plánovat činnosti tak, aby umožňovaly participaci všem dětem ve třídě. Nikdy nenabízím konkrétní činnosti klukům nebo holkám, ale vždy podle charakteru hry. Soutěžení s autíčky těm, kdo mají rádi rychlost, vaření v kuchyňce těm, kdo doma rádi pomáhají s vařením (ale už neřeknu *mamince*, protože já přece nevím, kdo u nich doma vaří). Také dbám na to, aby se k volbě center, pomůcek a hraček dostaly opravdu všechny děti, nejen ty rychlé a trochu dominantní.

Kristýna: Někdy sami na sebe pleteme bič v podobě naplánování mnoha integrovaných bloků, které se pak snažíme za každou cenu uskutečňovat.

Vlastně se mnohem více snažíme dodržet plán než si téma společně užít a vytěžit maximum ze zkušeností a prožitků dětí.

Zkusme někdy nechat na dětech, aby vymyslely samy činnosti do center aktivit a vysvětlily ostatním, co budou dělat. Možná budeme překvapeni, co všechno dokážou a zvládnou. A možná budeme hrdi na to, co jsme jim *umožnili* se naučit.

Na závěr výpověď paní učitelky Hanky

Hanka: Možnost týmově spolupracovat a sdílet své zkušenosti a nápady s jinými kolegyněmi mě vedla k vytržení z mého *plánovacího stereotypu*. Uvědomila jsem si to na projektu *Barevný podzim*. Tématem Podzim se zabývají v daném období snad všechny školky v České republice. My učitelky už k tomu máme za ta léta nashromážděno spoustu materiálu: básničky, písničky o podzimu, šablonky jablíček… Samozřejmě že díky *Pinterestu* se nabídka tvořivých aktivit obměňuje, není to vždy všechno stejné. A asi bych ani neuměla dělat stále totéž.

Děkuji kolegyním, že jsem si mohla, i ve svém věku, rozšířit obzory a podívat se na vzdělávací nabídku a učicí příležitosti pro děti ještě mnohem šířeji, s akcentem na promyšlené plánování, které umožňuje dětem učit se skutečně všemi smysly, učit se od sebe navzájem, objevovat si samo, jak věci fungují, svobodně se rozhodovat o postupech, které zvolí atp. Uvědomila jsem si, jak je důležité (a zároveň těžké) umenšit naši snahu děti stále někam směřovat, přinášet jim hotové odpovědi – namísto toho, abychom jim dali dostatečný prostor, aby si na věci přicházely samy, objevovaly, měly svá vlastní *aha*. K tomu bych asi pravděpodobně nedošla, kdybych neměla možnost učit se spolu s ostatními.

Použitá literatura

BABANOVÁ, A. *Dvanáct ověřených metod pro rozvoj kolegiální spolupráce.* 1. vyd. Praha: Gender Studies, 2019. ISBN: 978-80-86520-53-7.

GARDNER, H. *Dimenze myšlení: Teorie rozmanitých inteligencí.* 1. vyd. Praha: Portál, 1999. 80-7178-279-3.

GARDOŠOVÁ, J., DUJKOVÁ, L. *Vzdělávací program Začít spolu: Metodický průvodce pro předškolní vzdělávání.* 1. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 80-7178-815-5.xxxx

KARGEROVÁ, J. *Spolupráce s rodinou a komunitou v programu Začít spolu.* 1. vyd. Praha: Pasparta, 2019. ISBN 978-80-88290-27-8.

KREJČOVÁ, V., KARGEROVÁ, J. *Vzdělávací program Začít spolu: Metodický průvodce pro 1. stupeň.* 1. vyd. Praha: Portál 2003. ISBN 80-7178-695-0.

KREJČOVÁ, V., KARGEROVÁ, J., SYSLOVÁ, Z. *Individualizace v mateřské škole.* 1. vyd. Praha: Portál, 2015. 127 s. ISBN -978-80-262-0812-9.

SMOLÍKOVÁ, Kateřina. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání.* Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2004. ISBN 80-87000-00-5.

Kompetentní učitel 21. století.: Mezinárodní profesní rámec kvality ISSA [online]. 2. vydání. Praha: Step by Step ČR, o.p.s., 2011 [cit. 2020-09-19]. Dostupné z: https://www.zacitspolu.eu/wp/wp-content/uploads/2019/10/kompetentni-ucitel-21.-stoleti.pdf

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání [online]. Praha: MŠMT, 2004. 9 s. [cit. 2020-09-19]. Dostupné z: https://www.msmt.cz/vzdelavani/predskolni-vzdelavani/ramcovy-vzdelavaci-program-pro-predskolni-vzdelavani-3.

Další inspirativní publikace k tématu individualizace a plánování

GARDOŠOVÁ, Juliana a Jana KARGEROVÁ. *Individualizace v práci učitelky mateřské školy* [online]. Praha: Step by Step ČR, o.p.s., 2013 [cit. 2020-09-19]. Dostupné z: https://www.zacitspolu.eu/wp/wp-content/uploads/2019/10/prirucka-individualizace-v-ms.pdf

KARGEROVÁ, Jana, Zuzana MAŇOUROVÁ a Daniel VYCHODIL: *Individualizace ve výuce*. Praha: Step by Step ČR, o.p.s., 2013.

SAIFER, Steffen. *Oregonská metoda hodnocení předškolních dětí: Stručná verze uživatelské příručky* [online]. Praha: Step by Step ČR, o.p.s., 2014 [cit. 2020-09-19]. Dostupné z: https://www.zacitspolu.eu/wp/wp-content/uploads/2019/10/oregonska-metoda.pdf

Zdroje pro pracovní listy

ANHOLT, Laurence. *Stone Girl, Bone Girl: The Story of Mary Anning.* London: Frances Lincoln Children's Books, 2006. ISBN 978-18-450-7700-6.

BERNE, J. *Kamil neumí létat.* 1. vyd. Praha: Albatros, 2011. ISBN 978-80-00-02852-1.

BOLFOVÁ, K., KRŠŇÁK, J. *Kdyby lidi byli jako stromy. 1. vyd. Praha: Grada, 2020. ISBN 978-80-271-1041-4.*

BÖHM, D. *Tvary a patvary*. 1. vyd. Praha: Maender, 2019. ISBN 978-80-7558-104-4.

BRADLEY, K. *Ruce v hlíně. Kniha pro malé zahradníky.* 1. vyd. Praha: Labyrint, 2019. ISBN 978-80-86803-61-6.

CLARK, Emma. Eliza and Moonchild. Andersen Press Ltd, 2008. ISBN 978-18-4270-714-2.

ČECH, P. *O klíči.* 1. vyd. Praha: Literární čajovna Suzanne Renaud, 2007. ISBN 978-80-86653-13-6.

ČECH, P. *O zahradě.* 2. vyd. Havlíčkův Brod: Petrkov, 2012. ISBN 978-80-87595-14-5.

ČERNÍK, M. *Slovo, slovíčko, otevři se maličko.* 1. vyd. Praha: Axióma, 2007. ISBN 80-7292-135-5.

DESBORDES, A. *Mám tě ráda.* 1. vyd. Praha: Axióma, 2016. ISBN 978-80-7292-329-8.

DVOŘÁK, J., ŠTUMPFOVÁ, M. *Jak zvířata spí.* 1. vyd. Praha: Baobab, 2014. ISBN 978-80-87060-87-2.

HANÁČKOVÁ, P. *Vezmi mě domů: Do jakého lesa patřím?* 1. vyd. Praha: B4U Publishing, 2019. ISBN 978-80-00-05558-9.

HILBERT, J. *Kolik pater má strom?* 1. vyd. Praha: Fragment, 2020. ISNB 978-80-253-4618-1.

HORÁČEK, P. *Papuchalk Petr.* 1. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0361-2.

JANSSON, T. *Příběhy o skřítcích muminech. Neviditelné dítě a jiné příběhy.* 2. vyd. Praha: Albatros, 2007. ISBN 978-80-00-01751-8.

JEFFERS, O. *Tady jsme doma.* 1. vyd. Praha: Pikola, 2019. ISBN 978-80-7549-902-8.

JONES, G. *Z larvy včela, z kukly motýl.* 1. vyd. Praha: Svojtka&Co, 2015. ISBN 978-80-567-0150-8.

KRÁL, R., SVOBODNÁ, Š., VOSTRADOVSKÁ T. *Řez kočkou.* 1. vyd. Praha: Běžíliška, 2017. ISBN 978-80-907052-0-3.

LESIV, A., ROMANYŠIN, R. *Nahlas, potichu, šeptem*. 1. vyd. Praha: Argo, 2019. ISBN 978-80-2572-869-7.

LOYD-JONES, S. *Jeho královská maličkost.* 1. vyd. Praha: 65. Pole, 2017. ISBN 978-80-87506-90-5.

MACENAUEROVÁ, J. *Přírodovědné hry.* 1. vyd. Olomouc: Rubiko, 2019. ISBN 978-80-7346-147-8.

MACUROVÁ, K. *Proč nekveteš?* 1. vyd. Praha: Albatros, 2018. ISBN 978-80-000-4265-7.

MALÝ R., ČECH P. *Moře slané vody.* 1. vyd. Praha: Albatros, 2014. ISBN 978-80-00-03467-6.

MASON, C. *Jak věci fungují.* 1. vyd. Praha: Svojtka&Co, 2010. ISBN 978-80-256-0462-5.

MICHALICYNA, K. *Kdo roste v parku.* 1. vyd. Brno: Host, 2019. ISBN 978-80-7577-968-7.

MÍKOVÁ, M. *Varvara: kniha o velrybím putování.* 1. vyd. Praha: Fantasos, 2015. ISBN 978-80-88066-12-5.

MIKULKA, A. *Aby se děti divily.* 1. vyd. Praha: Jonathan Livingston, s.r.o. 2015. ISBN 978-80-87835-73-9.

MIZIELIŃŠTÍ, A. a D. *Pod zemí, pod vodou.* 1. vyd. Brno: Host, 2017. ISBN 978-80-7577-114-8.

MRÁZKOVÁ, D. *Co by se stalo, kdyby…* 2. vyd. Praha: Baobab, 2012. ISBN 978-80-87060-65-0.

MRÁZKOVÁ, E. *Jak se rodí knížka.* 1. vyd. Praha: CPRESS, 2011. ISBN 978-80-251-3282-1

NASSAR, D. *Zvířecí architekti.* 1. vyd. Brno: CKPress, 2018. ISBN 978-80-264-1905-1.

NONILLA, R. Sourozenci. 1. vyd. Praha: CPRESS, 2019. ISBN 978-80-264-2655-4.

NOSOV, N. *Neználek na Měsíci*. 6. vyd. Praha: Knižní klub, 2017. ISBN 978-80-242-5473-9.

PETIŠKA, E. *Birlibán*. 4. vyd. Praha: Albatros, 1980. ISBN 13-842-80.

PIRODDI, Ch. *Narození vlaštovky*. 1. vyd. Praha: Omega, 2019. ISBN 978-80-7585-536-7.

REZKOVÁ, M. *To je metro, čéče!* 1. vyd. Praha: Paseka, 2019. ISBN 978-80-7432-944-9.

RICHARDS. K. *Děda Gus a já.* 1. vyd. Praha: Slovart, 2014. ISBN 978-80-7391-923-8.

RYMONDOVÁ, L. *Oskar a měsíční kočky.* 1. vyd. Praha: Albatros. 2009. ISBN 978-80-00-01669-6.

SENDAK, M. *Tam, kde žijí divočiny*. 1. vyd. Praha: Hynek, 1994. ISBN 80-85906-08-2.

SILVERSTEIN, S. *O stromu, který dával.* 1. vyd. Ostrava: Librex, 1999. ISBN 978-80-906819-4-1.

TRNKA, J. *Zahrada*. 7. vyd. Praha: Knižní klub, 2008. ISBN 80-242-0713-3.

WATTOVÁ, M. *Chameleón Leon*. 1. vyd. Praha: Egmont, 2001. ISBN 80-7186-792-6.

WECHTEROWITZ, P., DZIUBAKOVÁ, E. *Obejmi mě, prosím*. 1. vyd. Brno: Host, 2017. ISBN 978-80-7577-235-0.

Poděkování

Velké poděkování patří (a nejen protože je první v abecedě) Anně Babanové. Děkuji za cenné postřehy, komentáře, za přinášení nových podnětů a myšlenek, za jejich sdílení, skutečnou kolegiální podporu v denním i nočním čase.

Děkuji všem, kteří se podělili o své zkušenosti a věnovali svůj čas komentování a revizi textů. Jmenovitě bych chtěla poděkovat Janě Bartošové, Lucii Kaločové, Věře Váňové Krejčové, Dianě Roubové, Natálii Toflové.

V neposlední řadě děkuji všem učitelům a učitelkám, kteří poskytli své tematické plány a přidali cenné postřehy ze své praxe: Pavle Adamcové, Jindřišce Bálkové, Daně Bräuerové, Ivetě Burešové, Romaně Černé, Helen Karmínové, Haně Kretkové, Ivaně Procházkové, Zuzaně Rubešové, Mirce Sosnové, Monice Tumové a celému pedagogickému týmu MŠ Beruška ve Frýdku-Místku.

Děkuji i dalším kolegům a kolegyním z MŠ Čeladenská beruška, Čeladná, MŠ Sokolská, Olomouc, MŠ Duha, Kapitána Jaroše, Třebíč, MŠ Nádražní, Havlíčkův Brod, ZŠ, MŠ a Jesle Začít spolu Kadaň.

Na tvorbě publikace se podílely dodáním fotografického materiálu Petra Dvořáková, Jana Bartošová, Ivana Procházková a Marie Nová. Použitý obrazový materiál je ve vlastnictví autorky publikace.

Mgr. Miroslava Škardová

V organizaci Step by Step ČR, o.p.s. pracuje jako metodička a lektorka vzdělávacího programu *Začít spolu*. Stála u zrodu tohoto programu v České republice a spoluzakládala jednu z prvních mateřských škol *Začít spolu* v Plzni.

Začít spolu

step by step
CZECH REPUBLIC